

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 36

(2000-2001)

SND: Ny giv, ny vekst, nytt næringsliv

*Tilråding fra Nærings- og handelsdepartementet av 6. april
2001, godkjent i statsråd samme dag.*

1 Innledning og sammendrag

1.1 Innledning

Norge og norsk næringsliv står foran en rekke utfordringer de kommende årene. Kravene til utnyttelse av kunnskap, forskning og nyskaping skjerpes i takt med at omstillingshastigheten i økonomien øker. Den teknologiske utviklingen gir nye muligheter for verdiskaping innenfor alle næringer, hvor både produksjon og vareflyt forandres vesentlig av nye løsninger. Den stadig tiltakende internasjonaliseringen gir nye markedsmuligheter, nye konkurrenter og nye nettverk.

De utviklingstrekkene vi ser gjør det nødvendig for tradisjonelle næringer og etablerte bedrifter å forandre seg kraftig for å henge med i konkurransen. I tillegg vokser nye næringer fram, og disse må gis grunnlag for livskraft og lønnsomhet. Vi har en særnorsk utfordring knyttet til omstilling som følge av den forventede reduksjonen i inntekter fra oljesektoren, men de viktigste utfordringene i forhold til økonomiens fornyelseskraft og kunnskapsoppbygging deler vi med andre land.

Regjeringens målsetting er at det skal legges til rette for lønnsom næringsutvikling i hele landet. For å få dette til må stedegne ressurser mobiliseres og koble seg til utviklende kompetansemiljøer hvor de måtte finnes. Innovasjonssystemer, bestående av gründere, bedrifter, forsknings- og finansinstitusjoner, rådgivere og andre aktører, må fungere på en slik måte at nyskapingstakten blir stabilt høy. Nærings- og distriktpolitikken skal legge til rette for at gode og nyskapende næringsmiljøer kan vokse fram.

Disse drivkreftene og trendene stiller næringspolitikken og virkemiddelapparatet overfor nye utfordringer. Næringspolitikk er kunnskapspolitik, og tilrettelegging for økt kunnskap og kompetanse kan ikke ses isolert fra rammebetingelser for verdiskaping. Også politikktutformingene foregår på internasjonalt nivå, og disse prosessene øker i betydning med tiltakende globalisering og den teknologiske utviklingen. Disse utviklingstrekkene tilsier at det er nødvendig med en mer helhetlig næringspolitikk.

Det er viktigere enn før at ulike virkemidler og institusjoner ses i sammenheng, og at de utnyttes som del av en samordnet politikk på mange områder. Næringspolitikken må koordineres både med den generelle økonomiske politikken, distrikts- og regionalpolitikken, forskningspolitikken, fiskeripolitikken, landbrukspolitikken og miljøvernpolitikken. Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) har virkemidler innenfor og grensende til alle disse politikkområdene. I tillegg til SNDs egne virkemidler spiller ordninger under Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og Selskapet for Industrivekst SF (SIVA) en betydelig rolle for hvilke effekter som i fellesskap kan oppnås.

Denne stortingsmeldingen omhandler det nærings- og distriktpolitiske virkemiddelapparatet, med SNDs rolle som hovedfokus. Regjeringen har nylig lagt fram St.meld. nr. 30 (2000-2001) Langtidsprogrammet 2002-2005.

Regjeringen legger i vårsesjonen 2001 også fram stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken og St.meld. nr. 31 (2000-2001) Kommune, fylke, stat - en bedre oppgavefordeling. Disse meldingene må bli sett i sammenheng. Det er lagt opp til at de skal utfylle hverandre uten å være overlappende i større grad enn nødvendig for at hver av dem skal gi et helhetsbilde av det aktuelle området. I tillegg legger regjeringen fram en egen stortingsmelding om organisering av et nytt investeringsselskap. Gjennom dette selskapet ønsker regjeringen å styrke norske egenkapitalmiljøer.

1.2 Sammendrag

Næringspolitikkenes mål er å gjøre Norges verdiskapingsevne så stor som mulig ved å legge til rette for konkurransedyktige og lønnsomme bedrifter og næringer med høy verdiskapingsevne. Næringspolitikken må således rettes inn mot å bidra til en effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser. Det overordnede målet i distriktspolitikken er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og å ha likeverdige levekår over hele landet. Regjeringen legger vekt på at Statens nærings- og distriktsutviklingsfond skal videreutvikles som et kraftfullt nærings- og distriktspolitisk instrument i forhold til sine målsettinger.

SNDs formålsparagraf fastslår at «Statens nærings- og distriktsutviklingsfond har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig». Innenfor denne generelle målsettingen skal SNDs hovedmål i årene som kommer være å arbeide for *økt innovasjonsevne og høyere kompetansenivå blant små og mellomstore bedrifter*. Dette er en videreutvikling av nåværende målformuleringer som bidrar til at SNDs aktivitet svarer på de utfordringer norsk næringsliv står overfor.

Det har lenge vært et grunnleggende prinsipp i næringspolitikken at ulike næringer skal konkurrere innenfor de samme rammebetingelser og om de samme virkemidlene. Dette begrunnes med at de mest vekstkraftige bransjene dermed vil utvikle seg relativt raskere. Regjeringen ønsker at dette hovedprinsippet om næringsnøytralitet fortsatt skal legges til grunn for virkemidlene sett under ett på nasjonalt nivå.

Regjeringen er av den oppfatning at SND har utført sine oppgaver på en tilfredsstillende måte siden institusjonen ble opprettet i 1993. Evalueringen av SND som ble gjennomført i 2000 underbygger dette. Det er nå viktig å ta fatt på de utfordringene som utviklingen i norsk økonomi gir ved å ta nye grep samtidig som man bygger på de gode erfaringer som er gjort.

Regjeringens fornyelsesprogram er et viktig utgangspunkt for mange av forslagene i meldingen. Dette gjelder særlig fokuset på et mer helhetlig virkemiddelapparat, der en ser på forholdet mellom SND og andre aktører. Videre foreslås det å utvikle mer fleksible ordninger under SND og at distriktskontorene skal bli reelle inngangsporter for næringslivet. Som et ledd i regjeringens fornyelsesprogram vil SND også gå gjennom hele organisasjonen med sikte på fornying og effektivisering. Evalueringen av SND viser at institusjonen må forholde seg til om lag 180 ulike mål og føringer fra departementene, og det er derfor viktig at styringssystemet revideres for å øke SNDs måloppnåelse og ressursutnyttelse.

Et helhetlig virkemiddelapparat

Næringslivet er i økende grad engasjert i FoU-basert nyskapende virksomhet, både nasjonalt og internasjonalt. Dette betinger en annen arbeidsform fra det samlede virkemiddelapparatet enn tidligere. Bedriftene må ha tilgang til alle virkemidler på en så kunderettet og effektiv måte som mulig. Virkemidler skal stilles til rådighet på de områder hvor det offentlige kan bidra til at innovasjonssystemer fungerer bedre og i situasjoner hvor det private markedet ikke sørger for oppfyllelse av samfunnsmessige mål i tilstrekkelig grad. SND må samarbeide tett med mange for å klare dette, og de viktigste er Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA. SND må sammen med disse tre sørge for at dagens SND-kontorer utvikles til å bli kompetente og effektive enheter som inngangsporten for næringslivet til virkemiddelapparatet. Samarbeidet mellom disse fire og fylkeskommunene må organiseres på en mest mulig hensiktsmessig måte for å oppfylle de overordnede målene innenfor relevante politikkområder.

Norge har pr. i dag ikke noen funksjon som effektivt bidrar til å markedsføre Norge som vertskapsnasjon for næringsvirksomhet. En slik tjeneste bør opprettes av SND og Norges Eksportråd i fellesskap, ved at Norges Eksportråd forestår markedsarbeidet mot utenlandske bedrifter i deres hjemland og kanaliserer interesserte bedrifter til SND for nærmere informasjon om etablering i Norge.

Like viktig som offentlige institusjoner er samspillet med private finansinstitusjoner og bedriftseiere. Et tett og konstruktivt samarbeid mellom offentlig og privat finansiering er avgjørende for å gjennomføre prosjekter med høy risiko.

Politikken for utvikling av et mer helhetlig virkemiddelapparat må ses i sammenheng med regjeringens øvrige arbeid med å modernisere offentlig sektor.

SND som utviklingsaktør

I en økonomisk virkelighet hvor bedrifter samarbeider i større grad enn tidligere, oppdrag settes ut og egen virksomhet spesialiseres, øker betydningen for bedriften av å finne de riktige partnerne på ulike områder. Prosjektene SND engasjerer seg i krever ofte skreddersydde løsninger både på kapital- og kompetansesiden, og det stiller krav til SNDs evner som medspiller i utviklingen av prosjektene. SND skal arbeide mer proaktivt overfor innovasjons- og kompetansemiljøer og kunnskapsbasert næringsliv enn før.

SNDs kompetanse kan gi viktige bidrag både i utviklings- og oppfølgingsfasen av prosjekter. SND kan skape merverdi med en slik arbeidsform ved å bruke sitt store nettverk til å koble bedrifter med gode partnere og ved direkte å bidra med sine kunnskaper om nærings- og bedriftsutvikling overfor kundene. I dette arbeidet er det å tilby gode finansielle løsninger like viktig som før, og arbeidsformen skal preges av at SND er en åpen, inkluderende og aktiv organisasjon. Det regionale forvaltningsnivået skal spille en betydelig rolle som regional utviklingsaktør, og samarbeidsformene mellom fylkeskommunene og SND blir viktig for effekten av den samlede utviklingsinnsatsen.

Kjønnspektivet og miljøhensyn skal være gjennomgripende perspektiver for hele SNDs virksomhet. Det betyr at virkemidlene og det arbeidet som utføres skal være forankret i overordnede mål innenfor likestillings- og miljø-

vernpolitikken. I sitt arbeid med små og mellomstore bedrifter skal SND også vektlegge design som konkurransefaktor.

En ny ordning for lån, garantier og tilskudd

For å lykkes med de overordnede målsettingene og fungere som utviklingsaktør må SND ha en viss frihet til å benytte de virkemidler som stilles til disposisjon. Både bedrifter og prosjekter blir mer spesialiserte, noe som krever at virkemiddelbruken kan tilpasses hver enkelt kunde. Videre har næringslivet i ulike deler av landet forskjellige behov, og SND må kunne tilpasse sin aktivitet til lokale og regionale forhold.

For å gjøre dette mulig foreslås det å opprette nye ordninger på Nærings- og handelsdepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets budsjettkapitler. Innenfor en fastsatt budsjettramme skal SND selv kunne avgjøre hvorvidt det er ønskelig å tilby tilskudd, risikolån, garantier eller kombinasjonsløsninger av disse. Dette gir mulighet til å yte finansiering mer i tråd med bedriftenes behov. Det opprettes en landsdekkende Innovasjonsordning over Nærings- og handelsdepartementets budsjett og en ordning for Bedrifts- og næringsutvikling i distriktene over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett. Regjeringen foreslår en forsterket satsing på gründere med sikte på å lette forholdene for enkeltpersoner som ønsker å utvikle sine ideer til levedyktig virksomhet.

I tillegg opprettes det en egen post for nasjonale programmer på Nærings- og handelsdepartementets budsjett, noe som vil sette et sterkere budsjettmessig fokus på politisk prioriterte områder. Med denne nye budsjettstrukturen oppnår man både at SND får mer fleksibilitet i sin virksomhet og at det gis muligheter til å øremerke midler til spesielle programsatsinger på politisk plan.

Videre foreslås det å legge om tapsfondsordningen på en slik måte at SND kan vurdere sin totale portefølje av engasjementer på løpende basis. I dag er risikovurderingene for risikolån isolert til hver enkelt årgang, noe som medfører at store enkeltstående tap vanskelig kan dekkes innenfor rammene. En slik omlegging vil gi SND selv større ansvar for å innrette sin portefølje etter fastlagte risikonivå.

SND som inngangsport

Det bør utvikles en inngangsport til virkemiddelapparatet hvor mange virkemidler er tilgjengelige for næringslivet. SNDs distriktskontorer er det naturlige nettverket i en slik sammenheng, og man har allerede kommet langt i å inkludere virkemidler fra ulike hold i tilbudet som gis. Denne utviklingen må forsterkes for å imøtekomme bedriftenes behov for et samordnet virkemiddelapparat. Distriktskontorapparatet blir kjernen i et mer helhetlig og koordinert virkemiddelapparat. Utviklingen mot en mer integrert inngangsport ved distriktskontorene er også et ledd i arbeidet med effektivisering og fornyelse av offentlig sektor og et brukervennlig virkemiddelapparat. SNDs hovedkontor har en svært viktig oppgave i å støtte distriktskontorene og fungere som et ressurs- og utviklingssenter for hele organisasjonen.

Regional styring

Dagens modell for styring av distriktskontorene er moden for ny vurdering. Styrene ved hvert kontor har nå kun rådgivende myndighet, bortsett fra i saker over jordbruksavtalen. I takt med utviklingen av regionale innovasjonsmiljøer og økt regionalisering av offentlig virksomhet legges det opp til å øke det regionale selvstyret. Det betyr at styrene ved hvert distriktskontor tildeles vedtaksfullmakter i alle saker. Regjeringen legger til grunn at styrene blir noe mindre enn i dag, og at sammensetningen i større grad gjenspeiler de utfordringer regionens næringsliv står overfor. Med styrer bestående av 9 medlemmer gis det mulighet for at de kan arbeide effektivt og ta felles ansvar for de beslutninger som fattes. Det må være samsvar mellom ansvar og myndighet i SNDs organisasjon. Regjeringen går derfor inn for at SNDs hovedstyre utnevner de regionale styrene etter forslag fra fylkeskommunene og andre institusjoner.

1.3 Forslag i meldingen

Nedenfor presenteres de forslagene som fremmes i stortingsmeldingen.

- SNDs hovedmålsettinger skal være å arbeide for økt innovasjonsevne og høyere kompetansenivå blant små og mellomstore bedrifter.
- SND skal inngå som en viktig aktør i et mer helhetlig virkemiddelapparat, hvor samarbeidet mellom offentlige institusjoner og mellom det offentlige og det private må styrkes.
- SND skal være en utviklingspartner for sine kunder. Det skal legges vekt på offensivt arbeid overfor innovasjons- og kompetansemiljøer og kunnskapsbasert næringsliv slik at det bidrar til å utvikle nettverk mellom ulike aktører.
- Det etableres to nye ordninger hvor bevilgninger til utviklingstilskudd, risikolån og garantier slås sammen. Disse blir en landsdekkende Innovasjonsordning og en distriktsrettet ordning for Bedrifts- og næringsutvikling.
- Det opprettes en egen bevilgning til nasjonale programmer over Nærings- og handelsdepartementets budsjett.
- Det legges opp til forsterket satsing på gründervirksomhet.
- SND skal legge til rette for at flere virkemiddelaktører kan benytte distriktskontorene. SND-kontorene skal være næringslivets inngangsport til virkemiddelapparatet.
- Det legges opp til at de regionale styrene skal få vedtaksfullmakt i alle saker, at de skal utnevnes av SNDs hovedstyre og at de får en bredere sammensetning enn i dag.
- Kjønnsperspektivet og miljøhensyn skal være gjennomgripende for hele SNDs virksomhet.
- Tilsynet med SNDs virksomhet skal forsterkes.
- Alle saker hvor et styremedlem er inhabilt behandles på styrenivå. Dette gjelder allerede for hovedstyret, og vil bli iverksatt på regionalt nivå dersom styrene gis vedtaksfullmakt. Inntil videre avgjøres saker med inhabilitet i de regionale styrene av administrerende direktør.
- SND skal forsterke sin rolle som premissleverandør innenfor nærings- og distriktpolitikken.
- Det skal utredes om kystflåten skal få tilgang til SNDs virkemidler.
- SND og Norges Eksportråd bør utvikle sitt samarbeid på en slik måte at

de sammen kan bistå norske bedrifter til å bli mer internasjonale og fungere som en kanal for utenlandske bedrifter som vurderer virksomhet i Norge.

- Design som konkurransefaktor skal være en integrert del av SNDs vurderinger i alle prosjekter.
- SND bør forsterke sitt internasjonale engasjement for å trekke lærdom av virkemiddelutviklingen i andre land og for å bidra til at norske bedrifter i større grad kan benytte ulike internasjonale samarbeidsordninger.
- Forvaltningen av etablererstipendet overføres til SND i alle fylker.
- Virkemidlene rettet mot fiskeri og landbruk skal få utvidede virkeområder for å bidra til et bredere næringsgrunnlag og høyere innovasjonsaktivitet.
- Alle årganger av tapsfond for henholdsvis landsdekkende og distriktsrettede risikolån slås sammen til ett fond pr. låneordning.
- Det legges opp til økt bruk av betingede tilskudd.
- Det innføres et krav om at lavrisikoordningen skal gå i balanse på lang sikt. Ordningen bør brukes til å finansiere noe mer risikable prosjekter enn i dag.
- Samordningen på departementsnivå når det gjelder styringen av SND må bedres. Det vil bli opprettet en arbeidsgruppe som får i oppgave å videreutvikle styringsmodellen i retning av et mer målrettet, enklere og mer effektivt SND.

Boks 1.1 Fakta om SND

SND ble grunnlagt 3. juli 1992 ved Lov om Statens nærings og distriktsutviklingsfond, som en fusjon mellom Distriktenes Utbyggingsfond (DU), Industrifondet, Småbedriftsfondet og Den Norske Industribank AS. Siden har fondet blitt utvidet med Statens Fiskarbank i 1997 og Statens Landbruksbank i 2000.

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig ved å:

– medvirke til utbygging, modernisering og omstilling av, samt produktutvikling og nyetablering i norsk næringsliv i hele landet og

– fremme tiltak som vil gi varig og lønnsom sysselsetting i distrikter med særlige sysselsettingsvansker eller svakt utbygd næringsgrunnlag.

Dette innebærer at SND er en viktig aktør for utvikling og iverksetting av næringspolitikken og den næringsrettede distriktpolitikken. SND fremmer nyskappings- og innovasjonsbasert næringsutvikling ved å finne, foredle, finansiere og følge opp interessante prosjekter og bedrifter i de fleste næringer over hele landet. Dette omfatter også å utvikle og iverksette regionale og nasjonale satsinger og programmer.

SND samarbeider bl.a. med Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA. En del av disse institusjonenes virkemidler kanaliseres gjennom SNDs distriktskontorer. Også en rekke andre organisasjoner har samarbeidsavtaler med SND.

SND bistår næringslivet med både kapital og kompetanse. SND arbeider først og fremst med små og mellomstore bedrifter og entreprenører, og skal gi tilbud som ikke dekkes av det private markedet. SNDs tilbud består av tilskudd, lån, garantier og egenkapital til enkeltbedrifter og samarbeidende bedrifter, samt programmer beregnet på mange bedrif-

ter eller entreprenører. Egenkapital tilbys fra datterselskapet SND Invest AS. Kompetanseoverføring til næringslivet skjer først og fremst gjennom programmene, ved utvikling av prosjekter sammen med kundene og ved at SND Invest AS sitter i styrene i mange av de bedrifter hvor de har eierandeler.

De mest kjente programmene er strategi- og lederutviklingsprogrammet FRAM og BIT-programmet som utvikler bransjerettede IT-løsninger. FORNY organiseres av SND i samarbeid med Norges forskningsråd, og tar sikte på å kommersialisere gode ideer fra forsknings- og utviklingsmiljøer.

SND har i dag ca. 55.000 kundeforhold og utestående lån på om lag 14,2 mrd. kroner. I 1999 ble det gitt 14558 tilsagn om lån, tilskudd og garantier, hvorav 98 pst. til bedrifter med 100 ansatte eller færre.

SND med datterselskapet SND Invest AS sysselsetter ca. 500 ansatte fordelt på hovedkontor i Oslo og 17 distriktskontorer som dekker hele landet.

2 Politikkområdet

2.1 utfordringer i norsk økonomi

Norge og norsk næringsliv står foran en rekke utfordringer de kommende tiårene. Nedbygging av handelshindre og teknologisk utvikling gjør at stadig flere næringer er utsatt for internasjonal konkurranse. Selv om noen bedrifter vil tape på økt konkurranse, medfører samtidig lavere handelshindre store markedsmuligheter for norske bedrifter. Petroleumsformuen og kapitalen i Statens petroleumsfond gir oss muligheter til å finansiere deler av importen av varer og tjenester, men denne formuen er langt fra stor nok til å sikre langsiktig balanse i utenriksøkonomien. Vi trenger flere bein å stå på, ikke minst når petroleumsvirksomheten får redusert betydning. Det er derfor viktig at den generelle økonomiske politikken er innrettet slik at omfanget av konkurranseutsatte virksomheter er tilstrekkelig stort.

Det er vår evne til å utnytte og prioritere bruken av de samlede ressurser som avgjør den totale verdiskapingen og dermed også velferden i samfunnet. Verdiskaping kan anta ulike former, som økonomisk verdiskaping i næringslivet, verdiskaping gjennom offentlig tjenesteyting og verdiskaping i form av miljøkvalitet, fritid og rekreasjon. I denne stortingsmeldingen er det verdiskaping i næringslivet og det næringsrettede offentlige virkemiddelapparatet som står i fokus.

Næringspolitikkenes overordnede mål er å legge til rette for innovasjon, omstilling og effektivisering i økonomien for å sikre en høyest mulig verdiskaping og velferd. Det krever at den samlede innsatsen på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå er rettet mot å utvikle konkurransedyktige og lønnsomme bedrifter og næringer med høy verdiskapingsevne. De globale utfordringene og kravene til omstilling og nyskaping, lønnsomme og konkurransedyktige bedrifter krever en sterk og målrettet næringspolitikk og en samordnet nasjonal tilnærming til utfordringene. Regjeringen legger vekt på at virksomheten til Statens nærings- og distriktsutviklingsfond videreutvikles i forhold til dette.

Dette krever at næringspolitikken legger forholdene til rette for næringslivet slik at vår velferdsutvikling kan fortsette på samme nivå i tiårene framover, som den har vært i tiårene før. Norge har et godt utgangspunkt for å møte framtidige utfordringer. Dagens næringspolitikk er imidlertid ikke godt nok tilpasset de utfordringer vi nå står overfor, og næringspolitikken må i sterkere grad fokusere på nyskaping. Dette innebærer at vi må godta omstilling og få til en vridning av offentlig ressursbruk mot prioriterte områder. Det er viktig at næringspolitikken er i kontinuerlig utvikling for å fange opp at selve rammeverket for det å drive næringsvirksomhet stadig endres. En helhetlig næringspolitikk vil til enhver tid både måtte bidra til gode generelle rammevilkår og sørge for et velfungerende virkemiddelapparat.

Næringslivets *generelle rammevilkår* må være konkurransedyktige. Stabile rammebetingelser reduserer næringslivets usikkerhet og er viktig når det gjelder valg av lokaliseringsland for næringsvirksomhet. Tilgang på kompetent arbeidskraft og tilrettelegging for gode næringsutviklingsmiljøer er

eksempler på viktige rammevilkår, men de samlede rammevilkårene består av langt mer enn dette. Det er avgjørende for vår verdiskaping at internasjonale bedrifter vurderer Norge som et attraktivt sted å lokalisere næringsvirksomhet. Det pågående arbeidet med referansetesting av norsk næringslivs rammebetingelser vil være et hjelpemiddel for å vurdere norske vilkår i forhold til andre land.

Regjeringen mener at de næringspolitiske virkemidler og institusjoner må utformes slik at de bidrar til at de langsiktige utfordringene i økonomien møtes. Dersom virkemidlene utformes feil, eller koordineres dårlig, kan gode prosjekter risikere å ikke få støtte fordi de faller mellom de ulike virkemidlene, mens svakere prosjekter får gjennomslag.

Arbeidskraft framstår i dag som en knapp innsatsfaktor for økt verdiskaping. Framskrivninger av arbeidsstyrken og forventet behov for arbeidskraft indikerer at dette er en situasjon som vil kunne vedvare. For å opprettholde tilfredsstillende økonomisk vekst og videreutvikle vår velferd er det derfor viktig at arbeidskraften trekkes til de virksomheter og sektorer hvor avkastningen av arbeidsinnsatsen er størst. Disse utfordringene vil også måtte tillegges betydelig vekt mht. innretningen av den framtidige virksomheten til SND.

Kompetanse, forskning og nyskaping blir avgjørende for norsk næringslivs konkurranseevne i framtiden. Det er i og for seg ikke noe nytt, men kravene til omstillingstakt og utvikling av ny kunnskap er større enn tidligere. Nye løsninger og økt kompetanse skapes i samspillet mellom mennesker med ulike utgangspunkt, og i kunnskapssamfunnet er kravene til den enkeltes kompetanse så vel som til hans eller hennes evne til å skaffe seg ny kompetanse svært viktig for velferdsutviklingen. Vi må derfor sørge for at den norske økonomien er kjennetegnet ved utstrakt kommunikasjon mellom bedrifter, forsknings-, utdannings- og utredningsinstitusjoner, konsulenter, finansinstitusjoner og offentlige etater. Næringspolitikken skal bidra til å utvikle slike nettverk, men det er viktigere at det skapes kapasitet blant aktørene selv til å utnytte slike muligheter. Tett samspill med krevende og kompetente kunder er en viktig faktor for å bedre en bedrifts konkurransedyktighet.

Ved behandlingen av St.meld. nr. 39 1998-99 «Forskning ved et tidsskille» (forskningsmeldingen) i februar 2000 fastsatte Stortinget mål, ambisjoner og prioriteringer når det gjelder forskningen i Norge de nærmeste årene. Det er et mål at forskningsinnsatsen i Norge i løpet av fem år er på gjennomsnittlig OECD-nivå, målt som andel av BNP. For å nå dette målet må både offentlig og privat FoU styrkes betydelig. Det ble i revidert nasjonalbudsjett 1999 etablert et nytt fond for forskning og nyskaping. Det er videre pekt ut fire tematiske satsingsområder for forskning innenfor samfunns- og næringsliv: (marin forskning, medisinsk og helsefaglig forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø). Satsingen på langsiktig, grunnleggende forskning skal bidra til å bygge et grunnlag for innovasjon og omstilling. Prioriteringen av de fire tematiske områdene er begrunnet med at det er et særlig stort potensial for økt verdiskaping her. En betydelig del av innsatsen vil omfatte næringsrettet forskning.

Et regjeringsoppnevnt utvalg (Hervik-utvalget) har vurdert skatteincentiver og andre tiltak for å stimulere forskning i bedriftene. Bakgrunnen for nedsettelsen av utvalget som skulle vurdere tiltak for økt FoU i næringslivet var

det faktum at det særlig er næringslivets FoU som er svak i Norge og at det her er en spesiell utfordring å få til et løft. Utvalget foreslo bl.a en skatteorientert generelt virkende incentivordning. Videre pekte utvalget på betydningen av SNDs virkemidler for risikoavlastning når det gjelder å kommersialisere forskningsresultater. Regjeringen vil legge vekt på at forskning og næringsutvikling er tilstøtende områder hvor resultatoppnåelsen på det ene området ikke kan ses isolert fra det andre.

Forslaget om en generell ordning for å stimulere til FoU er fulgt opp gjennom en ny tilskuddsordning «FoU-prosjekter i næringslivets regi» i statsbudsjettet for 2001, med oppstart 1. juli 2001.

Den *teknologiske utviklingen* gir både utfordringer og muligheter for næringslivet. Utviklingen skjer innenfor alle næringer, og er sterkt preget av IKT. Selv om det har vokst fram en egen IKT-næring som vil kunne stå for en stadig voksende del av norsk verdiskaping, er den største utfordringen å bidra til at alle næringer tar i bruk slike teknologier for å styrke sin konkurransevne. IKT er i større grad teknologier som påvirker alle samfunnsområder enn det er en ny næring i seg selv. Bedriftene må sikre seg tilflyt av informasjon for å dra nytte av utviklingen, og tilrettelegging for teknologispredning vil være en viktig oppgave for næringspolitikken. Internett kan karakteriseres som en nettverksteknologi, noe som muliggjør store produktivitetsforbedringer. Bedre teknologi og lavere transaksjonskostnader gjør at hele verdikjeden som økonomisk og innovativt system får større betydning. Regjeringens eNorge-plan tar tak i disse utfordringene på en måte som involverer de fleste samfunnsområder.

Mulighetene finnes ikke bare innenfor landets grenser, men i voksende omfang i andre land. *Internasjonaliseringen* av næringsliv og forskning gir muligheter som norske aktører utnytter i stadig større grad, en trend som næringspolitikken skal bygge opp under og forsterke. Det er ikke lenger tilstrekkelig å være best i sitt fylke eller i landet. Man må være på høyde med de beste internasjonale konkurrentene. Verdikjedene organiseres uavhengig av landegrenser og det å operere i mange forskjellige land og kulturer blir en naturlig hverdag for flere og flere bedrifter. Dette stiller nye krav til politikken som utformes. Norske bedrifters internasjonale konkurransedyktighet må være et bærende element i dette arbeidet. Både innenfor forskning og næringsutvikling må norske aktører bli bedre til å knytte kontakter som sikrer framtidig lønnsomhet. Dette gjelder ikke minst utnyttelse av de mange programmer og prosjekter Norge har tilgang til innenfor EU-systemet.

Trenden mot stadig tiltakende globalisering setter nye og høye krav til bedriftene. Konkurransesbildet endres, det samme gjør tilfanget av mulige underleverandører. Det relative forholdet mellom ulike kostnadselementer forandrer seg på måter som ofte gjør at det er fordelaktig å lokalisere ulike deler av bedriftens virksomhet i forskjellige land. Evnen til å finne og analysere informasjon blir avgjørende. Internasjonal erfaring er nødvendig på alle plan i bedriften, og ikke minst blant toppledere får slik bakgrunn stadig større betydning. Viktigere enn politikktutformingen er det at norske bedrifter selv ser mulighetene og tar tak i utfordringene.

Regjeringen ønsker å legge til rette for *lønnsom næringsutvikling i hele landet*, og at bedrifter i alle regioner skal ha tilgang til den kompetanse, de

nettverk og den finansiering som er nødvendig. Det er avgjørende at utviklingsarbeidet på regionalt og lokalt nivå er godt forankret i de nasjonale nærings- og distriktpolitiske målsettinger og understøtter de nasjonale strategiene og innsatsområdene på en effektiv måte. Innenfor rammene av dette skal det være rom for regionale tilpasninger i forhold til det lokale næringslivs forutsetninger og utviklingsmuligheter.

Hva som er de største utfordringene for næringslivet vil variere mellom regionene. Politikken må derfor tilpasses utfordringene ulike steder. Næringsliv i distriktsområder står overfor særskilte konkurranseulempesom lange avstander til markedet, ofte lite lokalt næringsmiljø og lange avstander til ulike kompetansemiljøer. Det må i den videre utviklingen av de næringsrettede distriktpolitiske virkemidlene settes økt fokus på at virkemiddelbruken skal bidra til å utvikle et lønnsomt og framtidsrettet næringsliv i distriktene.

IKT vil endre vilkårene for næringsvirksomhet, inkludert konkurranseforhold som lokalisering og transportkostnader. Effektene av nye teknologier er både sentraliserende og desentraliserende, og det er ikke entydig hvordan teknologiutviklingen vil slå ut på ulike regioners konkurransekraft. Dette gir distriktpolitiske virkninger, ikke minst fordi geografisk avstand mellom produsenter og marked kan bli mindre viktig enn før.

I distriktene er det på denne bakgrunn viktig at virkemidler for næringsutvikling ses i sammenheng med og brukes til å utvikle levedyktige verdiskapingsmiljøer. Næringsklynger kan være et eksempel på miljøer med gode muligheter for langsiktig konkurransedyktighet for næringslivet. Det er nærings- og distriktpolitikkens oppgave å legge et grunnlag for at slike miljøer kan vokse fram og utvikle seg.

Boks 2.1 Næringsklynger

Det meste av økonomisk virksomhet foregår i geografiske klynger - i byer og tettsteder, og i geografisk avgrensede næringsmiljøer. På næringsnivå er de sterke industrielle konsentrasjonene man fikk i midt-England etter den industrielle revolusjon og i Ruhr-området mot slutten av forrige århundre gode eksempler. Konsentrasjonen av amerikansk bilindustri i Detroit, opphopningen av finansinstitusjoner i London og klyngen av databedrifter i Silicon Valley er andre. I norsk sammenheng er det nærliggende å peke på skipsutstyr- og skipsverftsindustrien på Vestlandet og på møbelindustrien på Sunnmøre.

Klynger er ikke det samme som tradisjonelle bransjer, men er bredere sammensatt med en rekke ulike leverandører, spesialister, FoU-miljøer, finansinstitusjoner med mer. Klyngenes konkurransekraft kjenntegnes ikke først og fremst av stordriftsfordeler, men av kontinuerlig innovasjon. Dynamikken i klynger kan sies å bygge på:

- Konkurranse og rivalisering mellom bedrifter i det lokale miljøet.
- Nyetableringer og »spin-off»-bedrifter fra eksisterende bedrifter.
- Utvikling av stadig mer spesialiserte innsatsvarer og tjenester.
- Nærhet til krevende kunder.
- Koblinger til teknologisk relaterte bransjer.

Slike næringsmiljøer preges typisk av at det eksisterer en form for *samvirkegevinster* - produktiviteten, og med det lønnsomheten, i én bedrift påvirkes positivt av det å ligge i nærheten av andre bedrifter. Dette kan skje ved at ansatte flytter på seg og deler sin kompetanse, ved at ideer utvikler seg mellom flere bedrifter, kunnskap om ny teknologi spres eller andre prosesser. I tillegg til forholdene *innenfor* det lokale miljøet er fri og stor bevegelse mellom klyngen og omverden svært viktig for at klyngen ikke skal stagnere.

Det har klart positiv verdi for et område eller land at bransjer med klynge- og nettverksmekanismer blir lokalisert der. Årsaken er at virksomhet som ikke behøver å ligge i klynger vil være tilgjengelig for et område uansett - å få slik virksomhet er bare et spørsmål om prisnivået på innsatsfaktorer. Om en klynge er lokalisert et sted, kommer den derfor som et tillegg til annen virksomhet. Er det ledige ressurser, vil den gi økt sysselsetting. Er det knapphet på ressurser, vil den presse opp lønninger og andre faktorpriser; altså føre til høyere realavlønning av innsatsfaktorene. I begge tilfeller vil realinntekten i området (evt. landet) bli høyere.

Kilde: NOU 1996: 17 I Norge - for tiden?, NOU 2000: 21 En strategi for sysselsetting og verdiskaping. Söderström (red.), 2001: kluster.se.

2.2 Et teoretisk grunnlag

Økonomisk vekst er i stor grad drevet av forskning og innovasjon. Nyere økonomisk forskning fokuserer på økonomiens egen evne til å vokse gjennom idéutvikling, nyskaping, teknologispredning og nye samarbeidsformer. Økonomiens evne til omstilling vil være et kjernepunkt for fortsatt økonomisk vekst. Nyere teoriretninger legger stor vekt på at verdiskaping oppstår i samspill mellom ulike aktører. Økonomien betraktes som et system av bl.a. samarbeidende og konkurrerende bedrifter, underleverandører, kunder, FoU-miljøer, finansinstitusjoner, konsulenter og offentlige virksomheter. Nye ideer oppstår og utvikles blant bedrifter som har mye kontakt med hverandre, i noen tilfeller støttet av offentlige virkemidler for næringsutvikling. *Innovasjonssystem* er blitt en vanlig betegnelse på dette. Nye prosjekter oppstår og videreutvikles i alle deler av et innovasjonssystem, og samspillet skjer kontinuerlig mellom alle parter. FoU framstilles ofte som utgangspunktet for innovasjon, men kan riktigere beskrives som en problemløsende aktivitet i en pågående innovasjonsprosess.

Det er økende bevissthet om betydningen av geografisk samlokalisering med konkurrenter, underleverandører og kompetansemiljøer for bedrifters innovasjonsevne. I tillegg til at korte avstander letter den daglige dialogen skapes det lettere uformelle nettverk ved at aktørene kjenner hverandre privat og møtes i uformelle sammenhenger. Geografisk nærhet til relaterte virksomheter bidrar også til at det skapes et felles spesialisert arbeidsmarked som gir grunnlag for en god kompetanseflyt gjennom f.eks. at arbeidstakere skifter arbeidssted. I sum gjør dette at området får en egendynamikk ved at det gir et godt grunnlag for vekst og nyskaping i bedriftene.

Boks 2.2 Innovasjon

Med innovasjon menes her *utvikling og kommersialisering*. Dette inkluderer både produkt- og prosessutvikling, nyskaping gjennom teknologisk endring, FoU-basert endring, tjenesteutvikling, nye organisasjonsformer, samhandlingsmetoder og nye institusjonelle grep. Innovasjonsbegrepet er noe bredere enn begrepet «nyskaping», som vanligvis benyttes om utvikling av nye produkter og bedrifter.

En kan skille mellom radikal innovasjon som innebærer noe helt nytt og stegvis innovasjon som er videreutvikling av det som allerede er kjent.

Det har lenge vært et grunnleggende prinsipp i næringspolitikken at ulike næringer skal konkurrere innenfor de samme rammebetingelser og om de samme virkemidlene. Dette begrunnes med at de mest vekstkraftige bransjene dermed vil utvikle seg relativt raskere. Regjeringen ønsker at dette hovedprinsippet om næringsnøytralitet fortsatt skal legges til grunn for virkemidlene sett under ett på nasjonalt nivå. Virkemidler som er opprettet ene og alene for næringsutvikling skal i liten grad gis bransjemessige føringer fra departementene. Bransjevis omstillings- og verdiskapingsprogrammer representerer et viktig unntak fra denne regelen. Et eksempel er det pågående programmet for oppdrett av kveite, skjell og steinbit, kalt NUMARIO. Arbeid rettet mot innovasjonssystemer leder imidlertid til at virkemiddelforvaltere i praksis ofte bør arbeide aktivt med enkelt næringer. I slike tilfeller kan det være aktuelt å koble en næring med en annen eller med FoU-miljøer for å utvikle nye prosesser og produkter. Når det offentlige bidrar til utvikling av en enkelt næring vil arbeidet involvere flere miljøer enn det som var vanlig tidligere. Et eksempel på dette er Verdiskapingsprogrammet for bruk og foredling av trevirke, som fokuserer på mer effektiv logistikk i hele verdikjeden, samt kobling av tradisjonelle aktører og FoU- og finansmiljøer.

Det finnes økonomiske krefter som virker både sentraliserende og desentraliserende¹⁾. For eksempel kan behovet for å være lokalisert nær kompetansemiljøer, kunder eller leverandører føre til at bedrifter velger å lokalisere seg i samme distrikt. Dette leder gjerne til det vi kaller næringsklynger. Krefter som virker i motsatt retning er at ulike geografiske områder har fortrinn på hver sine felter, for eksempel tilgang til naturressurser eller en spesiell type kompetanse. Det vil være gunstig for samfunnet om produksjonen av ulike varer og tjenester finner sted der hvor forholdene ligger relativt best til rette for det. Slike krefter bidrar til å spre økonomisk virksomhet til flere områder. Eksempler på dette er at bedrifter som må ha nærhet til sterke elektronikkmiljøer trolig vil se på Vestfold som en attraktiv lokalisering, mens bedrifter som er avhengig av tilgang på ferskt fiskeråstoff vil vurdere lokalisering langs kysten av Nord-Norge som et gunstig utgangspunkt.

I tilfeller som dette vil det kunne være slik at krefter som virker desentraliserende på nasjonalt nivå kan virke sentraliserende på regionalt nivå. At en næring trekkes mot Vestfold og en annen mot Nord-Norge bidrar nasjonalt

¹⁾ Se «Lokalisering av næringsvirksomhet», Norman, 2000

sett til å spre økonomisk aktivitet. Innenfor Vestfold eller Nord-Norge kan imidlertid bedriftene foretrekke å holde til nær hverandre. Levedyktige næringsklynger kan oppstå ulike steder i landet, men vil kunne bidra til at regionale sentra vokser på bekostning av utkantene i samme region. I boks 2.3 beskrives dynamikken i den maritime industrien i Møre og Romsdal.

Boks 2.3 Den maritime klyngen i Møre og Romsdal

Den maritime industrien i Møre og Romsdal kan være et eksempel på en regional næringsklynge. Denne klyngen har fire hovedgrupper: Rederiene, skipsverftene, skipskonsulentene og utstyrsleverandørene.

I 1999 besto klyngen av 26 nybyggings- og reparasjonsverft, ca. 170 podusenter og leverandører av skipsutstyr, 14 skipskonsulentfirmaer, 19 rederier innenfor tradisjonell shipping, samt fiskebåtrederier som disponerte i overkant av 100 havgående fiskefartøy. I regionen er det også et stort antall virksomheter som leverer andre produkter og tjenester til bransjen. De fire grupperingene i klyngen sysselsetter i underkant av 14.000 mennesker, og hadde i 1999 en netto omsetning på 17 mrd. kroner.

Det økonomiske samspillet innenfor klyngen er stort - og det er økende. Skipskonsulentene får 29 pst. av sine oppdrag fra lokale rederier, og halvparten av alle båtene skipskonsulentene designer bygges ved verft i regionen. 40 pst. av verftenes innkjøp foretas hos de lokale utstyrsleverandørene, og dette utgjør 33 pst. av leverandørenes samlede omsetning. Rederiene har plassert 70 pst. av sine nybyggingskontrakter til lokale verft, noe som utgjør 36 pst. av verftenes samlede kontraktsverdier.

Effekten av samspillet styrker hele den maritime næringsklyngens konkurransekraft, og skipsindustriklyngen i Møre og Romsdal utgjør en viktig og integrert del av det norske maritime industrimiljøet. Likevel er klyngens internasjonale orientering avgjørende for framtidig vekst og lønnsomhet. Krevende internasjonale kunder er kritisk for å beholde konkurransedyktigheten på lang sikt, og det er kombinasjonen av aktive lokale miljøer og utadrettet fokus som preger den maritime industrien i Møre og Romsdal.

Det er i økende grad skipskonsulentene som framstår som innovasjonsdriverne i næringsklyngen. Dette er forståelig ut fra den betydning konsulentene gjennom design og konstruksjon av bl.a. spesialfartøy har som bærere og utviklere av ny kompetanse og nye fartøykonsepter.

Klynger kan være både regionale og nasjonale. Den teknologiske utviklingen går i mange tilfeller så raskt at man er avhengig av å være en del av nettverk som overskrider landegrensene. For å kunne ta ut det potensialet slikt samarbeid kan gi, må næringspolitikken understøtte bedriftenes vilje og evne til å søke norske og internasjonale partnere.

2.3 Begrunnelser for aktiv offentlig medvirkning

Innovasjon er en svært viktig faktor for økonomisk vekst og velstandsutvikling. Både NOU 2000:7 Ny giv for nyskaping (Hervik-utvalget) og NOU

2000:21 En strategi for sysselsetting og verdiskaping (Holden-utvalget) har det siste året gitt viktige bidrag til debatten om hvorfor det offentlige bør støtte innovasjonsfremmende aktiviteter. Begge utredningene peker på at bedrifter investerer mindre i kompetanse, forskning og utvikling (FoU) og andre innovasjonsaktiviteter enn det samfunnet er tjent med. Årsaken er gjerne at kostnadene må dekkes av den utførende bedriften, mens gevinstene kan komme mange til nytte gjennom at arbeidskraft flytter og ved kunnskaps- og teknologispredning. Slike effekter er ønskelige sett fra samfunnets ståsted, men gir ikke sterke nok incentiver for bedrifter og andre enkeltstående økonomiske aktører til å investere tilstrekkelig i FoU. Dette er hva økonomer kaller *markedssvikt*.

En beslektet type markedssvikt kan oppstå ved at private aktører ikke tar tilstrekkelig investeringsrisiko i forhold til hva som er samfunnsmessig optimalt. Den enkelte investor har gjerne en portefølje som er for liten til å tåle høyrisikoprojekter som samfunnet som helhet ville være tjent med å få gjennomført. Det offentlige kan derfor med sine bedre muligheter for risikospredning bidra med risikokapital for å sikre at lønnsomme investeringer blir realisert. I boks 2.4 vises hvilken betydning offentlige og private investeringer i forskning har hatt for havbruksnæringen.

Boks 2.4 Forskning og utvikling i fiskeri- og havbruksnæringen

Norske bedrifter har spesielle forutsetninger for å bli verdensledende innenfor kunnskapsbasert forvaltning og bærekraftig utnyttelse av fornybare marine ressurser. Norske fortrinn omfatter rettigheter til, og ansvar for, noen av verdens mest produktive kyst- og havområder. Det er utviklet et godt offentlig forvaltningsapparat, sterke marine fagmiljøer, et FoU-system med lange tradisjoner på det marine området og et næringsliv med betydelig potensial for økt verdiskaping.

Utviklingen av norsk lakseoppdrett er et godt eksempel på hvordan en har utnyttet de naturlige fortrinnene vi har i form av gode oppvekstvilkår for marine arter og opparbeidet kompetanse innenfor feltet. Norsk lakseoppdrett har hatt en enestående utvikling. «Oppdretteventyret» startet for ca. 30 år siden, med at man for første gang klarte å oppdrette laks i sjøen. Siden 1987 har produksjonen av oppdrettslaks økt 6-7 ganger. I perioden 1993-1997 var den gjennomsnittlige produksjonsøkningen på rundt 20 pst. hvert år. En moderat årlig vekst på for eksempel 8 pst. pr. år vil føre til en dobling av produksjonen innen 2010.

Veksten i oppdrettsnæringen hadde ikke vært mulig uten bred og vedvarende FoU-innsats. FoU-arbeidet har både hatt betydning for avlsarbeidet, genetik og sykdomsforebyggende tiltak, for førkvalitet og vekst, og for å effektivisere produksjonen i alle ledd. På grunn av nye og forbedrede vaksiner, driftsforhold og forvaltning er kostnadene som følge av sykdom innen fiskeoppdrett redusert med ca. 1 mrd. kroner per år sammenlignet med startårene.

Utvikling av ny næringsvirksomhet basert på nye arter, marint råstoff, og spesialkomponenter er en langsiktig prosess som krever grunnleggende kompetanse innenfor et bredt sett av fagdisipliner og en langsiktig satsing fram mot kommersialisering. Det må finnes fram til utviklingsmodeller og strukturer som kan fylle gapet mellom FoU-institusjonene og næringslivet.

Utnyttelsen av verdiskapingspotensialet innenfor marine ressurser krever en strategisk nasjonal satsing, der myndigheter, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, finansieringsinstitusjoner og næringsaktører samarbeider om kompetanseutvikling, tilrettelegging, konseptutvikling og finansiering.

Av biologiske og produksjonstekniske årsaker må produksjonen være spredt langs kysten. En videre vekst innen fiskeri og havbruksnæringen vil derfor få konsekvenser for utvikling av infrastruktur, sysselsetting og bosetting i distriktene.

Informasjons- og koordineringssvikt oppstår når aktører ikke har tilstrekkelig oversikt til å nyttiggjøre seg tilgjengelig kunnskap, teknologi eller andre innsatsfaktorer. Myndighetene kan avhjelpe dette ved å legge til rette for bedre informasjonsflyt, for eksempel ved å opprette møteplasser for ulike aktører i innovasjonssystemet.

Norge har en høy andel av sysselsettingen i små og mellomstore bedrifter, og andelen er økende²⁾. Skal vekstkraften i næringslivet opprettholdes i årene som kommer, må disse bedriftene i gjennomsnitt ha et høyt innovasjonsnivå. Det vil si at deres evne til å frambringe nye produkter, utvikle nye markeder og omstille prosesser og organisasjon blir avgjørende for verdiskaping og velferd. Små bedrifter vil imidlertid i større grad enn store se relativt mer av sin FoU-innsats bli tatt i bruk av andre. De vil ha mindre finansiell mulighet til å starte risikable prosjekter og de vil ha større problemer med å holde seg orientert i jungelen av nye teknologiske løsninger, mulige kunder, leverandører og investorer. En høy andel små bedrifter i næringslivet tilsier altså at det vil være hensiktsmessig med en større offentlig medvirkning innenfor områder som kompetanse, nettverksbygging og finansiering enn hvis næringslivet er dominert av større bedrifter. Det vil være myndighetenes ansvar å sørge for at virkemiddelapparatet løser slike oppgaver.

En viktig begrunnelse for offentlig medvirkning er at man har spesielle velferdspolitiske mål som ikke kan nås uten inngrep. Et eksempel er politiske mål for bosetting. Dette målet innebærer at verdiskaping og sysselsetting skal være lokalisert andre steder enn det som ville blitt resultatet i et marked uten offentlige inngrep. Ved å nytte delvis andre, og delvis sterkere stimuleringsiltak overfor bedrifter i distriktene enn i sentrale strøk, vil vekstkraften i disse områdene kunne økes. Dermed kan en oppnå bedre realisering av politiske mål knyttet til bl.a. bosetting.

Regjeringen har som mål at hovedtrekkene i bosettingsmønsteret skal opprettholdes og at det skal være likeverdige levekår over hele landet. Det er nødvendig med fortsatt satsing for å stimulere til robuste næringsstrukturer i distriktene. Det skal legges vekt på at virkemidlene innrettes for å løse regionale behov, og at behovene kan variere fra sted til sted. Virkemidlene må innrettes mot å skape lønnsomme og konkurransedyktige bedrifter. Generelt er Regjeringen av den oppfatning at det er større behov for å arbeide proaktivt i distriktene enn i sentrale strøk, med sterkere virkemidler rettet mot innovasjon, nettverksbygging og kompetanseheving. I tillegg til risikoavlastende

²⁾ SMB 2000, Spilling, 2000

finansielle virkemidler er dette helt nødvendig for å skape et bredere næringsgrunnlag og bedrifter med egen evne til å foreta nødvendig omstilling.

Boks 2.5 Proaktivitet

Proaktiv er et forholdsvis nytt begrep i næringspolitikken. I det å arbeide proaktivt ligger at en aktør tar initiativ til å iverksette prosesser ved å identifisere muligheter og bidra til at relevante parter kobles opp mot hverandre for å bringe fram interessante prosjekter. Det er imidlertid bedriftene og næringslivet som selv må ta ansvaret for å utnytte de kommersielle mulighetene som ligger i markedet. Virkemiddelapparatets oppgave er å tilrettelegge rammebetingelsene for at slike muligheter kan utnyttes.

Det er imidlertid ikke gitt at det offentlige bør gripe inn for å forbedre økonomiens virkemåte. For det første bør offentlige tiltak finne sted på områder hvor markedet selv ikke resulterer i samfunnsøkonomisk optimale eller andre ønskede løsninger. For det andre må kostnadene ved å gripe inn stå i et fornuftig forhold til gevinstene en kan forvente. De fordeler man kan oppnå ved inngrep må være større enn kostnadene ved å iverksette inngrepet. I arbeidet med å fornye offentlig sektor er det et mål at omfanget av offentlig virksomhet skal vurderes opp mot gevinstene ved virksomheten. Hensikten med nærings- og distriktpolitiske inngrep gjennom SND er å øke innovasjonsevnen og kompetansenivået blant små og mellomstore bedrifter som et bidrag til å nå overordnede politiske mål. En sideeffekt av inngrep kan være at det virker konkurransevridende i den grad en bedrift får støtte mens konkurrentene ikke får. Virkemiddelbruken må bidra til bedre oppfyllelse av SNDs målsettinger og ikke kun til vridning av konkurransen.

Hvordan offentlig virksomhet organiseres kan ha stor betydning for de resultatene man oppnår med politikken. En må for det første tilstrebe at ressursene utnyttes best mulig. For det andre må det være rom for å tolke usikkerhet på forskjellige måter. Samordning og evt. sammenslåing av institusjoner har vært et tradisjonelt svar på den første utfordringen, hvor målet er å sørge for klare ansvarsområder. Det er imidlertid argumenter som taler for at man bør tillate noe konkurranse om tenking og virkemiddelutforming også innenfor offentlig sektor. Konkurranse mellom institusjoner gir økt sikkerhet for at flere hensyn ivaretas og kan bidra til større dynamikk og tilpasning til de oppgaver som skal løses. Samtidig må det tas hensyn til eventuelle ulemper som følge av at flere aktører kan ha overlappende arbeidsområder. Regjeringen vil legge vekt på å avveie disse hensynene i utformingen av nærings- og distriktpolitikken.

Prosjekter med høy grad av innovasjon og risiko er sjeldnere enn før investeringer i fysisk produksjonskapital og i voksende grad utvikling av menneskelig kompetanse. Dette gjør det vanskeligere å sikre lån med pant, og etter hvert framstår andre former for risikofinansiering som mer egnede i mange tilfeller. Egenkapital blir mer og mer aktuelt som et virkemiddel for å fremme innovasjonsevne og kompetansenivå i næringslivet. Det er sannsynlig at sammensetningen av virkemidler overfor næringslivet vil ha mindre omfang av

kommersielle låneordninger og større vekt på andre typer instrumenter de kommende årene.

2.4 Utviklingen av nærings- og distriktspolitikken

Nærings- og distriktspolitikken har de siste tyve årene gjennomgått markerte skift. Overgangen fra industripolitikk til næringspolitikk karakteriseres av økt fokus på de nærings- og markedsmessige forutsetningene for langsiktig verdiskaping, konkurranseevne og fornyelse av næringslivet. Viktige elementer i politikken var næringsnøytralitet, forenkling og deregulering, og en strukturpolitikk rettet mot å stimulere vekstpotensialet hos små og mellomstore bedrifter.

Parallelt skjedde det en utvikling av distriktspolitikken etter de samme hovedlinjer, kombinert med en økt vekt på helheten i den regionale utviklingen. Dette hadde bakgrunn i en erkjennelse av det var nødvendig å se næringsrettede tiltak i sammenheng med den øvrige samfunnsutviklingen i distriktene for å utvikle effektive tiltak rettet mot både bosettings- og verdiskapingsmål. Denne gjensidige avhengigheten mellom ulike felt gjør at tiltak for å kunne se flere politikkområder i sammenheng har fått økt fokus innenfor regionalpolitikken.

I sum medfører dette en sterkere integrering av nærings- og distriktspolitikken, hvor et konkurransedyktig næringsliv og bedriftenes egne behov blir satt mer i fokus innenfor begge politikkområdene. De senere årene er dette kombinert med en økt oppmerksomhet på forskning, kunnskaps- og teknologiutvikling som drivkraft for fornyelse og utvikling av næringslivet. Opprettelsen av SND og Norges forskningsråd som sentrale institusjoner innenfor det offentlige virkemiddelapparatet var bl.a. begrunnet med et ønske om å oppnå slike samordningsgevinster.

Regjeringen mener det er behov for å utvikle en mer innovasjonsrettet nærings- og distriktpolitikk. Sterkere fokusering på innovasjon innebærer en videreutvikling av nærings- og distriktspolitikken hvor det bedriftsrettede fokuset fra begge politikkområder videreføres. Virkemiddelbruken skal sette bedriftenes kompetanse i sentrum, bidra til å koble dem til krevende kunder og FoU-miljøer og bedre deres evne til selv å søke riktig kompetanse. Dette vil innebære en ytterligere samordning av nærings- og distriktspolitikken og den næringsrettede forsknings- og kunnskapspolitikken.

Nærings- og distriktspolitikken har de senere årene blitt mer integrert i internasjonal politikk. Det er et mål at norske bedrifter skal ha konkurransedyktige rammebetingelser. EØS-avtalen bidrar til konkurransedyktige rammevilkår for de fleste norske bedrifter sammenlignet med bedrifter i andre land innenfor de områder avtalen gjelder. Unntak finnes innenfor sjømatsektoren, jf. pkt. 8.4 Internasjonalt regelverk. Landbrukssektoren er ikke inkludert i EØS-avtalen. Avtalen regulerer adgangen til å gi støtte innenfor nærings- og distriktspolitikken. SNDs virkemidler må løpende tilpasses EØS-avtalen. EU har i tillegg en rekke ulike fond og ordninger for næringsutvikling. Norske bedrifter kan i noen grad benytte disse virkemidlene, men har ikke samme tilgang som bedrifter fra EU-land.

2.5 Oppsummering

Regjeringen legger sterk vekt på at samspillet mellom næringsliv og forskning skal utvikles og gjøres til et konkurransefortrinn for Norge. Nærings- og forskningspolitikken skal samordnes bedre enn tilfellet har vært til nå, med det formål at ideer og prosjekter i større grad enn før skal kommersialiseres og resultere i verdiskaping og arbeidsplasser.

Kunnskapssamfunnet krever at både enkeltmenneskenes egen og samfunnets samlede kompetanse er på et svært høyt nivå. Like viktig er det imidlertid at evnen til å skaffe seg og ta i bruk ny kompetanse er framtreddende. Regjeringen vektlegger kunnskapsutvikling og kompetanseheving svært høyt, og ønsker å legge til rette for at samfunnet kontinuerlig skal utnytte og videreutvikle sin samlede kompetanse.

Dynamiske og utadrettede klynger eller innovasjonssystemer vil slik Regjeringen ser det bli svært viktige for framtidig verdiskaping. De nærings- og distriktpolitiske virkemidlene må rettes inn mot å få slike systemer til å fungere best mulig.

Norsk næringsliv skal dra nytte av den raske internasjonaliseringen som finner sted. Viktige kunder, leverandører og utviklingsnettverk befinner seg i stadig større grad utenfor landets grenser, og virkemidlene skal hjelpe særlig små og mellomstore bedrifter til å få full effekt av dette potensialet.

Regjeringen vil legge til rette for lønnsom næringsutvikling i hele landet. Politikken skal derfor ta utgangspunkt i lokale forutsetninger med sikte på at levedyktige og nyskapende bedrifter skal kunne utvikle seg.

3 Bakgrunn

3.1 Etableringen

Med utgangspunkt i Ot.prp. nr. 57 (1991-92) ble Statens nærings- og distriktsutviklingsfond opprettet 1. januar 1993. Regjeringen foreslo i proposisjonen en omorganisering av det nærings- og distriktpolitiske virkemiddelapparatet ved å slå sammen Distriktenes Utbyggingsfond (DU), Industrifondet, Småbedriftsfondet og Den Norske Industribank AS (Industribanken). De tre førstnevnte enhetene utgjorde fra og med 1. januar 1993 SND, mens Industribanken ble innlemmet fra 1. mars samme år. Stortinget ga sine føringer i Innst. O. nr. 78 (1991-92). Den 3. juli 1992 ble Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond vedtatt av Stortinget.

De fire institusjonenes virkemidler ble videreført. I tillegg ble det bevilget midler til å gå inn med egenkapital i små og mellomstore bedrifter. Fylkeskommunenes rolle ble i store trekk beholdt som den hadde vært i forhold til DU, det vil si at de fungerte som operative forvaltere av næringsutviklingstiltak. Industribankens tre regionkontorer ble opprettholdt, og to nye ble opprettet. Fylkeskommunenes rolle ble endret i perioden 1996-99 gjennom opprettelsen av SND-kontorer i alle fylker, noe som beskrives nedenfor.

SNDs hovedformål har i hele perioden fra 1993 vært «å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig...».

SND er et særlovselskap, det vil si et eget rettssubjekt eid av staten. Statens myndighet utøves av Nærings- og handelsministeren gjennom foretaksmøtet. Styret i SND rapporterer til Nærings- og handelsministeren, mens administrerende direktør forestår den daglige ledelsen og rapporterer til styret.

Betegnelsen «departementet» vil i denne meldingen bety Nærings- og handelsdepartementet, mens andre omtalte departementer beskrives med sine fulle navn.

3.2 Omorganiseringer og nye oppgaver

Nærings- og handelsdepartementet er SNDs eierdepartement, og bevilger midler til landsdekkende ordninger for næringsutvikling. Noen ordninger dekker sine administrasjonskostnader selv, bl.a. ved renteinntekter fra kundene. Andre, som for eksempel tilskuddsordninger, får administrasjonskostnadene dekket ved bevilgning over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Kommunal- og regionaldepartementet bevilger midler til distriktsrettede ordninger og Fiskeridepartementet til fiskerirettede ordninger. Miljøverndepartementet har lagt forvaltningen av Statens miljøfond til SND. Virkemidlene til tidligere Statens Landbruksbank er nå integrert i SND. SND finansieres med andre ord over fem departementers budsjetter. I tillegg til dette er SND sekretariat for spesifikke, tidsavgrensede programsatsinger.

Ved etableringen i 1993 ble midler til SND bevilget over budsjettene til Nærings- og handelsdepartementets og Kommunal- og arbeidsdepartementet, nåværende Kommunal- og regionaldepartementet. Betydelige endringer i perioden 1993-96 er redegjort for i kapittel 3.2 i St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond. De viktigste endringene i tilknytning til SNDs organisasjon og oppgaver siden 1996 har vært:

- Opprettelse av kontorer i alle fylker i perioden 1996-1999. Denne organisasjonsendringen har vært avgjørende for å bringe større deler av virkemiddelapparatet nærmere kundene. Distriktskontorenes rolle og betydning diskuteres i kapitlene 7, 8, 9 og 10.
- Opprettelse av Investeringsfondet for Nordvest-Russland og en egen bevilgning for næringssamarbeid med samme område fra oktober 1996. Dette beskrives nærmere i kapittel 6.
- Et nærmere samarbeid med Norges forskningsråd ble innledet i 1996. Dette beskrives nærmere i kapittel 7.
- Integrering av Statens fiskarbank fra og med 1997. Både låne- og tilskuddsordninger til fiskeflåten forvaltes nå av SND. Dette beskrives nærmere i kapittel 9.
- Opprettelse av Investeringsfondet for Øst-Europa i mars 1997. Dette beskrives nærmere i kapittel 6.
- Opprettelse av ett landsdekkende og fire regionale såkornfond i 1997, hvor SND ivaretar de statlige interessene. Dette beskrives nærmere i kapittel 6.
- Inngåelse av samarbeidsavtaler med Norges Eksportråd og Norges Designråd i 1998. Dette beskrives nærmere i kapittel 7.
- Innledning av et nærmere samarbeid med Sparebankforeningen i 1998. Dette beskrives nærmere i kapittel 7.
- Opprettelse av Statens miljøfond i 1998 med forvaltningen lagt til SND. Dette beskrives nærmere i kapittel 8.
- Opprettelse av SND Invest AS (tidligere Egenkapitaldivisjonen) som eget datterselskap i 1998. Dette beskrives nærmere i kapittel 6.
- Integrering av Statens landbruksbank og SND fra og med 2000. Både låneordningen overfor landbruket og Bygdeutviklingsmidlene (BU-midlene), som avtales mellom staten og bondeorganisasjonene i jordbruksoppgjøret, forvaltes nå av SND. Dette beskrives nærmere i kapitlene 8 og 9.
- Opprettelse av et nytt såkornfond for det indre Østlandet i 2000, hvor SND har samme ansvar som for de øvrige såkornfondene. Dette beskrives nærmere i kapittel 6.
- Inngåelse av samarbeidsavtale med SIVA i juli 2000. Dette beskrives nærmere i kapittel 7.

Som følge av de mange endringene i SNDs organisasjon og oppgaver er virksomheten i dag spredt på langt flere områder enn tidligere. Næringslivet kan nå i stor grad henvende seg til SND og få informasjon om de fleste statlige virkemidler for næringsutvikling, det vil si at man har gått i retning av å utvikle en felles inngangsport for næringslivet til virkemiddelapparatet. En klar utfordring er å favne over alle de tillagte oppgavene og samtidig beholde fokus på de viktigste formålene. Det er regjeringens oppfatning at SNDs målstruktur og virkemiddelportefølje må samordnes bedre enn i dag for å oppnå en tilstrekkelig slagkraftig organisasjon til beste for norsk næringsliv og landets verdiskaping.

4 Resultater av SNDs virksomhet

I dette kapitlet gjør vi rede for SNDs virksomhet siden etableringen i 1993, først og fremst med henblikk på de målsettinger som har vært satt for SND og i hvilken grad disse er oppnådd. Dette kapitlet danner en viktig bakgrunn for vurderinger i kapittel 5 om hvilke roller SND skal spille i nærings- og distriktspolitikken, og de anbefalinger og forslag som fremmes i senere kapitler.

4.1 Målsettinger og måloppnåelse

SNDs formålsparagraf slik den ble nedfelt i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr. 78 har stått fast siden etableringen. Her heter det at

«Statens nærings- og distriktsutviklingsfond har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig ved å:

- a) medvirke til utbygging, modernisering og omstilling av, samt produktutvikling og nyetablering i norsk næringsliv i hele landet og
- b) fremme tiltak som vil gi varig og lønnsom sysselsetting i distrikter med særlig sysselsettingsvansker eller svakt utbygd næringsgrunnlag».

I Innst. O. nr. 78 (1991-92) Om lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond trekker flertallet i energi- og industrikomiteen fram fem målsettinger for hva den nye institusjonen skal være:

- «et nasjonalt kompetanse- og kraftsenter og i denne rollen skal institusjonen stimulere til næringsutvikling og sysselsetting i alle deler av landet.
- en institusjon som skal være med på å gi premisser for utviklingen av, og være et redskap i gjennomføringen av, en nasjonal næringspolitikk der det legges vekt på å bidra til et livskraftig næringsliv basert på en effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser.
- et viktig redskap for å realisere distriktpolitiske målsettinger, og da særlig med vekt på å utvikle et bærekraftig næringsliv i distriktene slik at hovedtrekkene i bosettingsmønsteret kan opprettholdes.
- en institusjon som aktivt bidrar til nye prosjekter og ny virksomhet.
- et redskap for å håndtere lokale omstillings- og sysselsettingsproblemer, også der en nå mangler et egnet statlig apparat til å bidra».

Dette er de samme målsettinger som regjeringen la opp til i Ot.prp. nr. 57 (1991-92). Mens formuleringene i loven i stor grad fokuserer på hvilke nærings- og distriktpolitiske mål SND skal oppnå, er målsettingene i odelsingsproposisjonen og komiteens innstilling mer rettet mot hvilken type institusjon SND er ment å være.

I St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond legges det vekt på at SND skal bidra til å oppnå overordnede politiske målsettinger på områdene nærings-, distrikts- og fiskeripolitikk. Meldingens formuleringer var en viktig del av begrunnelsen for at SNDs styre i 1998 prioriterte fem strategiske satsingsområder for virksomheten: 1) kompetanseutvikling i små og mellomstore bedrifter, 2) nyskaping, omstilling og etablering, 3) dis-

triktsutvikling, 4) kvinner og 5) miljø. Strategien ble noe refokusert i løpet av 2000, og vil bli videreutviklet i etterkant av Stortingets behandling av denne meldingen.

4.2 Evalueringer av SND

SND ble i 1996/97 evaluert av Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF) som bakgrunn for St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond. Evalueringen konkluderte med at SND så langt hadde gjort en god jobb. Den forutså at innsatsen innenfor nyskaping, kommersialisering og kompetanseheving burde forsterkes.

Det ble i løpet av 2000 gjennomført en ny omfattende evaluering av SNDs virksomhet fra opprettelsen fram til i dag. Årsaken til at departementet valgte å gå helt tilbake til etableringstidspunktet var at effektene av nærings- og distriktspolitiske virkemidler viser seg flere år etter iverksettelse. I mandatet for evalueringen ble det lagt vekt på at man skulle vurdere resultatene av SNDs samlede innsats i løpet av perioden, med fokus på om virkemidlene sammen trekker i riktig retning i forhold til de målsettinger som er satt. SND forvalter en rekke ulike virkemidler som delvis kan benyttes i de samme virksomheter og geografiske områder, og departementet ønsket bedre kunnskap om måloppnåelsen for SND som helhet. Det er den samlede virkemiddelbruken som er av samfunnsmessig betydning. Evalueringene ble derfor bedt om å fokusere på hvordan virkemidlene hadde fungert sammen heller enn å vurdere de enkelte virkemidlene for seg. Videre ble evalueringene bedt om å gjennomgå SNDs organisasjon med vekt på distriktsapparatet, både med henblikk på å vurdere de organisasjonsmessige prosesser som er gjennomført og å fremme anbefalinger for veien videre.

Mål- og resultatstyringssystemene er blitt forholdsvis komplekse etter hvert som flere departementer har valgt å benytte SND som virkemiddeloperatør, og evalueringsrapporten inneholder en detaljert gjennomgang og vurdering av dette. De resultater evalueringen kom fram til danner en viktig bakgrunn for de vurderinger som gjøres i denne stortingsmeldingen. De råd og anbefalinger som ble gitt er en del av grunnlaget for Regjeringens forslag til politikk i kapitlene 8 (SNDs virkemidler), 9 (SNDs organisasjon) og 10 (SNDs styringssystem).

Evalueringen ble gjennomført av en gruppe bestående av tre institusjoner. Det britiske selskapet Technopolis ledet arbeidet, med STEP-gruppen og Albatross Consulting som norske partnere. Arbeidet ble gjort i løpet av 9 måneder, og omfattet studier av tidligere dokumenter om SND, gjennomgang av resultatmåling og vurderinger som er gjort, spørreundersøkelser og case-studier av engasjementsbedrifter. Det ble også gjennomført en rekke intervjuer med involverte personer i departementer, fylkeskommuner, ved SNDs hovedkontor og distriktskontorer. Evalueringens hovedkonklusjoner var som følger:

- SND har gjort en god jobb i å bruke et bredt spekter av virkemidler for å støtte bedriftsutvikling, både i sentrale og mindre sentrale strøk.
- SND er en relativt passiv mottaker av en stor mengde mål og føringer fra departementene.
- SND bør gis ressurser til å bli en premissgiver på både nasjonalt og regio-

- nalt nivå.
- SND har etter flere sammenslåingsprosesser utviklet en god, desentralisert modell som leverer tjenester nær kundene. Modellen er en sterk basis for framtidig arbeid.
- SNDs regionale apparat er et sterkt medium for å koble bedriftsbehov med virkemiddelapparatet som et hele.
- SND trenger mer stabile budsjettmessige rammebetingelser.
- SND har potensial til å bli en mer proaktiv premissgiver og partner for bedrifter, regioner og staten.

4.3 Resultater og effekter

I de følgende avsnittene vurderes hvilke resultater som er oppnådd gjennom de virkemidlene SND forvalter. Oppdelingen i de ulike resultatmålene er en syntese av de føringer som har vært gjeldende i perioden siden 1993. Først gis en oversikt over fordelingen av midler etter formål, bedriftsstørrelse, geografi og næring.

4.3.1 Fordeling av midlene

I perioden 1994-99 ga SND totalt tilsagn på om lag 22,6 mrd. kroner. Av dette utgjør kommersielle ordninger (grunnfinansiering og lavrisikolån) 10,2 mrd. kroner (45 pst.), risikolån- og garantiordninger 5,6 mrd. kroner (25 pst.) og tilskuddsordninger 6,6 mrd. kroner (29 pst.). 7 mrd. kroner av tilsagnene var innenfor distriktsrettede ordninger. Av landsdekkende ordninger utgjorde grunnfinansierings- og lavrisikolån 66 pst. I alt har drøyt 10 000 bedrifter mottatt støtte fra SND i perioden 1994-99.

En krone i tilsagn fra SND til en bedrift betyr ikke nødvendigvis at det gis en krone i statsstøtte. Tilskudd gis i sin helhet til bedriften, mens lån skal betales tilbake. Et tilskudd innebærer at 100 pst. av beløpet er statsstøtte, mens et risikolån på 100 kroner har et statsstøtteelement på i underkant av 25 kroner. Den statlige støtten som gis av SND er mindre enn totale tilsagn, fordi de fleste virkemidlene har lavere støtteandel enn 100 pst. Det kreves medfinansiering fra bedriften i alle tilfeller.

Av de nevnte 22,6 mrd. kroner i gitte tilsagn om lån, garantier og tilskudd er 7,7 mrd. kroner å betrakte som statsstøtte. Av dette er 2,9 mrd. kroner knyttet til landsdekkende ordninger og 4,8 mrd. kroner til distriktsrettede ordninger. Støtteelementet utgjør 18,6 pst. av tilsagnene for landsdekkende ordninger og 68,6 pst. av tilsagnene for distriktsrettede ordninger.

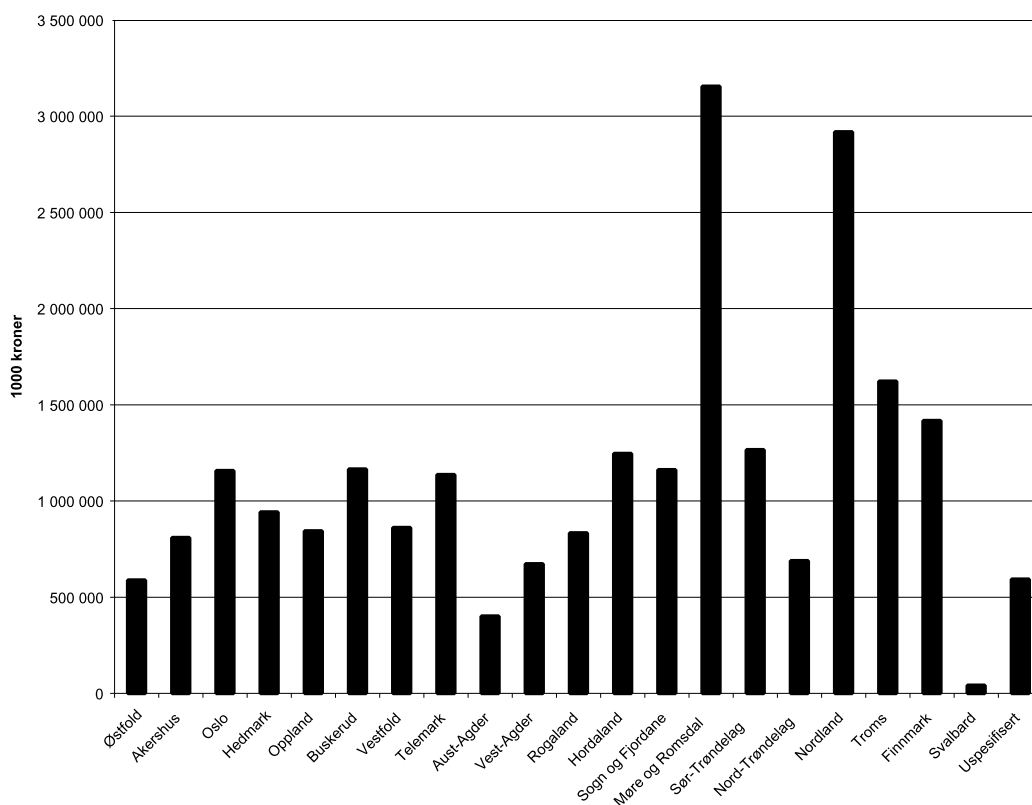
Boks 4.1 Støtteelement og tapsfond

Tapsfond bevilges forskuddsvis for ordningene med risikolån og garantier. Tapsfondene er nå på 25 pst. av utlåns- eller garantirammen, og betyr at SND forventes å tape 1/4 av inngåtte engasjementer. Dette er et uttrykk for den risikoprofil SND forventes å ha på ordninger med tapsfond. Det er kun tapsfondet som må bevilges over statsbudsjettet, resten av utlånene forutsettes tilbakebetalt fra låntaker.

Med støtteelement menes den andel av et tilsagn som regnes som statsstøtte. Det er statsstøtten som bevilges over statsbudsjettet. Stortinget

bevilger 100 pst. av rammen for tilskudd, mens det bevilges tapsfond tilsvarende 25 pst. av tilsagnsrammen for risikolån og garantier. For kommersielle låneordninger som lavrisikolån gis det ingen statsstøtte, dvs. at støtteelementet er lik 0.

Det kan gis støtte til betingede lån, dvs. lån som kan avskrives hvis prosjektet mislykkes, i motsetning til ordinære lån som bare kan avskrives hvis bedriften mangler betalingsevne. Kommunal- og regionaldepartementet stilte krav om at 10 pst. av tapsfondsrammen i 2000 skulle benyttes til betingede lån. Økt bruk av slike lån vil kunne bidra til at flere nyskappingsprosjekter med høy risiko iverksettes. Det er høyere risiko knyttet til det å gi betingede lån enn det er ved bruk av ordinære risikolån. For at SND skal kunne opprettholde en risikoprofil på 25 pst. for ordinære risikolån, er det derfor åpnet opp for at tapsfondsavsetningen for betingede lån kan settes lik 40 pst. av lånerammen.

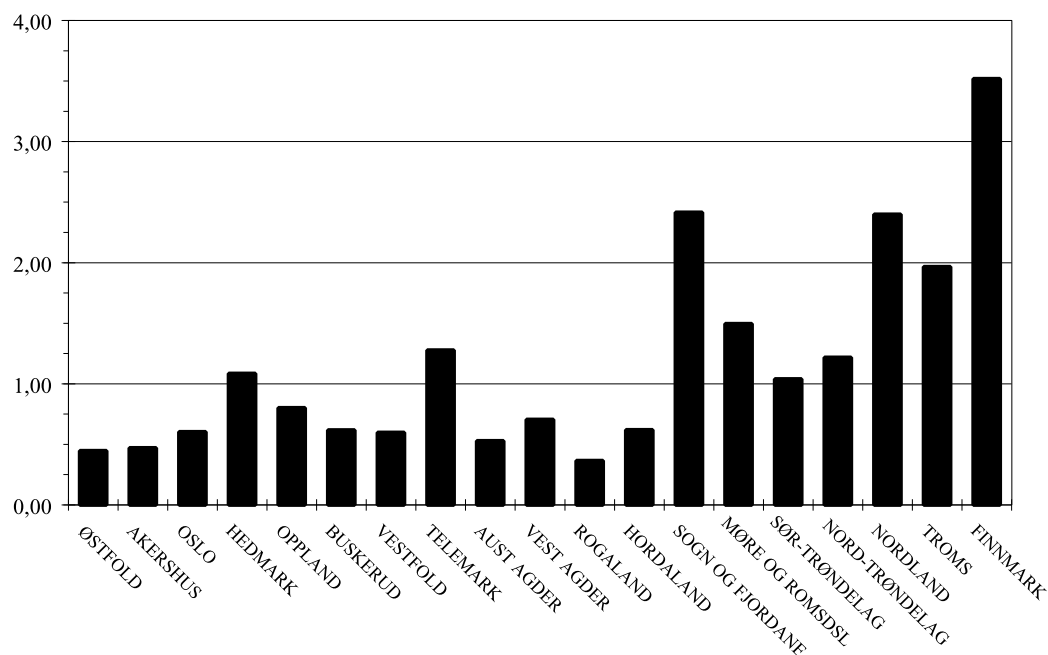

Figur 4.1 Fordeling av tilsagn pr. fylke 1994-99

Figur 4.1 viser de totale tilsagnene SND har gitt i perioden 1994-99 fordelt på fylker. To fylker har fått en høy andel av tilsagnene, nemlig Møre og Romsdal og Nordland. Hvor store de totale tilsagn blir pr. fylke har bl.a. sammenheng med næringslivets innovasjonskraft, antall lovende prosjekter som blir igangsatt og tilgjengelige midler fra SNDs ulike budsjettposter. For Møre og Romsdals vedkommende har det vært tildelt betydelige beløp i lavrisikolån, mens det i Nordland er et stort innslag av distriktsmidler i hele fylket.

Figur 4.2 viser netto tilsagn pr innbygger i forhold til landsgjennomsnittet, eksklusiv de kommersielle låneordningene. Verdien 1 angir landsgjennom-

snittet, mens en verdi på 2 betyr at tilsagn pr. innbygger i fylket er dobbelt så høyt som landsgjennomsnittet. Gjennomsnittlig tilsagn pr. innbygger landet sett under ett i perioden var 2 720 kroner.³⁾ De fylker som har relativt høye samlede tilsagn pr. innbygger, er fylker hvor store deler ligger innenfor virkeområdene for de distriktpolitiske ordningene. Mange av SNDs virkemidler kan kun benyttes i disse områdene. De maksimale tillatte støttesatsene er gjennomgående høyere for disse ordningene, formålene som kan støttes er flere og støtten til store bedrifter lempligere.

Figur 4.2 Tilsagn pr innbygger i perioden 1994-99

Kilde: Hauknes, Broch, Smith. 2000.

I distriktpolitisk sammenheng er Norge inndelt i soner hvor den maksimale tillatte støttesatsen varierer. Generelt er det slik at det i mer perifere kommuner kan gis høyere støtteintensitet enn i mer sentrale kommuner. Inndelingen av dette såkalte virkemiddelområdet går fram av kartet i figur 4.3.

³⁾ Kilde: Hauknes, Broch og Smith, 2000.

Virkeområde for de distriktpolitiske virkemidlene

1.1. 2000 - 31.12.2006

Figur 4.3 De distriktpolitiske virkemiddelssonene

I tabell 4.1 framgår fordelingen av støttebeløp etter geografisk virkeområde for perioden 1994-99 ⁴⁾.

Tabell 4.1: Støttebeløp pr. virkemiddelsone

	A	B	C	D	E	Omfatter flere kommuner	Sum
Landsdekkende ordninger	0.3 pst.	3.3 pst.	5.0 pst.	6.0 pst.	77.2 pst.	8.2 pst.	100,0 pst.
Distriktsrettede ordninger	12.8 pst.	45.8 pst.	35.2 pst.	1.5 pst.	1.7 pst.	3.1 pst.	100,0 pst.
Totalt	8.1 pst.	29.7 pst.	23.6 pst.	3.3 pst.	30.2 pst.	5.0 pst.	100,0 pst.

Kilde: Hauknes, Broch, Smith. 2000.

Landsdekkende og distriktsrettede virkemidler med støtteelement utfyller hverandre ved at store deler av de førstnevnte går til områder utenfor virkemiddelssonene. Tabellen viser at over 60 pst. av støttebeløpet tildeles sonene A-C. Lavrisiko- og grunnfinansieringslån, som er landsdekkende ordninger uten støtteelement, utgjør om lag 1/3 av netto tilsagnsbeløp til sonene A-C, og er dermed en viktig del av SNDs aktivitet i distriktene. Det framgår av tabellen at 1,7 pst. av støttebeløpet over distriktsrettede ordninger er tildelt utenfor virkemiddelområdet. Dette henger sammen med at kontoradressen for enkelte prosjekter i distriktene er i sentrale strøk.

SND skal gi støtte til en rekke ulike formål. I perioden 1994-99 ble om lag 45 pst. av tilsagnene gitt prosjekter med formålet innovasjon. Kapasitetsutvidelse og kapitalstyrking hadde begge rundt 15 pst. av tilsagnene. De tre formålene som har fått mest av midlene har dermed samlet fått ca. 75 pst. Videreutvikling av bedriftsfunksjoner er også et formål som har fått en relativt stor andel av midlene (11,1 pst.). Dette omfatter i stor grad kompetanseutviklingsprosjekter. En større andel av tilsagn går til fysiske investeringer i distriktene enn i sentrale strøk. Noe av årsaken til dette er at annenhåndsmarkedet for eiendom og andre fysiske aktiva er dårligere der. Fordelingen på mer detaljerte kategorier går fram av tabell 4.2.

Tabell 4.2: Fordeling på formål. Alle tilsagn 1994-99

Formål	Andel
Innovasjon	44,8 pst.
Flytting	0,5 pst.
Kapasitetsutvidelse	13,8 pst.
Rasjonalisering	5,5 pst.
Strukturtilpasning	2,2 pst.
Videreutvikling av bedriftsfunksjoner	12,0 pst.
Kapitalstyrking	14,5 pst.

⁴⁾ Det geografiske virkemiddelområdet er inndelt i fire soner, hvorav det i sone A kan ytes høyest støttesatser og D lavest. I sone D er det kun anledning til å benytte tilretteleggende distriktpolitiske virkemidler, ikke bedriftsrettede. Det som i tabellen er betegnet som sone E er områder utenfor virkemiddelssonene, hvor distriktsrettede virkemidler ikke kan benyttes.

Tabell 4.2: Fordeling på formål. Alle tilsagn 1994-99

Miljøforbedring	0,4 pst.
Lokal/regional næringsutvikling	1,9 pst.
Utredning	0,7 pst.
Annet	3,7 pst.
Sum	100,0 pst.

I perioden 1994-99 gikk 74 pst. av antall tilsagn til bedrifter med inntil 19 ansatte. 21 pst. ble tildelt bedrifter med mellom 20 og 99 ansatte. Departementets oppfatning er at SNDs prioritering av små og mellomstore bedrifter har vært i tråd med de føringer som er gitt når 95 pst. av antall tilsagn er gitt til bedrifter med mindre enn 100 ansatte. Andelen av totale tilsagnsbeløp (i kroner) som går til denne gruppen bedrifter har økt jevnt i perioden 1994-99, og var i årene 1997-99 på 76 pst. SNDs totale tilsagnsrammer har gått betraktelig ned siden 1994, og denne nedgangen har rammet større bedrifter i langt høyere grad enn mindre. Dette har ført til at SND relativt sett har et sterkere fokus på små og mellomstore bedrifter i dag enn tidligere, noe som er i tråd med de politiske linjer som har vært lagt.

Mer enn halvparten av SNDs tilsagn i perioden 1994-99 gikk til de vareproduserende næringer. Om lag en tredel ble tildelt tjenesteytende næringer. Det er viktig at SNDs prioriteringer er knyttet til formål som innovasjon og kompetanse uavhengig av hvilke næringer prosjektene stammer fra. SNDs tilsagn gjenspeiler bredden i norsk næringsliv, og med den høye andelen av tilsagnene som går til innovasjon er departementets oppfatning at virkemidlene understøtter nyskapende prosjekter i alle bransjer. Evalueringsrapporten understreker også poenget med at støtten går til modne næringer, og peker på at «mange av disse næringene er voksende, alle er innovative, og SNDs investeringsprofil derfor er vel tilpasset norske forhold».

4.3.2 Nyskaping

Over en tredel av tilsagnene fra SND er gitt til foretak som er etablert mindre enn tre år før tilsagnstidspunktet. I henhold til evalueringen av SND er SNDs kundebedrifter mer innovative enn gjennomsnittsbedriften, dvs. at de utvikler nye produkter, markeder og produksjonsprosesser oftere og hurtigere enn andre bedrifter. Disse tallene tyder på at SND har maktet å treffe den delen av norsk næringsliv som bidrar mest til å utvikle konkurransedyktige næringsmiljøer. STEP-gruppens studier tyder også på at SND i høy grad er utløsende for at prosjektene gjennomføres, det vil si at finansieringen fra SND var nødvendig for å starte prosjektet som planlagt. Departementet mener dette er en indikasjon på at SNDs kunder er innovative og ofte nye bedrifter, og at den offentlige medvirkningen betyr en god del for iverksettelsen av prosjekter. Denne kombinasjonen tyder etter departementets oppfatning på at nyskapingseffekten av SNDs virksomhet er betydelig. SND arbeider sammen med nyskapende bedrifter og hjelper ofte prosjekter i gang som ellers ikke ville blitt satt ut i livet, eventuelt på et senere tidspunkt eller ikke i samme skala.

Møreforskings kundeundersøkelser ⁵⁾ konkluderer med at 31 pst. av SNDs prosjekter var «klart» eller «antatt» innovative. Innenfor de distriktpolitiske virkemiddelssonene var andelen 27 pst., mens den utenfor sonene var 38 pst.. 45 pst. av prosjektene kan karakteriseres som «ikke innovative». Det må understrekes at SND må gå inn i en del prosjekter med lavere risiko slik at de samlede tapene ikke overstiger det tillatte totale tapsnivået i porteføljen. I tillegg er svært mange av de prosjektene som rubriseres som «ikke innovative» valgt ut på bakgrunn av andre prioriterte formål, for eksempel kompetanseheving.

Av SNDs totale tilsagn i perioden 1994-99 har om lag 45 pst. gått til formålet innovasjon. Dette innbefatter ikke bare nyskaping, men også nyetablering og omstilling. Dette er det formålet som har fått den største andelen av SNDs tilsagn. Bak dette gjennomsnittstallet skjuler det seg en utvikling hvor prioriteringen av innovasjon har økt betraktelig i perioden 1993-99. Dette er i tråd med den styrkede vektlegging formålet har fått på politisk nivå.

Departementet mener SND har et godt fokus på de mest nyskapende småbedriftene i Norge. Imidlertid bør det fortsatt være et potensiale for ytterligere å øke andelen av prosjekter som er nyskapende. Den største utfordringen er å øke småbedriftenes gjennomsnittlige innovasjonsevne ved at flere bedrifter blir innovative. For å takle denne utfordringen vil virkemidlene rettet mot myke investeringer som nettverksbygging, FoU, kompetanseutvikling og -tilførsel spille en svært viktig rolle.

4.3.3 Kompetanseheving

SNDs kompetansesatsing skjer på flere fronter. Den er integrert i direkte støtte som investeringstilskudd og risikolån når fysiske investeringer krever oppgradering av kompetansen blant ansatte, for eksempel for å kunne betjene nye maskiner. FRAM-programmet er et eksempel på et kompetansehevingsprogram, hvor fokus settes på ledelse og strategi i mindre bedrifter.

Kundeundersøkelsene fra Møreforsking peker på at for de ordinære virkemidlene (ikke programmer) er kompetanseeffekten størst knyttet til opplæring av produksjons- og produktutviklingspersonell samt ved tilgang til ny teknologi. I gjennomsnitt er forventningene om kompetanseheving av prosjektene høyere enn det som faktisk oppnås. Kompetanseeffektene er ifølge undersøkelsene større i etablerte bedrifter enn i nyetableringer. Om lag 60 prosent av kundene mener at SND-prosjektene har medført kompetanseheving.

SND har ifølge evalueringen ikke maktet å gjøre sitt tilbud innenfor kompetanseutvikling tilstrekkelig kjent for bedriftene. SNDs kunder ser på SND mer som en bank enn som en utviklingspartner. Departementet understreker at betydningen av kompetanse for små og mellomstore bedrifter vil øke, og at SNDs profil derfor bør legges om i samme retning. Et relevant moment er at mange mindre bedrifter ikke overskuer hvilken kompetanse de trenger, og at SND derfor har en viktig oppgave i å bistå disse bedriftene med å konkretisere sine behov og muligheter.

⁵⁾ Bræin og Hervik, 2000.

Programmene FRAM og BIT⁶⁾ får kontinuerlig svært gode karakteristikk fra deltakerne. Disse tiltakene treffer klare behov i markedet som ikke dekkes av private aktører. I tillegg er det viktig å merke seg at kompetanseheving også er svært betydningsfullt ved investeringer i fysisk utstyr. Opplæring av ansatte i betjening av ny teknologi utgjør ofte en stor del av investeringen i nye maskiner.

Vektleggingen av nettverk mellom bedrifter og andre typer partnere har økt siden etableringen av SND. I perioden 1991-1998 hadde SND et eget nettverksprogram. Dette ble imidlertid nedlagt etter 8 år fordi et stort antall bedrifter da hadde deltatt i programmet og potensialet for et eget program var mindre enn før. Nettverkstankegangen er nå innkorporert i de fleste av SNDs aktivitetsområder, ut fra en erfaringsbasert tro på betydningen av dette, særlig for små bedrifter. Det er imidlertid problematisk å måle hvilke resultater dette arbeidet har gitt og gir.

Dersom man ser bort fra kommersielle låneordninger, hvor det kreves pant i maskiner eller fast eiendom, har 29 pst. av SNDs tilsagn gått til tiltak som er direkte begrunnet med kompetanseheving i perioden 1994-99. Dette inkluderer ikke fysiske investeringer, hvor det er svært vanskelig å anslå kompetanseandelen av en investering. Andelen har økt fra 28 pst. i perioden 1994-96 til 31 pst. i perioden 1997-99. Innenfor de kommersielle låneordningene isolert sett har vektleggingen av kompetansetiltak økt markert i løpet av perioden 1993-99.

Departementets oppfatning er at nye virkemidler og arbeidsformer bør trekke på erfaringer som er gjort med programmene FRAM og BIT. Disse programmene er praktiske eksempler på at å koble bedrifter med relevante fagmiljøer gir samfunnsmessig avkastning. En større andel av distriktsutviklings-tilskuddene bør gå til slike systemmessige tiltak framfor enkeltinvesteringer. Ved finansiering av nytt produksjonsutstyr skal kompetanse- og nettverkseffekter vektlegges.

4.3.4 Distriktsutvikling

Evalueringen av SND «gir gjennomgående en god karakter til SNDs arbeid med å oppnå organisasjonens distriktpolitiske mål». Spørreundersøkelser tyder på at SNDs medvirkning betyr mer jo mer perifert lokalisert bedriften er. Dette er i tråd med tankegangen bak SNDs engasjement i distriktene.

Ulempene ved næringsvirksomhet i distriktene kan i vel så stor grad være tilknyttet tynne nærings- og kompetansemiljøer som til høyere transportkostnader eller andre lett målbare faktorer. Evaluererne peker på at «støtten fra SND bidrar til utvidelse av eksisterende virksomhet i distriktene, men at støtten ikke i tilstrekkelig grad bidrar til langsiktig utvikling gjennom nyskaping og omstilling i bedriftene og i distriktenes næringsgrunnlag». En egen evaluering av de distriktpolitiske virkemidlene peker også på at store deler av støtten går til etablerte næringer.

⁶⁾ FRAM er et strategi- og ledelsesprogram for små og mellomstore bedrifter. BIT er et program for utvikling av integrerte IT-løsninger på bransjenivå. Programmene beskrives mer utførlig i kapittel 8.

I perioden 1994-99 har en relativt større andel av tilsagn gått til formålet «utvidelse» i distriktene enn ellers i landet. Områder utenfor virkemiddelsonene har høyere andel av prosjekter i nyskappingskategorien. Totalt gikk 50 pst. av SNDs tilsagn i perioden 1994-99 til fysiske investeringer. I sone A var andelen 70 pst., mens den utenfor virkemiddelområdet var på 37,5 pst. Evalueringen av SND anbefaler at fysiske investeringer i større grad finansieres med lån fra SND, mens tilskudd reserveres utviklingstiltak i enkeltbedrifter og særlig nettverk av bedrifter og evt. andre aktører.

Landsdekkende virkemidler med støtteelement har de senere årene i liten grad gått til distriktene. Dette er forårsaket av at budsjetttrammene for disse virkemidlene er blitt vesentlig redusert, og at de dermed bør brukes til gode prosjekter fra sentrale strøk. 1/3 av tilsagnsbeløpene for lavrisiko- og grunnfinansieringslån går til virkemiddelsonene A-C.

Kundene i distrikts-Norge etterspør i større grad SND som samtalepartner og veileder enn bedriftene i sentrale strøk. SND må i distriktene i større grad enn ellers arbeide med å bygge opp bedriftenes egen kompetanse, koble dem til krevende kunder og FoU-miljøer og bedre deres evne til selv å etterspørre riktig kompetanse og søke partnere.

SND spiller en viktig rolle i de særskilt definerte omstillingsområdene. Et omstillingsområde er en eller flere kommuner med et stort behov for omstilling av næringsgrunnlaget og utvikling av nye bedrifter. I slike prosesser er imidlertid lokalt eierskap og involvering av svært stor betydning. Lokale og sentrale aktører arbeider her mer i fellesskap enn på andre områder av distriktspolitikken. Både SND og øvrige deler av virkemiddelapparatet har lært mye gjennom arbeidet i omstillingsområder. Denne arbeidsformen kan også gi nyttig lærdom for videreutvikling av SNDs systemrettede arbeid mer generelt.

4.3.5 Sysselsetting

Det er en rekke forhold som påvirker sysselsettingsutviklingen i norsk økonomi, og SNDs virksomhet forklarer lite av utviklingen på aggregert nivå. Måling av hvilken sysselsettingseffekt SNDs virkemidler har er vanskelig, fordi det er problematisk å isolere effekten av disse virkemidlene fra alle andre faktorer. Målet om å bidra til sysselsetting er mindre viktig for SND i dag enn ved etableringen i 1993. Dette har med den generelle økonomiske utviklingen å gjøre, hvor norsk økonomi i dag er preget av sterkt press i arbeidsmarkedet. Det er nå viktigere at SND bidrar til verdiskaping gjennom at det etableres ny virksomhet, og at de arbeidsplasser som oppstår er framtidsrettede og mer lønnsomme enn de som erstattes. SNDs arbeid med sysselsetting skal vris fra fokus på antall arbeidsplasser til hva slags type arbeidsplasser som skapes.

SNDs kundeundersøkelser er den kilden som gir det beste anslag på SNDs innvirkning på sysselsetting. Her spørres et representativt utvalg bedrifter om sin egen vurdering av hvordan sysselsettingen har utviklet seg med SNDs engasjement, og hvordan det ville sett ut uten slik engasjement.

Møreforskning konkluderer i sluttrapporten fra kundeundersøkelsene for årgangene 1994-2000 med at SND har bidratt vesentlig til å skape eller sikre 20-25 000 arbeidsplasser med tilsagn gitt disse årene. 64 pst. av arbeidsplassene kommer innenfor de distriktspolitiske virkemiddelsonene, 36 pst. uten-

for. Andelen av sysselsettingseffekten i bedrifter med mindre enn 10 ansatte har økt fra 27 pst. i 1994 til 40 pst. i 1995 og 73 pst. i 1996. Dette må karakteriseres som en kraftig økning, og viser at fokuset på små bedrifter har økt siden SND ble etablert. Møreforskning anslår kostnaden pr. skapt eller sikret arbeidsplass til i størrelsesorden 120-150 000 kroner, og at kostnaden pr. skapt eller sikret arbeidsplass er nær dobbelt så høye utenfor som innenfor virkemiddelssonene. Dette har sammenheng med at de prosjektene som SND finansierer innenfor virkemiddelssonene i større grad omfatter fysiske investeringer som bl.a. utvidelser i eksisterende bedrifter.

En evaluering av de distriktsrettede virkemidlene (tilskudd og risikolån) fra Nordlandsforskning⁷⁾ og Norsk institutt for by- og regionforskning konkluderer med at disse gir et positivt bidrag til økt sysselsetting tilsvarende 5000-8000 arbeidsplasser. Dette er noe mer enn det Møreforskning rapporterer. SNDs egne statistikker over forventet sysselsettingseffekt i perioden 1994-1999, viser at forventet sysselsettingvekst årlig er i størrelsesorden 6-9000. I disse anslagene er ikke antall sikrede arbeidsplasser inkludert.

Departementet mener tallene viser at SND prioriterer distriktene og små bedrifter, slik det er forutsatt. Kostnadene pr. skapt eller sikret arbeidsplass er lavere i distriktene enn i sentrale strøk. Dette er å forvente, i og med at virkemidlene i distriktene i større grad rettes mot kapasitetsutvidelser og sysselsetting. Virkemidlene i sentrale strøk benyttes mer til nyskaping, kompetanseheving og nettverksbygging.

4.3.6 Nasjonalt kompetanse- og kraftsenter

Stortinget fastslo ved opprettelsen at SND skulle utvikles til å bli «et nasjonalt kompetanse- og kraftsenter og i denne rollen skal institusjonen stimulere til næringsutvikling og sysselsetting i alle deler av landet». Departementet er av den oppfatning at SNDs betydning som nasjonalt kompetanse- og kraftsenter ble betydelig styrket gjennom etableringen av distriktskontorer i alle fylker i perioden 1996-99. Dette har ført de nærings- og distriktpolitiske virkemidlene nærmere bedriftene, og til at SND i større grad framstår som et kompetanse- og kraftsenter både på regionalt og nasjonalt nivå. Ettersom SNDs samarbeidsavtaler med bl.a. Norges forskningsråd og Norges Eksportråd har blitt utviklet, er også muligheter innenfor forskning og internasjonalisering blitt mer synlige og bedre tilgjengelig for næringslivet. SND fungerer i stadig større grad som den ene døra inn til de offentlige virkemidlene, og andelen av søknader som avgjøres på distriktskontornivå er økt til om lag 95 pst. Selv om en så høy andel av sakene avgjøres ved distriktskontorene, gjenstår fremdeles mange utfordringer med hensyn til å utvikle hele distriktskontorapparatet som system til å bli slagkraftig nok. Det er et uutnyttet potensiale for å dele ressurser og samordne virkemidler fra andre aktører bedre enn i dag.

Med utbyggingen av distriktskontorene har arbeidsdelingen gått i retning av at fylkeskommunen har det strategiske ansvaret for næringsutvikling innenfor sitt geografiske område, mens SND har det operative. Både fylkeskommunene og SND må innrette sine strategier og sin aktivitet innenfor nasjonale politiske føringer. SND besitter en unik kunnskap om norsk næringsliv i kraft av sin posisjon som aktør mot tusenvis av enkeltbedrifter

⁷⁾ Alsos, Bjørnsen, Borch, Brastad, Jenssen, Mønnesland, 2000.

innenfor alle bransjer, samtidig som man sitter nær myndigheter og ulike kompetansemiljøer på feltene nærings- og distriktpolitikk.

SND har, slik departementet ser det, ikke maktet å utvikle dette potensialet så godt som ønskelig. Verken departementene eller fylkeskommunene har vært flinke nok til å bruke SND som premissleverandør i politikkutformingen, og SND selv har heller ikke maktet å innta en slik rolle i tilstrekkelig grad. Både SND og myndighetene på ulike nivåer må ta tak i dette. Departementet ser det som ønskelig at SNDs kunnskap om norsk næringsliv gjøres mer tilgjengelig for myndighetene, slik at institusjonen også på dette området blir et reelt kraftsenter.

4.3.7 Kvinner i næringslivet

Det er av stor betydning at bedriftene tar i bruk de menneskelige ressurser som finnes. Et større innslag av kvinner på alle nivåer i næringslivet vil gi økt bredde og mangfold og derigjennom økt utviklingsevne.

Det har over en 2-års periode blitt øremerket nærmere 20 millioner kroner over SNDs landsdekkende utviklingstilskudd til en særlig satsing på kvinner i næringslivet.

Dette har resultert i programmet «Kvinner i Fokus», som er SNDs satsing for å synliggjøre og ta i bruk kvinners kompetanse i næringslivet. Satsingen retter seg mot to grupper kvinner. Det er høyt kvalifiserte kvinner som ønsker å starte egen virksomhet, og det er kvinner som på kort eller lang sikt antas å kunne gå inn i lederstillinger i næringslivet.

Et konkret prosjekt som er iverksatt under denne satsingen er styrekompetanseprosjektet som er utviklet i samarbeid med BI, og som skal bidra til å gi kvinner kompetanse til å gå inn i styrer i næringslivet. SND samarbeider også med høyskoler og universiteter om å øke rekrutteringen av kvinner til studier som tradisjonelt utdanner mange ledere.

Et annet prosjekt som kan nevnes er fyrtårnprosjektet, der vellykkede kvinneedrevne bedrifter løftes fram som «fyrtårn» for andre kvinnelige gründere. Gjennom prosjektet håper man å bringe fram flere vellykkede kvinneedrevne bedrifter.

Det er i de senere årene rettet økt fokus på kvinner og unge som viktige målgrupper for distriktpolitikken. Kvinner er en prioritert målgruppe innenfor alle de distriktsrettede virkemidlene. Over etablererstipendet er dette tallfestet, ved at 40 pst. av tilsagnene skal gå til kvinner. Over etablererstipendordningen er det også satt av midler til nettverkskreditt, som er en ordning som i stor grad treffer kvinnelige etablerere.

Nordlandsforsknings evaluering fra 1999 viser at et flertall av saksbehandlere i SND har for liten forståelse for at kvinnesatsing skal være et prioritert område, og at kvinner fortsatt opplever å bli undervurdert i sitt møte med virkemiddelapparatet. Det er derfor viktig at kjønnsperspektivet forankres på ledernivå i SND og integreres i hele virksomheten.

4.3.8 Miljø

SND har siden 1996 hatt rutiner for å vurdere miljø som en konkurransefaktor i tilknytning til analyse og vurdering av eksterne forhold i alle SND-saker.

Spørsmål som vurderes er bl.a. hvilken miljøprofil bedriften har i markedet og hva miljø betyr som konkurransefaktor for bedriften.

På vegne av Miljøverndepartementet administrerte SND i 1991-96 en garantiordning for lån til gjenvinning og avfallsminimering. Årlig ramme var 75-100 mill. kroner. Totalt ble det innvilget tilsagn på nær 500 mill. kroner.

SND ble i 1998 gitt ansvaret for forvaltningen av det nyopprettede Statens Miljøfond. Miljøfondet er en låneordning som skal stimulere virksomheter til å ta i bruk og videreutvikle mer miljøeffektiv teknologi. Ordningen omfatter prosjekter som direkte eller indirekte bidrar til å redusere klimagassutslipp eller andre miljøskadelige utslipp. Miljølånene skal sikre finansieringen av prosjekter som ellers ikke ville bli finansiert i det ordinære lånemarked.

Det gjøres beregninger om forventet effekt - også miljømessig - på investeringstidspunktet / under saksbehandlingen, men det har i liten grad vært avsatt ressurser til å registrere de faktisk oppnådde miljøresultater over tid.

Siden Miljøfondet kom i funksjon har det finansiert i alt 61 prosjekter som spenner over et vidt felt fra ulike former for avfallsbehandling og gjenvinning til prosessforbedringer og fremme av biobrensel. Blant de viktigste miljøeffektene er reduserte utslipp av miljøgifter (sink, kadmium, kvikksølv, PCB), redusert metangassdannelse, økt gjenvinning av plast og lettmetaller og reduserte utslipp av NOx og CO2. Ca 2/3 av prosjektene har direkte klimagasseffekt med en samlet anslått reduksjon i størrelsesorden 740 000 tonn CO2-ekvivalenter per år. Beregninger fra Statens forurensingstilsyn viser at prosjektene som Statens miljøfond er med å finansiere har en kostnad per tonn redusert klimagassutslipp som er lave i forhold til mange andre aktuelle klimatiltak.

Prosjektene er fordelt over hele landet, med ca. halvparten innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. De vil ventelig generere 240-250 nye arbeidsplasser.

SND hadde tidligere ingen helt entydig statistikk om sitt engasjement i miljøprosjekter finansiert med ordinære midler. Dette er et forhold SND arbeider med i forbindelse med en pågående mobilisering i Miljøhandlingsplan for 2000/2001. SND innvilger årlig ordinære lån og tilskudd til mange prosjekter som har betydning for miljøet. Det gis tilsagn om ordinære lån og tilskudd på 200-300 mill. kroner årlig til prosjekter med svært direkte miljørelevans. I tillegg kommer f.eks. i 1999 i alt 26 IFU/OFU - kontrakter med miljørelevans.

4.4 Oppsummering

Det er departementets oppfatning at SND har utført sitt arbeid på en tilfredsstillende måte og oppnådd gode effekter med innsatsen. Midlene har hovedsaklig gått til de formål og målgrupper som har vært forutsatt. SND har særlig prioritert formålet «innovasjon» i sitt arbeid. En svært høy andel av tilsagnene går til små og mellomstore bedrifter. Andelen tilsagn som tilfaller formålet «innovasjon» og små og mellomstore bedrifter er økende gjennom perioden 1993-99. Dette er i tråd med at offentlig engasjement skal rettes mot grupper og formål som har stor betydning for samfunnets verdiskaping, men som har vanskelig for å få dekket sine behov for kapital og kompetanse i det private markedet.

Med den nye distriktskontorstrukturen, som har brakt virkemiddelapparatet vesentlig nærmere kundene, har SND en organisasjon som er godt rustet

til å videreutvikle arbeidet. For å oppnå enda bedre effekter bør SND bli istand til å utnytte sine virkemidler mer på kundenes premisser og bli bedre på samordning av virkemidler fra andre aktører. Disse områdene vil bli fokusert senere i stortingsmeldingen.

Kundene etterlyser at SND følger opp sine engasjementer mer enn nå. Departementet mener det bør legges opp til at dette skal skje i større grad enn i dag. Tilbakemeldingene fra næringslivet tyder på at bedriftene er mest fornøyd med de aktiviteter der SND har en aktiv og oppsøkende rolle. I kapittel 5 drøftes SNDs rolle i nærings- og distriktpolitikken, og næringslivets vurderinger spiller en viktig rolle for hvordan SND bør bidra i verdiskapingsarbeidet.

5 SNDs rolle og målsettinger

SNDs overordnede målsettinger og roller skal gjenspeile institusjonens betydning innenfor nærings- og distriktpolitikken. SND skal bidra til å oppfylle viktige samfunnsmessige og politiske målsettinger. De målsettinger SND skal arbeide mot og de roller SND skal fylle må være basert på Norges økonomiske utfordringer. Dette kapitlet innledes med noen grunnleggende prinsipper for utforming av nærings- og distriktpolitiske instrumenter, før SNDs formålsparagraf diskuteres. SND skal fylle ulike roller med utgangspunkt i målsettningene, og disse vurderes til slutt i kapitlet.

Regjeringen vil legge opp til at det fortsatt skal være tre nivåer med folkevalgte politiske organer i Norge. SND har i dag et tett samarbeid med fylkeskommunene, og dette skal videreføres og forsterkes. Eierskapet til SND videreføres i Nærings- og handelsdepartementet som i dag. De ulike roller SND skal fylle er hovedsaklig formulert utfra de foreliggende utfordringer i norsk økonomi. Samarbeidsformen med fylkeskommunen må bygge på disse rollene og de målsettinger SND har innenfor nærings- og distriktpolitikken, samt på hvilke prinsipper som skal gjelde for arbeidsdeling mellom statlig og regionalt nivå generelt. Samarbeidet mellom SND og fylkeskommunen drøftes mer utførlig i kapitlene 7 og 10.

5.1 Prinsipper for politikkutforming

5.1.1 Langsiktighet

Nærings- og distriktsutvikling er et politikkområde hvor resultatene først og fremst viser seg på lang sikt. Investeringer i kompetanse, innovasjonsevne og nettverksbygging i dag vil først gi resultater om flere år. Dette gjør at det er svært vanskelig å vurdere resultatene av politikken, og resultatene blir gjerne usikre når de foreligger. Det er gjort et betydelig arbeid de senere år for å systematisere resultatinnsamlingen, først og fremst ved hjelp av SNDs egne kundeundersøkelser. Norge har vært tidlig ute med slike spørreundersøkelser overfor mottakerne av støtte, og de øker i betydning for den løpende politikkutforming.

Skal man oppnå langsiktige effekter av å investere i næringsutvikling, bør politikken og virkemidlene ta utgangspunkt i en tidshorisont på fem-ti år før man kan regne med å finne synlige effekter utover enkeltbedriftsnivå. Politikken må legges opp slik at den støtter de tiltak man mener vil være viktigst for verdiskapingsevnen om flere år, og våge å holde på prioriteringene selv om man ikke kan spore umiddelbare effekter. Dette betyr ikke at ressursbruken ikke skal vurderes løpende og endres om nødvendig, men at de tiltak man faktisk setter i verk må være solid begrunnet og bygge på holdbare analyser.

5.1.2 Forutsigbarhet

For næringslivet er det av stor betydning at mulighetene for offentlig medvirkning er relativt stabile over tid. Det er derfor ønskelig å kunne forutsi hvilke ressurser som vil bli stilt til rådighet om to-tre-fire år, slik at engasjementene

kan iverksettes og gjennomføres på den økonomisk mest fornuftige måte. Jo mer forutsigbar ressursbruken er, desto mer vil man kunne få ut av ressursene på et senere tidspunkt.

De senere årene har bedrifter som har fått støtte gjennom SND opplevd at igangsatte prosjekter og programmer på kort varsel har blitt avbrutt pga. reduksjoner på SNDs budsjett. En slik situasjon er ikke heldig verken for disse bedriftene eller for SNDs evne til å oppnå resultater. Selv om SNDs budsjetter må tilpasses landets økonomiske situasjon, er det ønskelig at aktiviteten skal kunne planlegges med større grad av sikkerhet enn tilfellet har vært de seneste årene. Overraskende kutt i budsjettene gjør at effektene av midlene blir mindre. Den likviditetsmessige innsparingen på statsbudsjettet har en samfunnsøkonomisk kostnad ved at prosjektgjennomføring fordyres og effekter reduseres.

Regjeringen legger vekt på dette perspektivet, og ser at det er ønskelig at de ressurser som stilles til rådighet for SND i årene som kommer skal være ledd i et mer langsiktig opplegg. SNDs budsjett må imidlertid tilpasses budsjettsituasjonen det enkelte år.

5.1.3 Enkelhet

SND har en rekke forskjellige virkemidler og målgrupper som krever ulik behandling, oppfølging og rapportering. Dette kan gjøre det vanskelig å sette fokus på de viktigste utfordringene som alle virkemidler skal bidra til å oppnå, nemlig kompetanseheving og høyere innovasjonsevne. Jo enklere og mer fleksibelt virkemiddelsystemet er, desto mer ressurser kan avsettes til kunderettet arbeid og mindre til administrasjon. Dessuten vil systemet være enklere å forholde seg til for bedriftene.

I Regjeringens forslag til videreutvikling av de nærings- og distriktpolitiske virkemidlene vil dette bli vektlagt. Evalueringen av SND peker på at institusjonen må forholde seg til omlag 180 ulike mål og føringer. Dette omtales i kapittel 10, og understreker behovet for å forenkle systemet.

5.1.4 Fleksibilitet

Omstillingstakten i næringslivet øker stadig, og dette stiller store krav også til de offentlige aktørene som arbeider med næringsutvikling. Organisasjoner må kunne omstilles på kort tid for å ta innover seg nye utviklingstrekk og behov fra bedriftene. Et viktig suksesskriterium for SND blir derfor at organisasjonen er fleksibel og omstillingsdyktig.

Dette stiller krav til at beslutninger kan tas på lavest mulig effektive nivå. Lavere nivå gir raskere beslutninger, men de må ikke tas på lavere nivå enn at alle relevante parter har mulighet til å bli hørt. De ansatte må arbeide godt på tvers i organisasjonen for å imøtekomme bedriftenes behov. I dette ligger en viktig utfordring for ledelsen i å avveie behovet for selvstyre på lavere nivå vs. behov for kontroll med virksomheten. Videre må man også fokusere på at leverte tjenester i størst mulig grad skal ha lik kvalitet gjennom hele organisasjonen.

De ansattes omstillingskompetanse er viktig. SNDs organisasjon har gjennomgått flere store prosesser de siste årene, hvor de ansattes omstillingsevne har vist seg å være betydelig. Organisasjonens omstillingsevne vil ikke bli

mindre viktig framover enn den har vært til nå, sett i forhold til den økte omstillingshastigheten i næringslivet.

5.2 SNDs formålsparagraf

SNDs formålsparagraf går fram av § 1 i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr. 97. Her heter det:

«Statens nærings- og distriktsutviklingsfond har til formål å fremme en bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling både i distriktene og i landet for øvrig ved å:

- a) medvirke til utbygging, modernisering og omstilling av, samt produktutvikling og nyetablering i norsk næringsliv i hele landet og
- b) fremme tiltak som vil gi varig og lønnsom sysselsetting i distrikter med særlige sysselsettingsvansker eller svakt utbygd næringsgrunnlag.»

Formålsparagrafen har stått fast siden etableringen av SND i 1993. Den gir uttrykk for at SND skal bidra til å oppnå sentrale politiske målsettinger innenfor både nærings- og distriktpolitikken. Som sådan var den en naturlig plattform for sammenslåingen av de fire institusjonene som SND sprang ut av.

5.2.1 Målformuleringen

I tiden etter 1993 har SND gjennomgått store forandringer. De største politiske forandringene er at SND nå også har betydelige oppgaver innenfor fiskeri- og landbrukspolitikken i tillegg til den generelle nærings- og distriktpolitikken. Det er utformet særskilte målsettinger for SND innen disse områdene som gjelder SNDs arbeid med de to næringene spesielt og med de respektive departementenes virkemidler. Formålsparagrafens formuleringer gir målsettinger som gjelder i politikken overfor alle næringer. Den gir ingen næringsmessige føringer. Regjeringen mener at dette bør videreføres, og at inkluderingen av primærnæringene i SND ikke krever reformulering av formålsparagrafen.

Norsk økonomi har utviklet seg i en retning hvor små og mellomstore bedrifter står for en økende del av sysselsettingen, og hvor arbeidskraftens kunnskaper og erfaringer betyr stadig mer for verdiskapingen. Samfunnets innovasjonsevne er en avgjørende faktor for framtidig verdiskaping, og innovasjonsevnen er et resultat av den kompetanse folket tilegner seg og de samspillformer som utvikles. Nye og ulike samarbeidsmønstre og nettverk er avgjørende for at ideer kan fødes, prosjekter bæres fram og verdier skapes. Akkumulasjon av arbeidskraft og kapital er mindre viktige som vekstfaktorer nå enn tidligere. Innovasjonsevnen vil være avgjørende for alle næringers framtid, og et slikt fokus er derfor sentralt innenfor hele næringslivet. Begrepsbruken innenfor nærings- og distriktpolitikken har i takt med denne utviklingen endret seg siden formålsparagrafens formuleringer ble utformet. Den gir imidlertid fortsatt uttrykk for de sentrale mål SND skal arbeide for, hvor et bredt innovasjonsbegrep omfatter formålsparagrafens sentrale deler. Det er ikke ønskelig å forandre en lovtekst uten at det er nødvendig for å oppnå målsettingene eller endre atferd. Det er ikke tilfelle for SND-lovens vedkommende. Regjeringen er derfor av den oppfatning at SNDs formålspara-

raf bør beholdes slik den er formulert i §1 i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr. 97.

5.2.2 Innholdet i formålsparagrafen

SNDs formålsparagraf gir uttrykk for at SND skal være en offensiv aktør i næringsutviklingsarbeidet som både skal «fremme ... næringsutvikling», «medvirke til utbygging...» og «fremme tiltak...». SND skal selv kunne ta initiativ som fremmer næringsutviklingen, med særlig vekt på tiltak som er rettet inn mot næringsmiljøer og nettverk bestående av bedrifter, FoU-institusjoner, finansinstitusjoner og andre. SND skal bidra til at innovasjonssystemer fungerer best mulig, og at næringslivet gjennom kontakt med SND utvikles til å bli mer innovasjonsorienterte og øker sin læringsevne. Økt innovasjonsevne og høyere kompetansenivå blant små og mellomstore bedrifter er de viktigste målsettingene SND skal arbeide for.

Det er særlig viktig at SND er en offensiv aktør i distriktene. Næringsutvikling i ulike distrikter skal være et bidrag til å oppnå politiske målsettinger om bosetting og levekår. SNDs rolle er knyttet til økt verdiskaping og lønnsomhet i distriktene, mens andre aktører disponerer virkemidler på andre områder for å bidra til å oppnå de samme overordnede målsettingene. For å oppnå de distrikts- og næringspolitiske målsettingene i distriktene er det derfor viktig at SND samarbeider tett med andre aktører. Bedrifter i utkantområder har særlige utfordringer knyttet til markedssvikt og avstandskostnader. Landsdekkende virkemidler kan benyttes både i sentrale strøk og i distriktene, bl.a. for å bidra til å etablere bedre koblinger mellom næringslivet i ulike landsdeler.

Markedet stiller stadig økende krav til miljøtilpassede løsninger og produkter. Slike krav har en klar innovasjonsdrivende effekt og har resultert i en rekke nye varer, tjenester og prosesser de senere årene. SND skal derfor spille en rolle som aktiv pådriver for å integrere miljøhensyn i næringsutviklingen. For hele SNDs virksomhet skal det legges til grunn at SND skal fremme en bærekraftig ressursforvaltning.

For å øke innovasjonsevnen i næringslivet er det viktig at alle ressurser tas i bruk. Både kvinner og menn må delta på alle nivåer, i alle næringer og over hele landet. Dette vil øke kreativiteten og mangfoldet. Det er derfor viktig at SND tar hensyn til dette i all sin virksomhet.

SND kan engasjere seg over hele landet, Svalbard inkludert. Flere og flere bedrifter får nå virksomhet utenlands i form av for eksempel tette nettverk til leverandører og kunder, datterselskaper eller lisensproduksjon. I de tilfeller det er aktuelt bør SND kunne finansiere prosjekter hvor norske bedrifter tar risiko i andre land. En slik rolle er naturlig med dagens økonomiske utvikling, og ligger innenfor formålsparagrafens formuleringer. Det forutsettes at prosjektene ligger innenfor SNDs formål og at de gir verdiskaping i Norge. Engasjementer i andre land stiller imidlertid store krav til SNDs kompetanse og risikovurderinger. SND har hatt engasjementer i Nordvest-Russland som har bidratt til at det nå er satt et kritisk søkelys på virksomhet utenfor Norges grenser. SND må bruke erfaringene fra tidligere engasjementer i utlandet til å utforme en fornuftig politikk på dette området. Dette gjelder særlig i land hvor det er svært høy risiko tilknyttet det å drive næringsvirksomhet.

SND innehar en sentral posisjon mellom næringslivet og hel- og halvoffentlige aktører som gir institusjonen særlige fortrinn i næringsutviklingsarbeidet. SND har utviklet en organisasjon som arbeider nær bedriftene og lokale myndigheter, samtidig som man har lang erfaring med bedriftsutvikling. Det er viktig at disse fortrinnene utvikles, men at det samtidig tas hensyn til det ansvar og de fortrinn andre aktører har.

Fylkeskommunene har og skal ha det strategiske ansvaret på regionalt plan. Strategiene skal støtte opp under de nasjonale målsettingene innenfor nærings- og distriktpolitikken. SNDs offensive rolle er av operativ karakter innenfor nasjonal politikk og fylkeskommunenes strategier. I tillegg til dette er det behov for at SND utvikler sin rolle som premissleverandør overfor nasjonale og regionale myndigheter.

5.3 SNDs virksomhet i nærings- og distriktpolitikken

De tre viktigste hindrene for innovasjon er risiko, finansielle hindringer og organisatoriske og kompetansemessige hindringer.⁸⁾ Innovasjonsintensiteten er høyest i store foretak. Dette framgår ved at andelen innovasjonskostnader av omsetningen øker med bedriftsstørrelsen. Noen av de mest innovative bedriftene finner vi imidlertid blant de minste bedriftene, noe som viser at det er langt større forskjeller i innovasjonsintensitet innenfor gruppen av små bedrifter enn blant store. Dette kan tyde på at det finnes et uutnyttet potensiale for å heve innovasjonsevnen blant mange mindre bedrifter. Videre peker disse erkjennelsene i retning av at ulike bedrifter har ulike behov for næringspolitiske virkemidler, og at utforming og bruk av virkemidler må tilpasses bedriften og det næringsmiljøet den tilhører.

Dette er viktige kjennetegn ved det næringslivet SND skal bidra til å videreutvikle. De roller SND skal fylle i nærings- og distriktpolitikken må ta utgangspunkt i beskrivelsene over. Nedenfor drøftes de roller SND skal ha i norsk næringsutvikling. For å kunne bli et enda sterkere «nasjonalt kompetanse- og kraftsenter» som Stortinget la til grunn, må man fokusere på det viktigste i disse rollene og prioritere ressursene slik at de viktigste målsettingene kommer først.

Enkelte dimensjoner skal reflekteres i hele SNDs virksomhet. SND skal i så stor grad som mulig tilrettelegge aktiviteten slik at den er tilpasset både kvinnelige og mannlige kunders behov. Som entreprenører kan disse ha ulike ønsker og målsettinger, og dette skal gjenspeiles i virkemidlenes utforming og organisasjonens arbeidsformer. Stadig flere bedrifter møter miljøkrav fra sine kunder. SND skal ta hensyn til risiko og andre relevante miljøaspekter i sine prosjektvurderinger, og bidra til en bærekraftig næringsutvikling og oppfyllelse av regjeringens miljøvernpolitiske mål.

5.3.1 SNDs historiske rolle

De institusjoner SND sprang ut fra i 1993 var alle opprettet hovedsakelig for å kanalisere kapital til investeringer i norsk næringsliv. Hver hadde sine fokus, det være seg distriktnæringsliv, småbedrifter eller industribedrifter. Utvi-

---

⁸⁾ Kilde: Innovasjonsundersøkelsen 1997, Statistisk sentralbyrå.

delse av produksjonskapasitet ved hjelp av nye bygninger og maskiner har stått sentralt det mest av etterkrigstiden, og utgjør fremdeles en del av virksomheten til SND.

Utover 80-tallet skiftet fokus noe. Ny teknologi, som for eksempel informasjonsteknologi, bidro til at FoU ble viktigere begrunnelser for næringspolitikken. Med hurtigere teknologiske endringer kom befolkningens kompetanse mer i sentrum, og institusjonene i nærings- og distriktspolitikken tilla etter hvert dette feltet mer tyngde. Det var særlig de industripolitiske institusjonene som arbeidet med teknologispørsmål, men Distriktenes utbyggingsfond hadde også engasjement innenfor dette feltet. De tunge teknologiprojektene, for eksempel Norsk Data, lå i sentrale strøk av landet. Utover på 80-tallet kom både teknologi- og kompetanseutvikling til å stå sterkere og bli sett i sammenheng. Arbeidsfeltet for institusjonene ble generelt bredere fram mot 90-tallet.

Tiden etter etableringen av SND i 1993 kjennetegnes av at stadig flere målsettinger og oppgaver skal adresseres i nærings- og distriktspolitikken. Kompetanseutvikling og teknologispredning står sentralt, men den tradisjonelle rollen som tilskudds- eller långiver til fysiske investeringer er også beholdt. I dag fokuseres det sterkt på at mye innovasjon og omstilling skjer i små og mellomstore bedrifter, og at det er samspillet mellom ulike fag- og teknologimiljøer som skaper nye ideer som kan omsettes i lønnsomme prosjekter og nye bedrifter.

5.3.2 SND som utviklingspartner

SND skal bidra til nyskapende næringsvirksomhet ved å bidra til å utvikle økt langsiktig innovasjonsevne og høyere kompetansenivå blant små og mellomstore bedrifter. Dette krever at SND utvikler en proaktiv arbeidsform som er godt tilpasset det lokale næringslivs behov.

SNDs førstelinjetjeneste skal være aktivt ute blant potensielle og aktuelle kunder for å *finne* prosjekter som gir fremtidsrettede og lønnsomme bedrifter. Videre skal de kundeansvarlige bidra til å *foredle* prosjektene ved å trekke på den samlede kompetansen i egen organisasjon eller hos SNDs alliansepartnere. Ved å *finansiere* skal SND være risikoavlastende og utløsende for de prosjektene som gir best mulig resultater i forhold til overordnede mål. Både under og etter søknadsbehandlingen skal SND *følge opp* og kvalitetssikre prosessen, slik at kunden får en profesjonell service og et best mulig utfall av sitt prosjekt. En styrket oppfølging vil også kunne avdekke nye prosjekter og innlede nye prosesser.

Dersom SND får et stadig bedre grep om denne rollen, kan effektene av innsatsen i forhold til det overordnede målet om «bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling» bli betydelige. Regjeringens målsetting er at SND gjennom å utvikle proaktive arbeidsformer rettet mot nettverk av bedrifter og andre aktører skal bidra til å forsterke innovasjonsevnen og -aktiviteten i samfunnet.

Kundene oppfatter i dag SND i stor grad som en finansieringsinstitusjon. SND bør mer enn i dag framstå som en konstruktiv og kompetent medspiller i bedriftenes utviklingsarbeid, uten at SNDs virksomhet kommer i konkurranse med det private bedriftsrådgivningsmarkedet. Innovasjonsundersøkelsen av 1997 fra Statistisk sentralbyrå viser at av næringslivets innovasjonskost-

nader er 40 pst. FoU-kostnader, 40 pst. fysiske investeringer og 20 pst. myke eller andre investeringer. Dette understreker at innovasjon er omfattende og komplekst i bedriftene, og forklarer hvorfor mange kunder etterspør et SND som kan arbeide på bredere front enn i dag. Gråsonen mellom forsknings- og næringspolitiske virkemidler ligger midt i innovasjonsprosessen, og det er derfor viktig at alle de virkemidler som rettet mot innovasjon fungerer sammen. Erfaringsmessig feiler mange gode prosjekter i kommersialiseringsfasen, og potensialet for økt verdiskaping er stort med bedre innsats her.

I et tidsfaseperspektiv er det særlig i en tidlig etableringsfase at det er behov for SNDs medvirkning. Da er gjerne ideen født, men den er ennå ikke så moden at privat finansiering er villig til å ta all risiko. SND skal forsterke sitt engasjement i denne fasen. Sammen med andre offentlige aktører må SND finne sin rolle i tilknytning til ulike inkubatorløsninger⁹⁾, forsknings- og næringsparker. Slike miljøer fyller ulike behov og har forskjellig innretning, og er viktige møteplasser for bedrifter i en oppstartfase. SNDs kjennskap til norsk næringsliv er betydningsfull for å gjøre inkubatormiljøer til blomstrende vekstplasser.

Skal SND fremme næringsutvikling på en best mulig måte, må man arbeide slik at gründernes og bedriftenes egen evne til å stille de riktige spørsmålene og finne de riktige partnerne økes. De bedrifter som har minst innovasjonsevne er ofte de som er minst i stand til å identifisere sine egne muligheter og begrensninger. Skal disse bedriftenes interne kapasitet økes, må SND arbeide proaktivt mot bedriftene selv og deres omgivelser. Bedrifter med lav innovasjonsevne har behov for en aktiv diskusjonspartner, mens bedrifter med egen evne til å drive utviklingsarbeid kan ha større behov for risikoavlastning i form av finansielle instrumenter. I det irske systemet for næringsutvikling har man definert 20 pst. av småbedriftene til å ha stort utviklingspotensiale, og disse vies spesiell oppmerksomhet. Dette gjenspeiler også at personfaktoren er svært viktig i dag. Uten en god prosjekteier vil kapitaltilførsel hjelpe lite i den nye økonomien.

Det må understrekes at verken SND eller andre deler av virkemiddelapparatet skal overta noe av bedriftenes eller etablerernes eget ansvar for sin egen utvikling. Det offentlige skal virke støttende overfor de typer prosjekter og bedrifter som omfattes av virkemidlene, men ansvaret for lønnsomhet og utvikling ligger hos bedriftene selv.

SNDs rolle som næringsutvikler er viktig over hele landet. Måten tiltak iverksettes på og omfanget av dem må imidlertid tilpasses de enkelte distrikters behov. Det kreves både andre arbeidsformer, en annen virkemiddelsammensetning og andre støttesatser i arbeidet med næringsutvikling i distriktene enn i sentrale strøk. Næringsmiljøene i distriktene er tynnere, og behovet for å skape koblinger til riktige kompetansemiljøer og læringsarenaer er større enn i sentrale strøk. SND må i distriktsutviklingsarbeidet legge vekt på å utvikle næringsmiljøer som fungerer, mens behovene i sentrale strøk vil være mer bedriftsspesifikke. I sentrale strøk vil SNDs proaktive arbeid være

⁹⁾ En inkubator er en lokalitet for etablerere og nyetablerte bedrifter med tilbud om forretningsmessig kompetanse, samt administrative- og ulike servicefunksjoner. En inkubator kan inngå i forskningsparker eller lignende og er gjerne innrettet for forsknings- eller teknologi-baserte bedrifter.

av en litt annen karakter enn i distriktene. I sentrale strøk vil bl.a. nettverksbygging og koblingsvirksomhet bedriftene i mellom og arbeid for økt markedsdrevne innovasjon gjennom forsknings- og utviklingskontrakter være viktigere enn arbeidet for å styrke alle delene av innovasjonssystemene, som ofte er mer velfungerende enn i distriktene. Kunnskap og nettverk opparbeidet gjennom arbeidet i de beste innovasjonssystemene i sentrale deler av landet er viktig for også å kunne gjøre en god jobb for næringslivet i distriktene. Fylkeskommunene er viktige samarbeidspartnere for SND med ansvar for regional strategiutvikling og tilretteleggende virkemidler. Forholdet mellom fylkeskommunene og SND drøftes mer utførlig senere i kapittel 5 og i kapittel 7.

Økt innslag av kvinner i næringslivet, særlig i ledende posisjoner, vil skape større mangfold, kreativitet og derav verdiskaping. Næringslivet er mer mannsdominert i distriktene enn i sentrale strøk, og forskning viser at dette oppleves som et stort hinder for kvinner som ønsker å etablere bedrift eller få innpass i næringslivet i mindre sentrale strøk.¹⁰⁾ SND har en viktig rolle å spille når det gjelder nettverksbygging og kompetansetiltak i forhold til kvinner over hele landet. For å bidra til at kvinner i større grad enn i dag kan bidra i nærings- og bedriftsutviklingen, er det nødvendig at SND integrerer kjønnsperspektivet i hele sin virksomhet.

På en rekke områder både nasjonalt og internasjonalt er miljøhensyn og strengere miljøkrav en av de viktigste drivkreftene for at nye ideer oppstår og for å øke konkurranseevnen i etablerte markeder. SND skal derfor være en kompetent og aktiv partner for bedrifter og andre i arbeidet med å integrere miljøhensyn i næringsutviklingen og legge vekt på miljørisiko og -gevinster i sine prosjektvurderinger. Prosjekter SND bidrar til skal bygge på framtidsrettede miljøstandarder slik at de styrker bedriftenes langsiktige konkurransekraft både nasjonalt og internasjonalt. SND skal aktivt bistå sine kunder i å finne fram til løsninger som møter kravene til bærekraft og langsiktig lønnsomhet, og skal sette et eksempel for andre finansinstitusjoner når det gjelder å vektlegge miljøfaktoren i hele sin virksomhet.

SND skal legge til rette for at bedrifter søker å komme i kontakt med andre parter som kan bidra til utvikling av nye produkter og prosesser. Et eksempel er utviklingen av markeder for personlig tjenesteyting på områder hvor det offentlige tidligere hadde monopol. SND kan utnytte sitt kontaktnett og kjennskap til norsk næringsliv for dette formålet, og bidra til å utvikle innovasjonssystemene. Nettverk må bygges mot ulike miljøer for ulike formål, noen partnere vil være lokale, andre vil holde til andre steder i Norge eller i utlandet. Stadig flere bedrifter bør finne sin plass i internasjonale nettverk i takt med den tiltakende internasjonaliseringen.

Ovenstående innebærer at SND skal bidra sterkere til å skape velfungerende innovasjonssystemer enn tidligere. I dette bildet er det bedriftene som skal være hovedfokus. SND skal ha bedriftenes behov for øye, og legge vekt på å være støttende overfor næringslivet. SND skal ikke bruke ressurser på miljøer som ikke er fokusert mot næringslivet, og skal bidra til økt næringslivsfokus blant andre offentlige aktører.

¹⁰⁾ Pettersen, Alsos, Anvik, Gjertsen og Ljunggren, 1999.

Boks 5.1 Andøya Rakettskytefelt AS: Med SND som utviklingspartner

Andøya Rakettskytefelt AS er en veletablert virksomhet som omfatter den operative driften av skytefeltet på Andøya og utvikling av tilhørende tjenester. Hovedaktiviteten er oppskyting av forskningsraketter på oppdrag fra ulike forskningsinstitusjoner i inn- og utland.

Andøya Rakettskytefelt AS sin visjon er å være ledende i Europa innenfor operasjonelle tjenester basert på romrelatert bakkeinfrastruktur. I 1993 bidro SND til finansieringen av Andøya Rakettskytefelts investeringer i det nye anlegget ALOMAR (Arctic Lidar Observatory for Middle Atmospheric Research). Dette bidro igjen til å befeste Andøya Rakettskytefelt som den ledende aktør for studier av atmosfæren i nord-områdene.

I 1997 etablerte Andøya Rakettskytefelt AS et rakettskytefelt ved Ny-Ålesund, Svalbard (Sval-Rak), som et supplement til selskapets eksisterende skytefelt på Andenes. Svalbard er interessant på grunn av gunstige atmosfæriske forhold, bl.a. dagsnordlys og magnetiske fenomener forbundet med dette. For å komme i gang med prosjektet og teste markedet, valgte selskapet i fase 1 å minimalisere investeringene. I denne fasen ble det totalt investert 12,2 mill. kroner. SND støttet prosjektet med et tilskudd på NOK 3,5 mill. kroner.

Etableringen av Sval-Rak har vist seg å bli en suksess, og det er sterke indikasjoner på økende interesse for å skyte opp raketter herfra. Etableringen videreføres nå i en fase 2, som skal forbedre tilbudet til selskapets kunder, på bakgrunn av erfaringer som er gjort ved gjennomføringen av tidligere kampanjer. Av en totalramme på nær 6 mill. kroner bidrar SND i denne omgang med ytterligere investeringstilskudd på inntil 1,760 mill. kroner.

5.3.3 Et SND med kompetent risikokapital

Økonomien fungerer i dag slik at tilgang på kapital og kompetanse henger nøye sammen. Man snakker gjerne om at bedrifter og entreprenører trenger kompetent kapital, det vil si at kapitalinnskyterne også må stille kompetanse til rådighet for prosjektets videre utvikling. Skal SND fungere godt som næringsutvikler kreves det at de ansatte har høy kompetanse på en rekke tilgrensende felter som risikofinansiering, strategiutvikling, teknologiutvikling og flere. Det er ikke lenger enkelt å skille mellom kompetansedelen og kapitaldelen av SNDs bidrag til en bedrift. For å understøtte innovasjonsprosesser kreves det at SND både kan fungere som samtalepartner med bedriftene og tilby finansiering av risikoprosjekter. En slik rolle *kan* innebære habilitetskonflikter ved at man både opererer som veileder og finansieringskilde. Bedriftenes behov for kompetanse og nettverkstilhørighet krever at SND kan tilby kompetent kapital, samtidig som man må være klar over at man i noen tilfeller inntar flere roller overfor bedriftene.

Den tradisjonelt viktigste oppgaven i den bedriftsrettede nærings- og distriktpolitikken har vært å sørge for finansiering av prosjekter som ikke kan finne kapital i det private markedet, men som det er samfunnsmessig ønskelig

å få gjennomført. Risikonivået i prosjektene ble hevet da grunnfinansieringsordningen ble erstattet av lavrisikoordningen i 1997, og SND har etter dette i liten grad konkurrert med privat kredittytting.

SND skal fortsatt videreutvikle sin finansieringsrolle og ta engasjementer som har høyere risiko enn det private banker er villige til å ta på seg. SNDs medvirkning skal i stor grad være utløsende for at prosjekter settes i gang. Formålet er å delfinansiere bedriftsøkonomisk lønnsom nyskaping, utvikling, etablering og omstilling i norsk næringsliv. Samarbeid med private finansinstitusjoner er svært viktig, og SND bør ikke engasjere seg uten deltakelse fra privat side. SND skal ikke drive priskonkurranse med det private markedet. Omfanget av de offentlige finansieringsordningene må løpende vurderes i forhold til de produkter som tilbys av private finansinstitusjoner.

Boks 5.2 NorChip AS: med risikofinansiering fra SND

Buskerud-firmaet NorChip fra Hurum har ved en kombinasjon av bioteknologi, mikroteknologi og IKT utviklet en microchip som vil revolusjonere laboratorieanalyser innen helse, næringsmiddel, kriminologi, idrett/medisin og en rekke andre områder.

Microchipen er en biologisk mikrobrikke som er bygget opp på samme måte som brikkene i dataindustrien. I stedet for å lede energi gjennom kretsene, ledes flytende væskestrømmer gjennom mikrokanaler som er tynnere enn hår. Microchipen er en liten prosessor som gjør det mulig å teste for ulike sykdommer i løpet av tider helt ned til en halv time med mye større treffsikkerhet enn tradisjonelt laboratoriearbeid.

SND kom tidlig inn i utviklingsprosessen etter at bedriften ble startet i 1997. Det første bidraget i 1998 bestod av et etablererstipend på 125 000 kroner til utvikling av forretningsplan, da etablererne måtte kjøpes fri fra sine jobber. SND fulgte bedriften videre og i 1999 fikk bedriften et nytt tilskudd, denne gangen på 175 000 kroner til utvikling av en prototyp. I 2000 ble denne summen plussset på med ytterligere 500 000 kroner i prosjektutviklingstilskudd for å få inn industriell partner. Etter dette har NorChip gjennom to rettede emisjoner fått inn 33 mill. kroner fra private og industrielle investorer. Fortsatt gjenstår mye arbeid, og NorChip planlegger en ny emisjon.

SND har vært avgjørende for at NorChip har kommet seg igjennom de første vanskelige årene før de kunne synliggjøre teknologien, sin kompetanse og potensialet for produktene. Med SNDs bistand har de klart å løfte ideen opp på et nivå som nå gjør dem istand til å hente inn tilstrekkelige ressurser til å kommersialisere en mulig verdenssensasjon innen bioteknologi. SND har lagt vekt på søkernes solide faglige kompetanse og tilknytning til nasjonalt og internasjonalt FoU-miljø.

5.3.4 SND som inngangsport

SND skal videreutvikle sin rolle som næringslivets inngangsport til virkemiddelapparatet. Virkemidlene til Norges forskningsråd og Norges Eksportråd skal tilbys gjennom SNDs ytre apparat sammen med SNDs egne virkemidler.

Dette krever at kompetansen på distriktskontorene heves og at kontorene organiseres slik at man oppnår en bedre kombinasjon av tilgjengelighet og kjennskap til virkemidler og utviklingspartnere. SNDs kontor i Hordaland har gjort forsøk med å organisere de ansatte i lag som har ansvaret for sine egne kunder, og dette kan være en interessant modell for videreutvikling av distriktskontorene. På sentralt nivå må SND ha god kontakt med ledelsen hos de andre virkemiddelaktørene for å sikre at det praktiske samarbeidet skjer så effektivt som mulig. SNDs hovedkontor er også en viktig inngangsport for nasjonale aktører, som for eksempel bransjeforeninger, som trenger SND som partner i større utviklingsprosjekter. BIT-programmet er et godt eksempel på dette.

SND skal også veilede bedrifter og enkeltpersoner som har behov for andre virkemidler. SND har allerede samarbeidsavtaler med for eksempel SIVA, Statens veiledningskontor for oppfinnere (SVO), Norsk Designråd og fylkesmennenes landbruksavdelinger. SND skal bidra til at alle som henvender seg til et distriktskontor skal få informasjon om og hvor deres behov kan dekkes innenfor det offentlige virkemiddelapparatet.

5.3.5 SND og fylkeskommunene

I rollen som proaktiv næringsutvikler må SND samarbeide tett med fylkeskommunene, andre virkemiddelaktører og næringslivet. Fylkeskommunene skal innenfor nasjonale politiske mål ha det strategiske ansvaret for nærings- og distriktpolitikken på regionalt nivå, mens SND har ansvaret for å sette relevante strategier ut i livet på sitt område. Strategiutviklingen må ta utgangspunkt i de erfaringer man gjør seg i næringslivet selv, og SND er dermed en naturlig og viktig medspiller for fylkeskommunen for å oppnå effektiv innsats. SND skal forankre sin aktivitet i fylkeskommunale planer som strategiske næringsplaner (SNP) og regionale utviklingsprogrammer (RUP). Dersom strategiene skal kunne iverksettes på en konstruktiv måte må de være klart formulert og gi en reell merverdi i forhold til nasjonale målsettinger. Føringerne må likevel ikke være så detaljerte at det begrenser handlingsrommet unødig i det praktiske arbeidet.

5.3.6 SND som premissleverandør

Ved etableringen av SND forutsatte regjeringen i Ot.prp. nr. 75 (1991-92) at SND skulle være en nærings- og distriktpolitisk premissleverandør. Stortinget sluttet seg til dette. Det er mange grunner til at SND bør ha en slik rolle. Insitusjonen har en unik plassering i norsk næringsliv, med en svært bred kontaktflate mot små og mellomstore bedrifter over hele landet. Samtidig samarbeider SND tett med både statlige og regionale myndigheter, og har også utstrakt kontakt med kommunene. I denne posisjonen kan SND hente inn informasjon og analysere utviklingstrekk og behov i næringslivet på en måte som få andre kan klare, og samtidig ha mulighet til å presentere dette for myndighetene som grunnlag for å utvikle politikken. Politikkutformingen er avhengig av et godt og systematisk kunnskapsgrunnlag.

SND selv har behov for å utføre gode analyser for å innta den proaktive rollen som fondet er forutsatt å spille. En styrket kompetanse på analyse- og utredningssiden vil derfor kunne gi effekter både på myndighetenes arbeid og i SNDs egen virksomhet mot næringslivet. Teoretiske begrunnelser for ulike

nærings- og distriktpolitiske virkemidler bør i større grad utfylles med erfaringsbasert materiale. Det er for eksempel behov for en mer kontinuerlig vurdering av hvordan ulike deler av kapitalmarkedet fungerer.

Verken myndighetene eller SND selv har fokusert nok på SND som premissleverandør. Det er et mål å bedre utnyttelsen av den posisjon SND har i norsk næringsliv i politikktutforming på sentralt og regional plan.

5.4 SNDs avgrensning i forhold til næringer

SNDs virksomhet skal i utgangspunktet være næringsnøytral. Bank- og finansvirksomhet, rederivirksomhet og olje- og gassutvinning er imidlertid unntatt fra SNDs virkeområde. Departementet ser ingen tungtveiende grunner for å endre prinsippet overfor finansnæringen og olje- og gassutvinning. Statens Fiskarbank og Statens Landbruksbank er integrert i SND de senere årene. Det har medført at SND i dag spiller en betydelig rolle overfor primærnæringene.

Spørsmålet om rederivirksomhet gjennom skip i NOR-flåten bør ha tilgang SNDs virkemidler har vært drøftet flere ganger, senest i St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond. Basert på de vurderinger som har vært gjort i etterkant har man ikke funnet å kunne inkludere denne næringen i SNDs virkefelt til nå. Denne næringen i stor grad kan sammenlignes med de fleste fastlandsnæringer ved at den består av noen større og et flertall mindre bedrifter. Regjeringen går derfor inn for at rederivirksomhet med skip registrert i NOR kan inkluderes i SNDs virkefelt, og vil utrede dette nærmere.

SND samarbeider med mange offentlige institusjoner som driver ulike former for forvaltnings- eller forretningsvirksomhet. Disse skal være samarbeidspartnere for SND, og i de tilfeller det er aktuelt å medfinansiere prosjekter skal det alltid være private partnere med. Ordningene med offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU) er eksempler på slike samarbeidsprosjekter.

I St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond gikk departementet inn for at SND som hovedprinsipp ikke skal støtte bedrifter som mottar løpende driftsstøtte over statsbudsjettet. Dette gjaldt også daterselskaper av slike bedrifter. Departementet mener denne begrensningen bør videreføres. Unntaket som i St.meld. nr. 51 (1996-97) ble gitt for utviklingsprogrammer med bred deltakelse, hvor bedrifter som mottar løpende driftsstøtte kan inkluderes, videreføres også. SND har overtatt de fleste av oppgavene til tidligere Statens Landbruksbank. Næringsdrivende innenfor landbruk mottar i de aller fleste tilfeller løpende driftsstøtte fra staten, og dette prinsippet gjelder ikke denne næringen.

6 Egenkapitalinstrumenter

6.1 Innledning

I dette kapittelet gjennomgås egenkapitalvirkemidler som sorterer under SND. Dette gjelder SND Invest AS, Venturefondet AS, såkornkapitalordningen og investeringsfondene for Nordvest-Russland og Øst-Europa. Når det gjelder de nye halvprivate investeringsfondene behandles disse i en egen stortingsmelding som legges frem i vårsesjonen 2001. Disse fondene vil operere innenfor venturemarkedet og sann sett ha en konkurranseflate mot SND Invest. Etter regjeringens vurdering er det behov for både SND Invest og de nye investeringsfondene for å styrke det norske venturemarkedet, som kjennetegnes ved at det er svakere utviklet enn i andre europeiske land.

6.2 Statens deltakelse i såkorn-/venturemarkedet

6.2.1 Såkornkapitalordningen

Såkornkapitalordningen består av et landsdekkende fond og fem regionale fond, hvor private investorer og staten har skutt inn halvparten av kapitalen hver. Fondene er privat eid. Staten, ved SND, er representert i styrene med en eller to personer. Målet med såkornfondene er å få privat kompetent kapital til å investere i bedrifter i en tidlig utviklingsfase med høy risiko og høy potensiell avkastning.

De regionale fondene dekker henholdsvis Nord-Norge, Midt-Norge, Vestlandet, Sørlandet (inkl. Telemark og Vestfold) og Indre Østlandet. Alle fondene, med unntak av det for Indre Østlandet, ble etablert i 1998 med basis i en bevilgning i statsbudsjettet for 1997. Det ble den gangen bevilget 160 mill. kroner i ansvarlig lån til det sentrale START-fondet og 10 mill. kroner til hvert av de regionale fondene. I statsbudsjettet for 1999 ble det bevilget ytterligere 40 mill. kroner til hvert av disse fondene. Bevilgningen på 30 mill. kroner i ansvarlig lån til fondet for Indre Østlandet, ble gjort i statsbudsjettet for 2000 og fondet ble etablert på tampen av året. Det er i tillegg bevilget tapsfond slik at inntil 25 pst. av de statlige lånene kan avskrives ved tap på enkeltinvesteringer.

START-fondet har en kapitalbase på 320 mill. kroner og fondet i Midt-Norge drøyt 100 mill. kroner. De andre regionale fondene er inne i emisjonsprosesser for å øke kapitalen. Når disse emisjonene er på plass er målet at fondene for Nord-Norge, Vestlandet og Sørlandet hver skal ha en kapitalbase på 100 mill. kroner og at fondet for Indre Østlandet skal ha kapitalbase på 60 mill. kroner. Det har av forskjellige årsaker vært tungt å få inn den private kapitalen til de regionale fondene. Dels har dette skyldes interessekonflikter mellom investormiljøer i ulike fylker, men er antakelig først og fremst et uttrykk for den risiko som er knyttet til å investere i såkornfasen.

Ved siste årsskifte hadde såkornfondene investert for om lag 200 mill. kroner fordelt på 80 prosjekter. Gjennomsnittsinvesteringen for de regionale fon-

dene var om lag 1 mill. kroner, mens START-fondet i snitt for sine investeringer lå på 7,5 mill. kroner.

Et avgjørende element for om såkornfondene skal lykkes er at de etablerer gode nettverk. Dette gjelder først og fremst inn mot offentlige og private FoU-miljøer, men også av medinvestorer og inn mot venturemarkedet som avtager av investeringene når modenhetsgraden tilsier at såkornfondene bør selge seg ut. Det vurderes av fondene og SND om disse nettverkene bare skal være av uformell karakter eller om det er behov for mer synlige nettverk. I denne sammenheng er det interessant å se utviklingen i Europa når det gjelder etablering av nettverk av private investorer (business angels). Det siste halvannet år er det etablert om lag 20 formelle «Business Angel Network» i Europa og flere nye er på gang. I Norge har det vært lite fokus på slike nettverk som virkemiddel i næringspolitikken.

6.2.2 SND Invest AS

SND Invest AS er et heleid datterselskap av SND, og er en av landets største enkeltinvestorer i små og mellomstore bedrifter. Selskapets aktivitet kjenne-tegnes av villighet til å ta risiko, kompetansetilførsel gjennom aktivt styrearbeid og utvikling av nettverk og ikke minst langsiktighet. SND Invest er et av de største ventureselskapene i Norge og spiller derigjennom en sentral rolle i dette markedet som, på tross av noen nye fond særlig innenfor IKT-sektoren, er relativt umodent i Norge sammenlignet med andre europeiske land.

SND Invest er som et heleid datterselskap underlagt Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond og dermed SNDs formålsparagraf. Selskapets kapital skal brukes til investeringer i nye og etablerte små og mellomstore bedrifter innenfor de samme bransjemessige begrensninger som SND.

Selskapet ble skilt ut fra SND i 1998 for å unngå mistanke om habilitetskonflikter i forhold til SNDs låne- og tilskuddsordninger. SND Invest er ikke underlagt noe eksplisitt avkastningskrav, men skal gå inn i selskaper på de samme betingelsene som de private investorene. Utbytteregelele går ut på at staten skal ha 75 pst. av overskuddet begrenset oppad til statens innlånsrente (risikofri rente) multiplisert med selskapet grunnkapital (1 810 mill. kroner).

SND Invests eierandel i et selskap skal bare unntaksvis kunne overstige 35 pst. og ikke i noe tilfelle overstige 49 pst. Gjennomsnittlig eierandel i porteføljebedriftene er 18 pst. Taket på enkeltinvesteringer ble i 2000 økt fra 50 mill. kroner til 125 mill. kroner etter å ha vært uendret siden etableringen av SND i 1993. Gjennomsnittsinvesteringen har de siste årene ligget på om lag 8 mill. kroner.

Fram til utgangen av 2000 var det investert for nærmere 2,6 mrd. kroner i 290 bedrifter siden etableringen. Medinvestorer har i de samme bedriftene gått inn med i overkant av 5,4 mrd. kroner. Av disse bedriftene har SND Invest i løpet av perioden gått ut av 131 bedrifter i forbindelse med salg, sammenslåinger med andre bedrifter eller avviklinger. Normal investeringshorisont er fra fem til syv år. Akkumulert investert beløp pr. 31.12.2000 var 1,5 mrd. kroner.

Hele 41 pst. av bedriftene i porteføljen befant seg innen gruppen nyetablering/nyskaping på det tidspunkt SND Invest gikk inn første gang. Den andre store gruppen, som utgjør 51 pst. av bedriftene, er gruppen vekst/utvikling.

Videre er 90 pst. av bedriftene i porteføljen små og mellomstore og så stor andel som 68 pst. har færre enn 50 ansatte.

Bransjemessig ved årsslutt 2000 fordelte investeringene seg slik:

- IT og høyteknologi - 27 pst.
- Industri - 18 pst.
- Fiskerivirksomhet - 17 pst.
- Reiseliv og transport - 9 pst.
- Handel og tjenesteytende næringer - 8 pst.
- Havbruk - 7 pst.
- Andre bransjer - 14 pst.

SND Invest har hele landet som investeringsområde. Når man ser på den geografiske fordelingen av de ansatte i bedrifter hvor SND Invest har gått inn med egenkapital, altså en sysselsettingsmessig fordeling av investeringene, går det fram at SND Invest har et betydelig engasjement i bedrifter som er etablert i distriktene. En kan særlig merke seg at SND Invest har stor betydning for næringslivet i Finnmark. Fylket har 7,7 pst. av de ansatte i SND Invests porteføljebedrifter, mens fylkets andel av antall arbeidstakere i Norge er 1,1 pst. De tre nordnorske fylkene under ett har en andel av sysselsettingen i porteføljebedriftene på 17,3 pst. mot en andel på 7,5 pst. av antall arbeidstakere i Norge.

Administrativt forskningsfond (AFF) gjennomførte i 1999 en spørreundersøkelse blant bedriftene i porteføljen for å kunne vurdere SND Invest som aktiv eier. AFF vurderer svarene slik at kapitalmarkedene på SND Invests område er «moderat til svakt fungerende». Videre konkluderer undersøkelsen med at SND Invest bidrar positivt til å utløse kapital fra andre kilder, og dermed utvide eierskapet i mange bedrifter. SND Invest vurderes som en grundig, men ikke særlig byråkratisk organisasjon. Den mest framtreddende konklusjonen er at å ha SND Invest på eiersiden gir positive signalaffecter overfor omverdenen.

I evalueringen av SND framgår det at SND Invest har bidratt til å styrke det norske markedet for risikovillig kapital. Det vises i den forbindelse til at SND Invest har vært med på å endre den måten kapitalmarkedet i Norge fungerer på, og etterhvert også de private investorenes risikoforståelse. Evaluator mener imidlertid at det er behov for å koordinere de forskjellige statlige finansieringsordningene, og foreslår i den forbindelse å etablere en paraplyorganisasjon for statens ulike investeringsfond. Mange av de statlige egenkapitalvirkemidlene er i dag plassert i SND. I lys av evalueringens anbefalinger bør SND se nærmere på den organisatoriske innplasseringen av disse virkemidlene og om det er behov for endringer ut fra et kundeperspektiv og effektivitet i forvaltningen av ordningene.

Det er viktig at kvinner og menn får like muligheter til å bruke evne og vilje til å forme fremtiden, ved å kunne realisere sine planer om å etablere en bedrift. SND Invest kan spille en rolle i så måte. For å utnytte kvinners kompetanse bør SND Invest søke å rekruttere kvinner inn i styreverv i de selskapene der SND Invest er medeier.

6.2.3 Regionale venturefond

Venturefondet var betegnelsen på 6 statlige eierandeler i regionale venturefond. Andelene ble forvaltet av SND Invest på vegne av staten. SND Invest

hadde i tillegg 5 egne eierandeler i regionale ventureselskap. De opprinnelige investeringen fra Venturefondet ble gjort på begynnelsen av 1990-tallet og beløp seg til 154 mill. kroner. Med unntak av eierandelen i ventureselskapet Amerscan Partners AS, som er under avvikling, ble Venturefondets portefølje forsøkt solgt i det private markedet våren 2000. Dette lyktes ikke, og fondet ble deretter solgt til SND Invest for 85 mill. kroner, jf. nærmere omtale i St. prp. nr. 61 for 1999-2000.

SIVA har i dag 7 investeringer i såkorn- og venturefond. Disse selskapene har tilknytning til eiendoms- og utviklingsselskapene SIVA er inne i. SIVA er klar over de mulige habilitetskonfliktene som ligger i en for tett kobling av disse områdene og har derfor valgt en organisering hvor eierandelene i såkorn- og venturefond forvaltes adskilt.

Myndighetenes deltakelse i regionale venturefond ble evaluert av Ernst & Young Management Consulting i 1998. Hovedfunnene den gangen var at fondene over tid hadde forskjøvet sine investeringer til senere faser med mindre risiko, at avkastningen på fondene hadde vært lav og at kompetansetilførselen fra fondene til bedriftene i hovedsak begrenset seg til økonomisk/administrative forhold. Dette var noe av bakgrunnen for at Venturefondet ble solgt.

SND Invest har plassert sine investeringer i regionale venturefond i et 100 pst. eiet datterselskap av SND Invest. Venturefondet AS har i dag en kapitalbase på 115 mill. kroner. Hovedmotivasjonen for SND Invest sitt engasjement i de regionale venturefondene er å forsterke selskapets rolle som en landsdekkende aktør, samt bidra til å videreutvikle og profesjonalisere de enkelte investeringsmiljøene. De regionale selskapenes svake avkastning over tid har gjort at de blir mindre attraktive for investorer og dermed svekkes som bidragsytere i utviklingen av det regionale næringslivet. Utviklingen i andre land som ligger foran Norge i modenhetsgrad i venturemarkedet, viser at det er viktig å bygge opp solid forvalterkompetanse rundt slike fond.

SND Invest har gjennom etableringen av Venturefondet AS innledet en prosess med sikte på å skille ledelse/forvaltning og fond i de ulike selskapene. Modellen baseres på at de enkelte venturefondene inngår avtale med et eksternt forvaltningsselskap som får i oppdrag å forvalte fondet gjennom en managementavtale. Modellen åpner for at forvaltningsselskapet kan påta seg oppdrag også fra andre fond for derigjennom å utvikle egen organisasjon og kompetansebase. I tillegg reduseres forvaltningskostnadene pr. investert krone. Gjennom Venturefondet har SND Invest et landsdekkende nettverk av fond som kan brukes for å aktivisere egenkapitalmarkedet for SMB-bedrifter.

6.3 Statens deltakelse ved utenlandsinvesteringer

6.3.1 Innledning

Investeringsfondene for Nordvest-Russland og Øst-Europa ble opprettet i henholdsvis 1996 og 1997. Fondene, som administreres av en egen divisjon i SND med 5 ansatte, parallellinvesterer sammen med norske investorer i de aktuelle områdene. Investeringsfondet for Øst-Europa er på 120 mill. kroner og investeringsfondet for Nordvest-Russland er på 150 mill. kroner. I tillegg er det et tilskuddsfond på 30 mill. kroner rettet mot Nordvest-Russland som kan benyttes til bl.a. forprosjekter.

Fondenes investeringer skal foretas på forretningsmessig grunnlag og det skal betales utbytte til staten fra det ellefte året etter opprettelsen av fondene. Utbytteregelen for investeringsfondet for Øst-Europa ble i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2000 endret slik at den ble lik den som praktiseres overfor SND Invest. Dette betyr at utbyttet beregnes som 75 pst. av overskuddet begrenset oppad til statens innlånsrente multiplisert med grunnkapitalen. For investeringsfondet for Nordvest-Russland er bestemmelsen i dag at det utbetales et beløp tilsvarende statens innlånsrente multiplisert med grunnkapitalen. Denne regelen skal imidlertid endres i 2001 til å bli lik den som gjelder for Investeringsfondet for Øst-Europa.

Eierandelen i ett selskap skal bare unntaksvis overstige 35 pst. og ikke i noe tilfelle overstige 49 pst. Fondenes andel skal ikke utgjøre mer enn 30 mill. kroner i ett selskap.

6.3.2 Investeringsfondet for Nordvest-Russland

Investeringsfond for Nordvest-Russland har som formål å styrke samarbeidet mellom norske og russiske bedrifter i regionen. Det er også et mål å stimulere til næringsvirksomhet i Sør-Varanger kommune ved videreutvikling av næringssamarbeidet mellom bedrifter i kommunen og næringslivet i Nordvest-Russland. Fondets dekningsområde omfatter Murmansk oblast, Arkhangelsk oblast og Karelen. Fondets virksomhet skal foregå innenfor rammen av de til enhver tid gjeldende hovedlinjene for det norsk-russiske samarbeidet i regionen.

Investeringsfond for Nordvest-Russland har vært lite etterspurt av norsk næringsliv. Hovedårsaken til den manglende bruk av fondet ligger i det høye risikonivået i dekningsområdet, kravet om at norske bedrifter skal investere (ta risiko) sammen med fondet og at fondets investeringer skal skje på kommersielt grunnlag. I dag er det et krav at utbytte skal tas ut fra fondet fra det ellefte året etter opprettelsen uavhengig av økonomisk resultat. Når dette kravet endres slik at det avhenger av fondets økonomiske resultat blir evnen til å ta risiko bedre.

Investeringsfondet har fra opprettelsen kun deltatt i to investeringer, i en bakeribedrift og i et selskap for varmeøkonomisering. Det har vært gitt en rekke tilsagn, men prosjektene er enten under arbeid, lagt på is eller falt bort.

Fra norsk næringslivs side har det vært hevdet at avkastningskravet som legges til grunn for prosjektene er for høyt, og at det derfor ikke er mulig å få med fondet på de prosjektene som identifiseres. Fra myndighetenes side vises det til at fondet er kommersielt rettet, og derfor skal ha en viss avkastning på investerte midler.

6.3.3 Investeringsfondet for Øst-Europa

Fondets dekningsområde er Øst- og Sentral-Europa og landene i det tidligere Sovjetunionen med unntak av områdene som dekkes av Investeringsfond for Nordvest-Russland. Retningslinjene for Investeringsfond for Øst-Europa er ellers i stor grad sammenfallende med retningslinjene for Investeringsfond for Nordvest-Russland.

I motsetning til Investeringsfond for Nordvest-Russland har Investeringsfondet for Øst-Europa opplevd stor etterspørsel fra norske investorer. De

fleste av de omsøkte prosjektene har hatt et lavere risikonivå enn det man finner i de russiske nordområdene. Flertallet av fondets investeringer er foretatt i de baltiske landene, Polen, Ungarn og Tsjekkia. Prosjektporteføljen er variert, og omfatter prosjekter innenfor felt som fiskeri, havneutvikling, metallkonstruksjoner, sagbruk og delfinansiering av en økonomisk høyskole.

Norske investorer anser det som svært viktig å stille med en statlig partner ved investeringer i disse områdene. Mange av investeringene ville neppe kunnet latt seg gjennomføre uten deltakelse fra Investeringsfond for Øst-Europa.

7 SND og andre aktører

7.1 Generelt

I en global økonomi vil det tradisjonelle skillet mellom nasjonalt og internasjonalt næringsliv i praksis være visket ut. Næringslivets nasjonale og internasjonale virksomhet må derfor betraktes som et hele, og det offentliges virkemidler tilrettelegges deretter. Hvorvidt SND oppfattes som et relevant virkemiddel i næringslivet vil i stor grad avhenge av om SND har et effektivt samarbeid med næringslivet, forskningsinstitusjoner og offentlige aktører både på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. SND skal være næringslivets inngangsport til virkemiddelapparatet. Deres håndtering og prioritering av ulike samarbeidsavtaler må ta utgangspunkt i at denne inngangsporten skal betjene bedriftenes behov.

Regjeringen legger stor vekt på å videreutvikle virkemiddelapparatet gjennom utstrakt grad av samarbeid. Samarbeidet må bidra til oppnåelse av de målene SND og andre aktører arbeider for, og det må gis prioritet til de samarbeidsområder hvor målene kan nås på den best mulige måten. Samarbeid mellom institusjoner gir også konkrete erfaringer som man kan bygge på i videreutviklingen av virkemiddelapparatet. SND skal være en åpen og utadrettet organisasjon som legger til rette for å trekke inn all relevant kompetanse fra både private og offentlige aktører i sitt arbeid.

SND har i dag samarbeidsavtaler med en rekke aktører, bl.a. fylkeskommunene, Norges forskningsråd, Norges Eksportråd, SIVA, Norsk Designråd, Statens veiledningskontor for oppfinnere og Sparebankforeningen. Samarbeidet med Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA framstår som spesielt viktig for å bidra til at virkemiddelapparat kan dekke den del av næringslivets behov for kapital og kompetanse som ikke kan skaffes til veie i det private markedet. Samarbeidsavtalene skal bidra til at både SND og andre parter får utnyttet hverandres kompetanse og sterke sider til beste for bedriftene som kunder. I tillegg samarbeider SND med aktører uten at samarbeidet er nærmere formalisert gjennom samarbeidsavtaler.

Med etableringen av 17 distriktskontorer har SND kommet mye nærmere kundene. Mange av samarbeidsavtalene skal bidra til å bringe virkemidlene fra ulike aktører nærmere kundene, ved å bruke SNDs distriktskontorer som kontaktpunkt mellom virkemiddelapparatet og næringslivet. Ved å henvende seg til det nærmeste distriktskontoret er intensjonen at bedriften skal få tilgang til eller informasjon om de muligheter som finnes innenfor det offentlige støttesystemet for næringslivet. Samarbeidsavtalene bidrar til å regulere aktørenes kommunikasjon med hverandre, med sikte på å redusere gråsoner og eventuelt dobbeltarbeid.

7.2 Internasjonal sammenligning

Den offentlige infrastrukturen knyttet til forskning og utvikling og bedriftsfinansiering varierer en del fra land til land. Evalueringen av SND har kartlagt organisasjonsløsningene som er valgt i en del andre land det kan være naturlig å sammenligne seg med. Tabellen viser hvilke ansvarområder som tilligger enkeltinstitusjoner innenfor virkemiddelapparatet i de forskjellige landene.

Tabell 7.1: Nasjonale virkemiddelsystemer

Land	Forskning	FoU	Innovasjon	Bedriftsstøtte
Norge	Norges forskningsråd		SND	
Sverige 2000	Forskningsråd	NUTEK Teknik, KFB, RALF, BFR		NUTEK Företag, NUTEK Regioner, ALMI
Sverige 2001	Forskningsråd	FoU Myndigheten		Sammenslått NUTEK/ALMI
Danmark	Forskningsråd		Erhvervsfremme Styrelsen	
Finland	Universitets-systemet og forskningsråd	TEKES		Ulike sektormyndigheter har separate systemer
Irland	DES, forskningsråd	Science Foundation Ireland	Enterprise Ireland	
Storbritannia	DES, forskningsråd	Forskningsråd	Department of Trade and Industry	

Kilde: Arnold, Sowden: «SND: Organisation and structure», 2000

Oversikten gir kun en antydning om de nasjonale systemene, fordi det er vanskelig å definere hvor grensene går. De fleste lands virkemiddelapparat er også under kontinuerlig endring. Som det fremgår av tabellen har Norge et system med kun to hovedaktører innenfor FoU og bedriftsfinansiering. I et system som det norske med to institusjoner med relativt store ansvarfelder er det et godt potensiale for å kunne se ulike områder i sammenheng. På den andre siden kan det gi uklart fokus innenfor hver organisasjon, og denne avveiningen må man vurdere med jevne mellomrom.

En overgripende målsetning for virkemiddelapparatet er å bidra til internasjonalisering av norsk næringsliv. Forståelsen av internasjonalisering må derfor ligge til grunn for organisering av virkemiddelapparatet og prege dets innsats fra forskning til bedriftsstøtte og eksport

Det er viktig at både SND og departementene holder seg løpende orientert om utviklingen av virkemiddelapparatet i andre land for å trekke lærdom av de erfaringer som gjøres.

7.3 Evalueringen

Det næringsrettede virkemiddelapparatet i Norge har etter evaluerernes vurdering fire hovedkomponenter:

- Tjenester innen forskning og innovasjon
- Tjenester for utvikling av bedriftenes ferdigheter og kompetanse

- Veiledningsapparatet rettet mot allmenn veiledning, internasjonalisering, design med mer
- Næringsfinansiering fra SND og andre kilder til start- og risikokapital.

Pr. i dag finnes det ikke noen virkelig proaktiv og effektiv inngangsport til det norske næringsrettede virkemiddelapparat og evalueringen peker på at dette er en svakhet. En slik enhet må ifølge evalueringen stå fritt til å handle kun i bedriftenes interesse, uten egeninteresse. Dette er vanskelig å oppnå i den private sektor. SNDs distriktskontorer er i dag det eneste nettverket som kan ivareta denne funksjonen i støtteapparatet.

Evalueringen peker på at kostnadene for institusjonelle endringer i systemer for næringsorienterte virkemidler er høye. Både SNDs egne erfaringer og erfaringer fra andre land viser at omorganiseringer er tidkrevende og skaper usikkerhet blant de ansatte. Det fører til redusert effektivitet i en lang periode. Det vil også oppstå kostnader for kundene, som må lære hvordan de bruker den nye organisasjonen. Evalueringen anbefaler at det mest hensiktsmessige for SND på det nåværende tidspunkt er skrittvis forbedringer snarere enn større strukturelle endringer.

Det eksisterer gråsoner i vekslingsfeltet mellom SND og Norges forskningsråd.

Når det gjelder samarbeidet mellom SND og henholdsvis Norges Eksportråd og Norsk Designråd finner evaluererne at dagens modell med samarbeidsavtaler er hensiktsmessig.

Evalueringen peker på fordeler ved å slå Statens veiledningskontor for oppfinnere sammen med SND, men ser også klare ulemper i form av at et eksisterende miljø med spisskompetanse knyttet til å bistå oppfinnere kan oppløses.

Departementet er opptatt av at virkemiddelapparatet skal utformes slik at det dekker områder som det private markedet ikke tar seg av. Organiseringen av apparatet må vurderes løpende og være gjenstand for revurdering når situasjonen tilsier det. For departementet er det derfor en vesentlig forutsetning at virkemiddelapparatet til en hver tid er tilpasset næringslivets skiftende behov.

7.4 Norges forskningsråd

Norges forskningsråd er det nasjonalt utøvende og rådgivende forskningsstrategiske organ, og har ansvaret for å øke det generelle kunnskapsgrunnlaget og å fordele forskningsmidler til ulike sektorer i samfunnet. Dette skjer gjennom å fremme både grunnleggende og brukerorientert forskning innen alle områder. Totalt bevilges Norges forskningsråd årlig mer enn 3 mrd. kroner over statsbudsjettet, fordelt på de fleste departementers budsjetter. Midlene fordeles på Norges forskningsråds seks områder:

- Industri og energi
- Bioproduksjon og foredling
- Miljø og utvikling
- Medisin og helse
- Kultur og samfunn
- Naturvitenskap og teknologi.

Industri og energi er det området som arbeider nærmest opp til SNDs ansvarsfelt. Innenfor området Industri og energi er midlene fordelt på virkemidlene brukerstyrt forskning, strategiske programmer til forskningsinstitutter og universiteter, innovasjonstiltak og infrastruktur. Også området Bioproduksjon og foredling har aktiviteter hvor tett samarbeid med SND er viktig for å lykkes for kommersialisering. Det innføres et nytt bedriftsrettet tilskuddsvirkemiddel fra 1. juli 2001 som oppfølging av Hervik-utvalgets innstilling. I tillegg støtter området Kultur og samfunn forskning som bidrar til å utvikle kunnskapsgrunnlaget for nærings- og politikkutvikling av interesse for SND, bl.a. programmet «Regional utvikling» og i samarbeid med Industri og energi planlegges et nytt program «Kunnskapsgrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikken» (KUNI). Kultur og samfunn har også ansvaret for basisbevilgningene til de regionale instituttene og Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF).

Innovasjonstiltak, samfinansiert av Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, ble for budsjettåret 2001 skilt ut fra brukerstyrt forskning som et eget virkemiddel. Dette ble gjort for å synliggjøre at tiltakene har en noe annen karakter enn brukerstyrt forskning for øvrig. Innovasjonstiltak omfatter bl.a. følgende programmer:

- BRO-programmer, som er en samlebetegnelse for programaktivitetene TEFT (teknologioverføring fra forskningsinstitutter til små og mellomstore bedrifter), SMB Kompetanse (støtter prosjekter i små og mellomstore bedrifter hvor nylig uteksaminerte kandidater fra høyskoler går inn og arbeider med prosjekter, med veiledning fra høyskolen), REGINN (regional innovasjon - støtter samarbeidsprosjekter med sikte på å utvikle regionale innovasjonssystemer) og SMB Høgskole (styrker relasjonene mellom statlige høyskoler og små og mellomstore bedrifter) .
- FORNY-programmet, som skal bidra til kommersialisering av forskning fra FoU-miljøene. Programmet har etter hvert utviklet seg til å bli et samarbeidsprosjekt mellom Norges forskningsråd og SND. Programmet har i dag 5 regionale styrever.
- Verdiskaping 2010 er et nytt program som skal bidra til bedriftsutvikling, nettverk og samarbeid med forskningsmiljøene rundt i landet. Programmet er et samarbeid mellom NHO, LO, Norges forskningsråd og SND.

Norges forskningsråd og SND inngikk avtale i november 1997 om å utvikle et operativt samarbeid mellom Norges forskningsråd og de nyetablerte distriktskontorene for å gjøre virkemidler for FoU-basert nyskaping lettere tilgjengelige for bedriftene. Distriktskontorene informerer om og kan kople Norges forskningsråds og SNDs virkemidler sammen for å bidra til en god bedriftsutvikling. I tillegg samordner distriktskontorene regionalt programmene FRAM, TEFT og SMB-Kompetanse. SNDs distriktskontorer har i dag en portefølje på om lag 200 prosjekter i kategorien FoU-relatert nyskaping. Norges forskningsråd finansierer 50, og av disse igjen er halvparten samfinansiering mellom SND og Norges forskningsråd. Den første regionale innovasjonspiloten som skal stimulere samarbeid mellom regionale innovasjonsaktører for å øke verdiskapingen, ble startet på Møre i 2000 og er konsentrert om den marine og maritime klynge. Den har nå en operativ organisasjon med deltakere fra både bedrifter, fylkeskommune, FoU-miljø og virkemiddelapparatet. Norges forskningsråd var sentralt med i etablering og oppstart. I 2001 planlegges startet flere innovasjonspiloter.

Samarbeidet mellom Norges forskningsråd og SND på den regionale arenaen, kalt SMB-innovasjon, vil bli videreført og styrket i den neste generasjon av brukerstyrte programmer som startes i 2002, særlig gjennom innovasjonsprogrammene «Mobilisering for FoU-relatert innovasjon» og «Ufødt næringsliv - kommersialisering av FoU».

I tillegg vil den nye tilskuddsordningen «FoU prosjekter i næringslivets regi» og den omtalte ordningen med innovasjonstiltak bli viktige virkemidler.

EU Innovasjon bistår norske bedrifter med å knytte til seg europeiske partnere og prosjekter, samt å utnytte resultater fra FoU-prosjekter. Dette gjøres i samarbeid med EU-forskningsinfo, som er en enhet i Norges forskningsråd. Senteret er finansiert av EU's rammeprogram og Norges forskningsråd. Viktig er også teknologioverføring fra EU-prosjekter til norske bedrifter. Her finansierer Norges forskningsråd sammen med EUs rammeprogram EU Innovation Relay Center som et aktivt instrument og det planlegges nå et tettere samarbeid med SND-DK på dette området.

7.5 Norges Eksportråd

Norges Eksportråd har som mål å være et førstevalg for næringslivet og myndighetene når det gjelder veiledning, rådgiving og iverksetting av tiltak innen eksport, internasjonalisering og teknologisamarbeid. Det er et mål å bidra til bedrifts- og samfunnsmessig lønnsom eksport og internasjonalisering. Hoveddelen av virksomheten foregår ved Norges Eksportråds utekontorer.

Det ytes årlige tilskudd til hhv. eksportfremmende tiltak og internasjonalt teknologisamarbeid i Norges Eksportråd over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. De to siste årene har tilskuddene til sammen vært på om lag 190 mill. kroner. Inntekter fra tjenester som næringslivet betaler for utgjør om lag 40 prosent av den totale omsetningen til Norges Eksportråd.

Norges Eksportråd og SND inngikk i 1998 en samarbeidsavtale, som siden er videreført. Målet er å gjøre offentlige virkemidler i næringspolitikken bedre tilgjengelig for norsk næringsliv gjennom koordinering og felles opptreden. Gjensidig informasjon om virkemidler og produkter står sentralt i samarbeidet mellom institusjonene.

Som et resultat av avtalen fungerer nå SNDs distriktskontorer som markedskanaler for Norges Eksportråd regionalt, og informerer bedrifter med planer om framstøt innen eksport og internasjonalisering om Norges Eksportråds tjenestetilbud. Distriktskontorene bistår også Norges Eksportråds utekontorer i rekrutteringen av bedrifter til SMB-programmet i Norges Eksportråd. Programmet er rettet mot eksportvekst fra små og mellomstore bedrifter. Videre gjennomfører de to institusjonene felles kundemøter.

Norges Eksportråds utekontorer informerer på sin side norske og utenlandske bedrifter om SNDs virkemidler og tjenestetilbud, og gjennomfører eksportdager, møter med bedrifter og andre arrangementer i distriktene i samarbeid med SNDs distriktskontorer. Norges Eksportråd bistår også SND for å mobilisere IFU-prosjekter med store utenlandske kundebedrifter, primært i Europa. Dette arbeidet er i stor grad teknologiorientert. Under samarbeidsavtalen vedtas det et årlig felles handlingsprogram som i tillegg til strategiske satsinger omfatter et stort antall regionale og lokale aktiviteter.

7.6 SIVA - selskapet for industrivekst

SIVA skal i følge vedtektene være «et nasjonalt foretak for økt verdiskapning og sysselsetting i distriktene». Selskapet arbeider med å utvikle sterke lokale verdiskapingsmiljøer, og investeringer i og tilrettelegging av eiendom/fysisk infrastruktur er en viktig del av arbeidet. SIVA er eier/deleier i næringsparker, forskningsparker, kunnskapsparker, næringshager og venture- og såkornsselskaper. Det innebærer at SIVA har utviklet et meget omfattende nettverk av ulike aktører innen privat sektor, forskning og offentlig sektor med sikte på å utløse verdiskapingspotensiale i distriktene. SIVA har utviklet en rolle som fokuserer på infrastruktur for innovasjonsmiljøer. Denne rollen utfyller SND og Norges forskningsråds arbeidsområder på en god måte, ved at disse to arbeider direkte mot bedrifter og entreprenører.

SND og SIVA inngikk en samarbeidsavtale i 2000. De arbeider i stor grad mot de samme målsettingene, men på ulike vis. SND og SIVA må ta sikte på å utvikle samarbeidet på en slik måte at man henter det beste fra begge organisasjonene.

Større byer og sentra har bredere og sterkere innovasjonsmiljøer enn distriktene. SIVAs utviklingsarbeid har som ambisjon å bidra til at kompetanse og nye ideer utveksles mellom næringslivet i distriktene og ulike innovasjonsmiljøer.

SIVA arbeider på måter som gir resultater for nyskaping i norsk næringsliv. Regjeringen er derfor opptatt av at SIVAs fokus og arbeidsform kan videreutvikles med sikte på at innovasjonsevnen og kompetansenivået i næringslivet øker. Behovet for SIVAs bistand er klart størst i distriktene.

Norge mangler sterke inkubatorer som legger forholdene til rette for etablerere og nystartede bedrifter i form av forretningsmessig kompetanse, samt administrative- og ulike servicefunksjoner. Erfaringer fra utlandet viser at inkubatorer har gitt gode resultater når det gjelder økt nyskaping og etablering av nye bedrifter. Slike løsninger finnes både i privat og offentlig regi i mange land. SIVA har en viktig rolle i å bidra til at slike miljøer kan vokse fram også i Norge. SIVA forvalter fra 2000 et nytt inkubatorprogram som skal bidra til dette. Målsettingen med inkubatorsatsingen er at den «skal være distriktsrettet og ha positive effekter for nyskaping og næringsutvikling i distriktene».

7.7 Fylkeskommunene

Fylkeskommunene er tillagt en viktig rolle som regionalpolitisk myndighet, både når det gjelder fylkesplanleggingen, forvaltning av delegerte distrikts- og regionalpolitiske virkemidler og ansvar for utvikling av og samarbeid om regionale utviklingsprogram.

Fylkeskommunene utarbeider i dag årlige regionale utviklingsprogrammer med basis i fylkesplanene og strategisk næringsplan. Programmene utvikles i samarbeid med en rekke statlige organer på regionalt nivå og representanter for næringslivet. Formålet med de regionale utviklingsprogrammene er å få til en mer effektiv politikk med forpliktende koblinger mellom planer forankret i utfordringene og vilkårene for hver region, og bruk av virkemidler. Målene og strategiene blir formulert på fylkesnivå, og må være i tråd med nasjonale mål i nærings- og distriktspolitikken. I stortingsmeldingen om dis-

trikts- og regionalpolitikk legger regjeringen opp til at de regionale utviklingsprogrammene skal bli 4-årige. Dette skal bidra til større langsiktighet i det strategiske arbeidet og gi grunnlag for bedre brukerforankring.

De regionale utviklingsprogrammene skal utarbeides i fellesskap med representanter fra arbeids- og næringsliv samt andre offentlige aktører. Overgangen til programperioder på fire år er ment å gi større regionalt handlingsrom gjennom at programmene kan bli mer målrettede, bedre muligheter for samordning på tvers av sektorer og friere fastsettelse av virkeområdene for tilretteleggende virkemidler.

Det er viktig at de regionale utviklingsprogrammene bidrar til effektiv næringsutvikling. Dette må skje både ved at de regionale strategiene er godt forankret i hovedmålsettingene i nærings- og distriktpolitikken og ved at programmene utvikles gjennom gode prosesser. Programmene må videreutvikles til å bli mer fokuserte på de områder som skal prioriteres i vedkommende fylke, og derigjennom bidra med klarere føringer for SNDs distriktskontor. Omfanget av føringer må holdes på et så lavt nivå som mulig slik at programmet fungerer som et strategisk, ikke operativt, instrument.

SND er sammen med fylkeskommunene en meget viktig aktør ved realiseringen av føringene i de regionale utviklingsprogrammene. Kommunal- og regionaldepartementet forventer at fylkeskommunene stiller midler til disposisjon for SNDs distriktskontor i form av et tildelingsbrev. I brevet skal beløp og forutsetninger for virkemiddelbruken som framkommer av det regionale utviklingsprogrammet framgå. Evalueringen av SND tyder på at om lag 30 pst. av fylkeskommunene ikke har sendt SND tildelingsbrev.

Samarbeidet mellom fylkeskommunene og SND er forankret i egne avtaler. Disse avtalene var grunnlaget for etableringen av distriktskontorene. Avtalene beskriver ansvars- og oppgavefordeling mellom fylkeskommunen og vedkommende distriktskontor, oppnevning av styret, økonomiske forhold med mer. Avtalene må videreutvikles og justeres i tråd med endringer på relevante politikkområder.

I tildelingsbrevet fra Kommunal- og regionaldepartementet til fylkeskommunene er rammene for de distriktpolitiske virkemidlene fordelt på den enkelte fylkeskommune. I tillegg tildeles SND en sentral del av den distriktpolitiske rammen direkte fra Kommunal- og regionaldepartementet. Fylkeskommunene har mulighet til å omdisponere inntil 20 pst. av rammene til andre formål. Det skal være enighet om omdisponeringen på regionalt nivå. Dersom man ikke blir enige regionalt, er det Kommunal- og regionaldepartementet som tar stilling til riktig nivå på omfordelingen. Erfaringene til nå har vært at i den grad fylkeskommunene har utnyttet denne muligheten er det blitt søkt om omdisponering fra rammene for bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidler til tilretteleggende virkemidler for næringsutvikling som forvaltes direkte av fylkeskommunen.

7.8 Fylkesmannens landbruksavdeling

Fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) ble opprettet 01.07.93 da de statlige Fylkeslandbrukskontorene ble lagt inn under Fylkesmannen.

Regjeringen går i St.meld. nr. 31 (2000-2001) Kommune, fylke, stat - en bedre oppgavefordeling inn for at FMLA overføres til fylkeskommunene.

De viktigste oppgavene til enheten er:

- Forvaltning av landbrukspolitiske virkemidler
- Utviklingstiltak, herunder nærings- og bygdeutvikling, samt miljø- og arealforvaltning
- Samfunnsplanlegging - regional og kommunal planlegging
- Samordning og samhandling av landbruksrettet aktivitet
- Veiledning og oppfølging av kommunene
- Rettssikkerhet, herunder forvaltning av jordlov og konsesjonslov.
- Evaluering og rapportering til Landbruksdepartementet

I 1989 ble det for første gang bevilget bygdeutviklingsmidler over jordbruksavtalen. I 1992 ble deler av ordningene i Statens Landbruksbank og enkelte skogbruksmidler lagt inn i BU-midlene. BU-midlene har etterhvert vokst i både formål og størrelse, og har således blitt en viktig del av FMLAs arbeidsfelt. Fra 1.1.2000 har FMLA ansvaret for BU-midler til utredning og tilrettelegging, mens SND har overtatt ansvaret for de øvrige midlene. FMLA har fortsatt en viktig rolle som initiativtaker og pådriver for utvikling av ny verdiskaping, og skal ivareta utviklingsoppgaver i alle deler av landbrukssektoren. FMLA er også en viktig aktør i det regionale utviklingsarbeidet gjennom de virkemidlene som ikke er direkte rettet mot bedriftsetablering, og deltakelse i utarbeidelse og gjennomføring av regionale utviklingsprogram er dermed sentralt for FMLA.

7.9 Kommunene

Kommunenenes viktigste rolle overfor næringslivet er å yte effektive og kundedrettede tjenester innenfor sine primærområder, slik som vei, vann, byggesaksbehandling og arealforvaltning.

Kommunene utgjør videre en førstelinjetjeneste overfor bedrifter, og har en viktig oppgave som veivisere. Prosjektet «Næringsvennlige kommuner» tydeliggjør den rollen kommunene har som tjenesteleverandør og premissgiver for å få til utvikling. Kommunale næringsfond er en del av denne rollen. Basert på flere evalueringer vil denne ordningen bli videreført med noen endringer, bl.a. vil formålene bli utvidet slik at fondene kan benyttes til tiltak som omfatter flere sider ved nærings- og samfunnsutviklingen.

Kommunene har et større ansvar innenfor landbruk enn andre næringer, og bemanningen ble styrket da landbrukskontorene ble kommunale midt på 90-tallet. Kommunene fungerer som SNDs førstelinje i landbrukssaker, og SND er mer avhengig av et tett samarbeid med kommunene om denne næringens utvikling enn på andre områder.

Kommunene og SND må utvikle samspillet seg imellom etter hva som anses hensiktsmessig og effektivt på lokalt plan. SND må sørge for at relevant informasjon formidles til kommunene, og i dette arbeidet vil internett være en interessant kanal.

I samiske områder spiller Samisk utviklingsfond en rolle i næringsutviklingen i tillegg til kommunale næringsfond og SND. Det må legges opp til et hensiktsmessig og effektivt samarbeid mellom disse.

7.10 Statlige institusjoner

Mange statlige institusjoner har ansvarsområder med betydning for næringsutvikling. SND må sørge for å ha kjennskap til relevante rammebetingelser som fastsettes av disse. SND har blant annet en egen samarbeidsavtale med Fiskeridirektoratet for å sikre at virkemiddelbruken blir samkjørt. Dette fordi Fiskeridirektoratets regionkontorer fatter vedtak om konsesjonstildeling innen havbruk.

Aetats kunnskap om utviklingen på arbeidsmarkedet regionalt bør inngå som et naturlig element i grunnlaget for SND sitt arbeid.

Regjeringen har foreslått for Stortinget at det skal etableres en ny energiinstitusjon som skal fremme omleggingen av energisektoren gjennom forvaltningen av et energifond. Institusjonen skal kartlegge muligheter og støtte prosjekter innen energisparing, nye fornybare energikilder og naturgass. Den nye energiinstitusjonen skal etableres 1. juli 2001 og være operativ fra 1. januar 2002. I utformingen av sine virkemidler vil det være naturlig for den nye institusjonen å samarbeide med en rekke institusjoner, bl.a. Norges forskningsråd, SND og SIVA.

7.11 Næringsorganisasjoner

Mange næringsorganisasjoner samarbeider med SND på en rekke ulike felter, både faglig og administrativt. Organisasjonene er viktige talerør for næringslivets behov, oppfatninger og interesser, og har stor betydning som premissgivere overfor SND. SND skal kontinuerlig sette kundene i fokus, og næringsorganisasjonene vil i mange tilfeller være de som kan tale kundenes sak.

Etter hvert som samarbeidet mellom SND og andre virkemiddelaktører utvides må næringsorganisasjonene være i inngrep med hele virkemiddelapparatet på en god måte. Samarbeidsmønstrene må utvikles i takt med at organiseringen og ansvarsforholdene i offentlig sektor videreutvikles.

Nye programmer utvikles ofte i fellesskap mellom SND, andre virkemiddelaktører og næringsorganisasjoner. Både i utviklings- og driftsfasen må man sørge for at samarbeidet er åpent og inkluderende på en slik måte at relevant kompetanse og erfaring benyttes i programmene. Samtidig må sammenhengen mellom ansvar og myndighet være klar, slik at de som tar beslutninger også må ta ansvaret for de resultater som oppnås.

7.12 Sparebankforeningen

SND har inngått en samarbeidsavtale med Sparebankforeningen på nasjonalt nivå med fokus på informasjonsutveksling og samarbeid om bransjeanalyser og andre typer analyser. Det viktigste elementet i avtalen er imidlertid at den danner basis for inngåelse av samarbeidsavtaler mellom SNDs distriktskontor og de enkelte sparebankene innenfor distriktskontorenes virkeområde.

Distriktskontorene har inngått eller er i ferd med å inngå formaliserte avtaler med en rekke sparebanker. Omfanget av slike avtaler og dybden i samarbeidet varierer en del kontorene i mellom, bl.a. ut fra markedsmessige forhold. Generelt er det imidlertid et godt samarbeid mellom distriktskontorene

og sparebankene i enkeltsaker, uavhengig av om det er inngått formelle avtaler eller ikke.

De lokale samarbeidsavtalene bygger på fire hovedelementer; informasjonsutveksling-relasjonsbygging, samarbeid rundt søknadsbehandling, oppfølging av felles kunder og kompetanseutvikling/faglig oppdatering. Samarbeidsavtalene har for enkelte kontorers vedkommende klart bidratt til å styrke relasjonene til sparebankene. Gjensidig deltakelse på hverandres faglige samlinger og kunderettede arrangementer, felles informasjonsmøter for både ledere- og kundeansvarlige m.v., har vært viktige for øke kunnskapen om hverandre og for å skape bedre personlige relasjoner. Dette har også stor betydning for det konkrete samarbeidet om enkeltsaker og oppfølging av felles kunder.

Samarbeidsavtalen med Sparebankforeningen og de lokale sparebankene innebærer ikke noen form for markedsmessig forskjellsbehandling av de private bankene. I mange regioner er relasjonene til forretningsbankene tettere enn til sparebankene ut fra markedsforholdene, også uten formelle avtaler.

7.13 Forskningsparkene

Det er i dag omlag 10 forskningsparker i Norge. Dette er organisasjoner med formål å bidra til radikale innovasjoner (nye bedrifter) med utspring i forskningsmiljøene. Dette skiller dem fra andre typer parker som for eksempel næringsparker og næringshager. De fleste forskningsparkene omfatter en inkubatorfunksjon for nyetablerte bedrifter i tillegg til infrastruktur. Råd- og veiledning, bl.a. til patentering, og tilgang av kompetent risikokapital, er andre hovedfunksjoner i forskningsparkene. Dette gjør dem til viktige nærings- og innovasjonsmiljøer.

Forskningsparkene er etablert over en periode på 20 år, delvis uten offentlig støtte av betydning. Først i de senere år har de offentlige ordningene blitt rettet mer mot radikale innovasjoner, og forskningsparkene har fått et inngrep med dem. Dette gjelder spesielt FORNY-programmet (NFR/SND), men også Etablering med ny teknologi (ENT), regionale såkornfond og det nye inkubatorprogrammet til SIVA. I tillegg har SIVA bidratt til mer stabile rammebetingelser for parkene, gjennom finansiering av bygg og ved å gå inn på eiersiden.

Denne utviklingen skyldes en økende erkjennelse av forskningsparkenes betydning for innovasjon, et antatt stort verdiskapingspotensiale knyttet til forskning og det faktum at andre land i økende grad satser på forskningsparker som ledd i næringspolitikken.

7.14 Regionale forskningsinstitutter

De 12 regionale forskningsinstituttene driver oppdragsforskning både for offentlige og private kunder. Forskingen er for en stor del samfunnsforskning, men også forskning på teknologi og naturvitenskap står sentralt. Forskningsfelter og brukerorientering varierer imidlertid mye.

Instituttene er i dag aktører i innovasjonssystemene - både regionalt og nasjonalt. Nærings- og handelsdepartementet er opptatt av at instituttene skal orientere seg mer mot næringslivet og at de kan spille en viktig rolle i de regi-

onale innovasjonssystemene. Dette krever tett samarbeid med de statlige høgskolene og med SND's distriktskontorer.

7.15 Norsk Designråd

Norsk Designråd skal fremme bruken av profesjonell design i produktutvikling og markedskommunikasjon i norske bedrifter. For å kunne nå ut til bedrifter i hele landet, har Norsk Designråd inngått en samarbeidsavtale med SND. Avtalen innebærer at en ved hvert av SNDs distriktskontorer kan få veiledning om potensielle partnere og tiltak som kan bidra i bedriftenes designarbeid. Avtalen sikrer også en tett kopling opp mot SNDs finansieringsordninger som er godt egnet for å finansiere designprosjekter. Enkelte fylker har i tillegg egne tilskudd som er øremerket designprosjekter.

7.16 Teknologisk institutt og Veiledningsinstituttet i Nord-Norge

---

Teknologisk institutt (TI) i Oslo og Veiledningsinstituttet i Nord-Norge (VINN) i Narvik tilbyr teknologisk kompetanse til næringslivet. TI bidrar hovedsakelig på kursvirksomhet og laboratorietjenester, mens VINN fokuserer på teknologirådgivning og bedriftsrettet informasjonsformidling. TI har de siste årene bidratt vesentlig i forbindelse med ulike kompetanserettete program basert på konsulentstøtte, slik som FRAM og Nettverksprogrammet. VINN har i dag koordineringsansvaret for tiltaket SMB-Kompetanse i Norges forskningsråd. Både TI og VINN er innrettet mot små- og mellomstore bedrifter.

TI og VINN har visse forutsetninger for å bistå SND med konsulentutdanning og rådgivning. De kan derfor ha en supplerende rolle i forhold til SND's satsing på kompetanserettete virkemidler og mer utadrettede (proaktive) arbeidsform.

Som ledd i sin miljøhandlingsplan skal SND bidra til å gjøre miljøstyrings-systemer tilgjengelig for sine kundegrupper. I dette arbeidet kan et nærmere samarbeid med TI være hensiktsmessig.

7.17 Patentstyret

Patentstyret (Styret for det industrielle rettsvern) er en del av det statlige virkemiddelapparatet på området innovasjon. Staten innvilger industrielle rettigheter, dvs. patent på oppfinnelser og registrering av design og varemerker. Slike rettigheter gir innehaveren enerett til kommersiell utnyttelse av sin oppfinnelse, design eller varemerke. I tillegg tilbyr Patentstyret informasjons- og rådgivingstjenester i form av forundersøkelser, kurs og foredrag. Industrielle rettigheter er et viktig verktøy til disposisjon for næringsdrivende i et konkurranseutsatt marked.

Andre institusjoner som SND, universiteter, forskningsinstitusjoner og bedrifter kan til en rimelig pris få informasjon om hvorvidt teknologien i et prosjekt det er søkt om støtte til allerede er patentert av andre eller om hva slags muligheter det fortsatt er for patentering.

Det er viktig at SND - og andre deler av det statlige virkemiddelapparatet - kvalitetssikrer sine tjenester i forhold til industrielle rettigheter, slik at det

ikke gis støtte til prosjekter som helt eller delvis vil duplisere utvikling som andre tidligere har gjennomført. Statistikk fra Patentstyret viser at 25-30 pst. av patentsøknader fra norske søkere faller bort fordi de ikke er patenterbare. Det er derfor av betydning at SND utvikler og vedlikeholder nødvendig kompetanse på området, samtidig som det etableres et samarbeid med Patentstyret med sikte på et helhetlig tjenestetilbud til felles kunder.

7.18 Statens veiledningskontor for oppfinnere

Statens veiledningskontor for oppfinnere (SVO) har som formål å stimulere og medvirke til teknologisk nyskaping i Norge. Dette skjer gjennom opplysningsarbeid, økonomisk støtte til utvikling av tekniske ideer og oppfinnelser og forretningsmessige tiltak basert på disse. SVOs målgruppe er personer og mindre bedrifter med en kommersialiserbar teknisk idé og med behov for veiledning og støtte.

SVO samarbeider med etablerte etableringsmiljøer i regionene, spesielt SNDs distriktskontorer.

Arbeidsoppgavene på dette området må organiseres slik at framtidens utfordringer kan møtes på en effektiv måte. En hovedutfordring er å bringe gode enkeltprosjekter fra idé til kommersialisering. En viktig forutsetning for å lykkes med dette er et godt koordinert og effektivt virkemiddelapparat.

På denne bakgrunn vil departementet ta stilling til om dagens organisering av SVO som et eget forvaltningsorgan er den mest hensiktsmessige organisasjonsform. En samordning med SNDs virkemiddelapparat og distriktskontorer for å øke måloppnåelsen vil bli vurdert. Samtidig skal det legges vekt på at SVO betjener en målgruppe som krever særskilt kompetanse, og at det innebærer fordeler å ha SVOs kompetanse samlet.

7.19 Vurderinger

7.19.1 Generelt

Norsk næringsliv må være internasjonalt konkurransedyktig. Det offentlige virkemiddelapparatet skal bidra til at bedriftene har høy innovasjonsevne og er i stand til å utnytte nye muligheter. Dette stiller store krav til norsk næringsliv, men også store krav til virkemiddelapparatet. I og med at utfordringene og mulighetene endrer seg over tid, må virkemiddelapparatet hele tiden være i forandring for å kunne ivareta sin rolle på en best mulig måte. I dette arbeidet må en være klar over at omorganiseringsprosesser også har en kostnadsside. Internasjonale erfaringer tyder på at kapasiteten til å ivareta primæroppgavene for en organisasjon synker i en periode i forbindelse med større omorganiseringer. Det bør derfor være forventninger om klare langsiktige fordeler knyttet til større omorganiseringsprosesser.

Etableringen av 17 distriktskontorer og samarbeidsavtaler med andre virkemiddelaktører har bidratt til å gjøre det offentlige tilbud av virkemidler lettere tilgjengelig for næringslivet. Departementet vurderer imidlertid at det fortsatt er et potensiale for å forbedre systemet og få mer ut av midlene som nyttes til næringspolitiske formål. Noen av de konkrete utfordringene en da står overfor er hvordan en kan:

- gjøre de offentlige virkemidlene enda lettere tilgjengelig for næringlivet og øke kvaliteten på veiledningen?
- styrke virkemiddelapparatets bidrag i forbindelse med internasjonalisering?
- bidra til at den kompetansen og de ideene som finnes innenfor forsknings- og høyskolemiljøer kan kommersialiseres?
- utvikle virkemiddelapparatet til et bedre kompetanseorgan og en bedre premissleverandør overfor offentlig sektor på både sentralt og regionalt nivå?
- utnytte synergieffekter hos de ulike aktørene i virkemiddelapparatet på en mer effektiv måte?
- sørge for at virkemidlene er lett tilgjengelige både for kvinner og menn?

SNDs distriktskontorer bør utvikles til å være kundenes viktigste dør inn til det offentlige virkemiddelapparatet. Distriktskontorene skal være i stand til å hjelpe kundene med de behovene de har, enten med egne ansatte eller ved å kanalisere kundene til rett aktør. Distriktskontorene skal også fungere som proaktive utviklingsaktører i sin region, som kan initiere prosesser som øker regionens innovasjonsevne.

Dette krever at distriktskontorene utvikles. Blant annet er det viktig at de gjøres i stand til å bistå næringslivet ved utfordringer i grensesnittet mellom forskning, næringsvirksomhet og internasjonalisering på en bedre måte. For å få dette til må virkemiddelapparatet i enda større grad enn i dag arbeide som en organisme, hvor en utnytter hverandres styrker. De viktigste aktørene i denne sammenheng er SND, Norges Eksportråd, Norges forskningsråd og SIVA.

SNDs hovedkontor har også en svært viktig rolle om distriktskontorene skal fungere som inngangsport for bedrifter. Samarbeidet internt i SND må fungere slik at organisasjonen har så høy kompetanse som mulig og at denne kan deles på en effektiv måte mellom ulike deler av organisasjonen. Distriktskontorene er avhengig av et svært kompetent og operativt hovedkontor for å fungere tilfredsstillende. Hovedkontoret har en viktig koordineringsfunksjon i å sørge for et målrettet samarbeid mellom distriktskontorene og andre virkemiddelaktører.

7.19.2 Internasjonalisering

Samarbeidet mellom SND og Norges Eksportråd er et vesentlig bidrag til en mer helhetlig tilnærming til internasjonalisering av norsk næringsliv. Internasjonalisering er en prosess med retning to veier. Prosessen omfatter utadrettede aktiviteter som tradisjonell eksport, etablering av strategiske allianser med utenlandske bedrifter og direkte investeringer i utlandet. Videre innebærer internasjonalisering aktiviteter rettet mot teknologi- og kompetanseoverføring og bistand til utenlandske bedrifter som ønsker å investere i Norge og norsk næringsliv. Produkter blir også i økende grad til i globale produksjonsnettverk der det er vesentlig for norske bedrifter å plassere seg riktig.

SNDs distriktskontorer bør videreutvikles som Norges Eksportråds markedskanal i distriktene, og være en inngangsport for norske bedrifter som ønsker bistand til å etablere seg i internasjonale markeder. Kontorene bør blant annet i større grad kunne rekruttere og kvalifisere bedrifter til Norges Eksportråds ulike virkemidler innen eksport og internasjonalisering. Samtidig

er tilgang på SNDs virkemidler innenfor tilskudd, lån, egenkapital og programmer viktig for å styrke bedriftenes fremstøt innen eksport og internasjonalisering. Kompetansen innen eksport og internasjonalisering i de ulike delene av SNDs organisasjon bør på denne bakgrunn videreutvikles og styrkes. Norges Eksportråd vil her være en naturlig samarbeidspartner.

Departementet vil i denne forbindelse understreke at det er ønskelig at flere kvinnebedrifter tar del i de internasjonale mulighetene. Per i dag er disse bedriftene lite aktive i de internasjonale markedene.

Norges Eksportråds utekontorer bør på sin side i større grad fungere som en forlenget arm for strategiske virkemidler i SND rettet mot utviklingssamarbeid mellom norske og utenlandske bedrifter og overføring av teknologi og kompetanse til norsk næringsliv. Norges Eksportråds arbeid med å kartlegge utenlandske bedrifter som kan kobles til IFU-ordningen i SND er her et eksempel, og viser hvordan virkemiddelapparatet hjemme og ute kan utfylle hverandre på en god måte. I den forbindelse ble EXPO 2000 benyttet som arena for å knytte utenlandske kunder til norske IKT-bedrifter. Departementet legger vekt på at denne typen samarbeid videreutvikles og gis et større nedslagsfelt. Markeder som er viktige for norsk næringsliv i en innovasjonssammenheng bør prioriteres.

Norges Eksportråds uteapparat bør også i større grad ivareta en «Invest in Norway»-funksjon, og være en inngangsport for internasjonalt næringsliv som vurderer å etablere seg med aktiviteter i Norge. Internasjonal kompetansetilførsel gjennom nyetableringer og samarbeidsavtaler er viktig sett i lys av de næringspolitiske utfordringene Norge står overfor. I dette arbeidet bør Norges Eksportråd spille nært sammen med SNDs organisasjon og virkemidler.

På forskningsområdet er det viktig at norske bedrifter og institusjoner har tilgang til de internasjonale virkemidler som finnes. EU forskningsinfo i Norges forskningsråd bidrar til å formidle informasjon om ulike programmer.

Med et stadig mer globalisert næringsliv må også virkemiddelapparatet gi oppmerksomhet til nye problemstillinger. Menneskerettighetsspørsmål er svært aktuelle for mange internasjonalt orienterte bedrifter, og kan stille virksomheten overfor spørsmål som krever en annen etisk årvåkenhet enn man er vant med.

7.19.3 Forskning og utvikling

SND bør innta en offensiv rolle i utviklingen av regionale og nasjonale verdiskapingsmiljøer i samarbeid med andre aktører, herunder bedrifter, FoU-miljøer, regionale myndigheter m.fl. Med et regionalt nettverk, betydelig kompetanse om næringsutvikling og et internasjonalt nettverk vil SND være den best egnede offentlige aktøren for å utvikle spennende bedrifter i et samspill med andre i et regionalt verdiskapingsmiljø. SNDs hovedkontor vil ha en viktig rolle i å følge opp og støtte distriktskontorene i dette arbeidet, og spre kompetanse og kjennskap til «best practice» i hele organisasjonen knyttet til gjennomføring av slike prosesser. I dag er få kvinneeide bedrifter aktive på forskningsfronten. Det er en utfordring for virkemiddelapparatet å øke innsatsen på dette feltet blant slike bedrifter.

Det finnes en del inkubatorer og inkubatorlignende institusjoner i Norge, og stadig flere er under etablering. SIVA og Forskningsparkene er sentrale

aktører i utbyggingen av slik infrastruktur. SNDs rolle er å finansiere og utvikle bedriftene som er knyttet til inkubatorene, og samspillet mellom infrastrukturutviklerne, bedriftene, andre finansinstitusjoner og SND vil kunne få voksende betydning for norsk næringsliv framover.

I Norge er det liten tilgang til stipender rettet mot enkeltpersoner med teknologiske ideer slik at de kan etablere bedrifter og inngå i samarbeidsprosjekter. Regjeringen har derfor øremerket deler av etablererstipendiet (20 mill. kroner i 2001) til kunnskapsbaserte nyetableringer som har sitt utspring i inkubatorer (inkubatorstipend). Målsettingen er å gi økt oppmerksomhet til nyskaping og næringsmessig fornyelse. Satsingen sees i sammenheng med SIVAs inkubatorprogram, men stipendiet kan også nyttes i sammenheng med andre offentlige og private inkubatorer. SND sentralt gis ansvar for oppfølging, koordinering og utvikling av ordningen. Denne ordningen har grensesnitt mot ordninger som FORNY og Etablering med ny teknologi (ENT), og må samordnes med disse.

Patentering av idèer er viktig for å sikre betryggende inntektsgrunnlag for nye bedrifter og prosjekter. Store deler av det utviklingsorienterte næringslivet, spesielt små- og mellomstore bedrifter, har i dag liten kunnskap på området. Resultatet er at betydelige ressurser kan gå til spille fordi nye utviklingsprosjekter kvalitetssikres for dårlig. Her har det samlede virkemiddelapparatet en viktig utfordring.

Samarbeidet mellom Norges forskningsråd og SND gjennom distriktskontorene har kommet bra i gang. Flere av prosjekteksempelene i denne meldingen er fra samarbeidsporteføljen SMB-innovasjon. Institusjonene har i 2001 intensivert sitt samarbeid for å styrke lokalt og regional arbeid med FoU-relatert nyskaping. Eksempler på forbedringsområder er bedre rutiner for konkret arbeid med enkeltsaker og bedre samordning av enkeltprogrammer.

Norges forskningsråd arbeider nå med å etablere en ny generasjon av brukerstyrte programmer og innovasjonstiltak fra 2000. Fra 1.juli 2001 vil også den nye tilskuddsordningen «FoU-prosjekter i næringslivets regi» bli iverksatt. Det er viktig at SND deltar også i dette arbeidet slik at institusjonene samlet blir lettere tilgjengelige for små og mellomstore bedrifter som må videreutvikle seg gjennom mer FoU-relatert virksomhet.

Boks 7.1 Kald Fisk AS: Samarbeid om målrettet forskning og utvikling

Kald Fisk AS ble stiftet i 1994 og er et FoU-selskap som har til formål å utvikle nye teknikker og prosesser for produksjon av høykvalitetsprodukter basert på oppdrettslaks. Selskapet har, i samarbeid med Norges Landbrukshøgskole, blant annet utviklet en egen patentsøkt prosess for nedkjøling av laks før slakting som har høstet stor anerkjennelse i markedet. Prosessen benyttes ved Bremnes Fryseri AS og Sinkaberg Fisk AS i Nord-Trøndelag. Anlegg for kjøling av levende fisk er også tatt i bruk av flere andre aktører i bransjen.

I markedet er det stadig økende etterspørsel etter laksefilet av høyest mulig kvalitet. Filet av topp kvalitet er blant annet kjennetegnet ved lavt bakterieinnhold, sterk farge, stor fasthet/tyggemotstand og minst mulig sprekkdannelse i kjøttet. Kald Fisk AS har følgelig satt seg som mål å

utvikle en lønnsom industriell produksjon av benfrie superferske lakseprodukter som kan tilfredsstille disse kvalitetskravene.

Kald Fisk tok derfor initiativ til et samarbeidsprosjekt mellom Bremnes Fryseri/Bremnes Seafood AS, Sinkaberg Fisk AS, Norges landbruks-høgskole og Halvard Lerøy AS. SND bidro i 1999 med 1,1 mill. kroner i lån og tilskudd til forprosjektet som skulle ta for seg forberedende markedsanalyse, prosessutvikling og avklaring av alle rettigheter knyttet til produksjon av benfrie superferske lakseprodukter. Summen utgjorde i underkant av 1/3 av det samlede kapitalbehovet i forprosjektet.

Forprosjektet var svært vellykket. Siden har SND også bidratt finansielt med 2 mill. kroner i betinget tilskudd til gjennomføring av hovedprosjektet som omhandler utvikling av prosess teknologi og logistikk, maskinutvikling, markedsanalyser og langsiktig produktutvikling. Den langsiktige produktutviklingen baserer seg på anvendelse av bioteknologi og ble oversendt Norges forskningsråd for behandling. Norges forskningsråd gikk tungt inn i prosjektet med en samlet tilskuddsmedvirkning på 4 mill. kroner fordelt over 4 år.

Når hovedprosjektet er gjennomført er målet å ha lagt grunnlaget for en lønnsom industriell produksjon av benfri superfersk laksefilet og andre superferske lakseprodukter. Videre skal man ha god oversikt over de globale markedsmulighetene for slike produkter. Prosjektet kan være et viktig steg i retning av å utvikle varige norske konkurransefortrinn for bearbeiding av laks og ørret.

7.19.4 Regional utviklingsaktør

Samarbeidet mellom SND og fylkeskommunene er svært viktig for å bidra til at den nasjonale politikken innenfor nærings- og distriktpolitikken tilpasses de regionale og lokale forholdene. Erfaringene med regionale utviklingsprogrammer som strategisk verktøy på regionalt nivå har for en stor del vært positive. En evaluering fra Nordregio og Nordlandsforskning ¹¹⁾ tyder imidlertid på at det er et potensiale for å bedre iverksettelsen av fylkeskommunale planer og oppnå bedre samsvar mellom strategier og tiltak. Evalueringen av SND antyder at kundene er mer fornøyd etter at det ble etablert SNDs distriktskontorer enn situasjonen tidligere, da fylkeskommunene selv forvaltet de bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene. Innstillingen fra Oppgavefordelingsutvalget tyder på det samme.

SND besitter en unik kompetanse knyttet til næringsutvikling. Med de endringene som foreslås i denne meldingen vil SND, Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA sammen innta viktige roller både sentralt og regionalt for å utvikle innovasjonsevnen i norsk næringsliv. Kompetansen bør utnyttes ved at SND gis en sentral rolle knyttet til å utvikling sterke og internasjonalt konkurransedyktige verdiskapingsmiljøer.

Et forsterket samarbeid mellom SND, Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA legger til rette for en videreutvikling av samarbeidsformene mellom fylkeskommunene og virkemiddelinstitusjonene. Dagens distriktskontorer skal danne en viktig basis for arbeidet institusjonene imellom.

¹¹⁾ Mariussen m.fl., 2000.

Institusjonene blir viktige premissleverandører i fylkesplanprosessene. Det er viktig at disse prosessene legges opp slik at de gir reell merverdi utover det arbeid institusjonene ellers utfører, og at samarbeidet mellom fylkeskommunene og institusjonene organiseres ut fra hva som er hensiktsmessig i forhold til overordnede mål på relevante politikkområder.

Som regionale utviklingsaktører skal institusjonene arbeide aktivt overfor næringslivet og andre på sine satsingsområder med sikte på å heve bedriftenes innovasjonsevne. Virkemiddelinstitusjonene kan bidra til å koble bedrifter og andre aktører, løse opp flaskehalser i innovasjonssystemene og iverksette kompetansetiltak.

Det regionale forvaltningsnivået i Norge vil gjennomgå store forandringer framover. SND har vist at organisasjonen er i stand til å takle sine utfordringer på en god måte, og skal derfor fortsatt være den sentrale forvalteren av bedriftsrettede virkemidler. SNDs samarbeid med det regionale nivået og styringsdialogen med regional forvaltning må ta utgangspunkt i den utvikling som vil komme til å skje. Som formidler av både forsknings-, utviklings- og internasjonaliseringsvirkemidler er SND en naturlig og sentral aktør i å fremme regionale verdiskapingsmiljøer.

Enkelte områder utenfor det distriktpolitiske virkemiddelområdet har svake næringsmiljøer. Slike områder bør gis oppmerksomhet for å fremme et vekstkraftig næringsliv.

7.19.5 Bedriftsfinansiering

Finansiering av bedrifter og prosjekter foregår i svært stor grad som samfinansiering mellom SND og private finansiører. De private partene kan være banker eller ulike eiere som gründere, såkorn- eller ventureselskaper. Det er svært viktig at SND har god oversikt over potensielle finansiører til de prosjektene man er involvert i. Distriktskontorene må ha tette bånd til lokale banker og investorer og benytte deres kompetanse i sitt arbeid.

SND og finansielle partnere bør sammen utvikle løsninger som er tilpasset kundenes behov. Ulike kundegrupper må hensyntas i videreutviklingen av virkemidlene. I denne stortingsmeldingen legges det opp til å gi SND større frihet til å utnytte sine virkemidler slik at man når de overordnede målsettinger på best mulig måte. Det er naturlig at denne økte fleksibiliteten utnyttes i et konstruktivt samspill med private aktører. SND bør i større grad enn nå ha kunnskap om virkemiddelutvikling i andre land, og i tillegg til bl.a. samarbeidsavtalen med Sparebankforeningen kan dette danne basis for nye vinklinger i arbeidet med å utvikle norske små og mellomstore bedrifter.

I sitt arbeid sammen med andre finansinstitusjoner skal SND være en pådriver for å ta miljøhensyn i prosjektvurderinger. I SNDs egen miljøhandlingsplan legges det vekt på å definere felles utviklingsprosjekter på dette området og å utveksle kunnskap og erfaringer med andre finansinstitusjoner.

7.19.6 Premissleverandør og kompetansebase

Som det fremgår av avsnittene ovenfor tar regjeringen sikte på at potensielle synerigeffekter fra samarbeid i virkemiddelapparatet skal utnyttes på en bedre måte overfor kundene. For å få best mulig resultater vil det være viktig at det utvikles systemer som sørger for kontinuerlig læring i virkemiddelapparatet.

Det innbefatter at det må utvikles læringssløyfer mellom virkemiddelaktørene.

Både SND, Norges forskningsråd og Norges Eksportråd har betydelige kunnskaper og databaser om norsk næringsliv og de utfordringene en står overfor. For at politikken på sentralt og regionalt nivå skal være best mulig tilpasset de til enhver tid viktigste utfordringene, bør virkemiddelaktørene ofte kunne samarbeide for å peke på politikkutfordringer overfor myndighetene. Dette har de tre institusjonene gjort i økende grad de siste årene.

7.19.7 Design

Samarbeidsavtalen med Norsk Designråd innebærer blant annet at samtlige av SNDs distriktskontorer har oppnevnt en designansvarlig, og avtalen har bidratt til mange vellykkede designprosjekter i bedrifter som trolig aldri tidligere har benyttet profesjonelle designere i produktutvikling og markedskommunikasjon. Dette arbeidet må videreføres ved at design som konkurransefaktor blir en del av de vurderinger SND gjør sammen med sine kunder når det gjelder hele spekteret av virkemidler. SND skal være en pådriver i arbeidet med å øke kundenes forståelse for den betydning god design har for lønnsomhet og framtidige utviklingsmuligheter.

Samarbeidsavtalen mellom Norsk Designråd og SND synes å tilføre merverdi for næringslivet. Etter regjeringens vurdering er det viktig å styrke norsk næringslivs forståelse av hvilken betydning næringsrettet design kan ha for verdiskaping og konkurransekraft. Derfor er det opprettet en arbeidsgruppe som skal avlevere en rapport 15. juni 2001 om hvordan en kan stimulere bruken av næringsrettet design. Når arbeidsgruppens rapport foreligger vil det bli vurdert hvordan den bør følges opp.

7.20 Oppsummering

Utstrakt samarbeid mellom virkemiddelinstitusjonene er en viktig strategi i Regjeringens nærings- og distriktpolitikk for å fremme innovasjonsevnen og internasjonalisering av norsk næringsliv.

Regjeringen ønsker at SND sammen med NFR skal ta sikte på å videreutvikle det kunderettede arbeidet med FoU-virkemidler. Siden flere og flere bedrifter har forskningsrelatert virksomhet og det er et mål å øke dette antallet, må slike virkemidler gjøres så godt tilgjengelig for bedriftene som mulig.

SND og Norges Eksportråd må sammen utvikle et tettere samarbeid med sikte på å gi norske små og mellomstore bedrifter lettere tilgang til Norges Eksportråds utekontorer og bedrifter fra andre land tilgang til SNDs virkemidler. I den stadig økende konkurransen mellom land for å tiltrekke seg investeringer er det nødvendig at Norge nå oppretter en slagkraftig funksjon som kan markedsføre Norge som et attraktivt land å lokalisere næringsvirksomhet. SND og Norges Eksportråd bør sette i gang ett eller flere prøveprosjekter for å skaffe seg erfaringer med økt desentralisering av internasjonaliseringsarbeidet.

8 SNDs virkemidler

I dette kapitlet behandles de enkelte virkemidlene og noen tilhørende aspekter for videreutvikling av SNDs tjenester. Kapitlet omhandler de enkelte virkemidlenes innretning og hvordan de fungerer som en portefølje for SND. I tillegg drøftes en videreutvikling av SNDs arbeidsform. Måten virkemidlene håndteres på (SNDs arbeidsform) er av stor betydning for de resultatene man oppnår.

De forslag om endringer som presenteres skal understøtte den generelle omleggingen av SNDs virksomhet slik den er beskrevet i kapitlene 5 og 7. Regjeringen legger opp til at SND skal opptre mer som en utviklingspartner for bedrifter enn tilfellet er i dag, samtidig som virkemiddelapparatet må ses mer i sammenheng. SND får med sitt distriktskontornett en sentral rolle i videreutviklingen av dette apparatet. For å kunne ta på seg en slik rolle må virkemidlene kunne utnyttes mer fleksibelt enn tilfellet er i dag, slik at næringslivets stadig skiftende behov kan imøtekommes.

8.1 Evalueringen

Hovedkonklusjonene i evalueringen når det gjelder virkemiddelbruken kan summeres opp i fire punkter:

- Evalueringene mener SND alt i alt har gjort en god jobb med de tilgjengelige virkemidlene. SND støtter generelt bedrifter som har høyt innovasjonspotensiale og SNDs medvirkning er i stor grad utløsende for at prosjektene settes i gang.
- Evalueringen konkluderer også med at SND har oppnådd gode resultater i sitt distriktsrettede arbeid. Virkemiddelbruken i distriktene bør differensieres mer ved at tilskudd benyttes til utviklingstiltak, mens lån gis til prosjekter med mindre nyskappings- eller kompetanseeffekter.
- SNDs samarbeidsavtaler med andre virkemiddelaktører er en riktig vei å gå. SNDs distriktskontorer har et uutnyttet potensiale for å dekke bedrifters behov for virkemidler fra sektorer som forskning og internasjonalisering i tillegg til SNDs egne virkemidler.
- Evalueringen peker på at SNDs kunder har for liten forutsigbarhet med hensyn til SNDs engasjementer som følge av at budsjettene endres årlig. Det hevdes at SND «burde ha mulighet til å planlegge med en rimelig trygghet i en 4-5 års periode».

Evalueringens undersøkelser tyder på at SNDs engasjementsbedrifter er vesentlig mer nyskapende enn gjennomsnittet av norske små og mellomstore bedrifter. Dette måles ved at en høyere andel av omsetningen stammer fra produkter som er nyutviklede. 70 pst. av bedriftene som ble intervjuet i spørreundersøkelsen kan karakteriseres som nyskapende eller innovative. I tillegg viser undersøkelsen at 1/3 av prosjektene ikke ville blitt satt i gang uten SNDs medvirkning, og at ytterligere 1/3 ville blitt forsinket med mer enn ett år. Bedriftene oppfatter imidlertid at SND i liten grad bidrar med mykere støtte som rådgivning eller å etablere nettverk med andre bedrifter eller institusjoner. Dette mener evalueringene bør settes mer i fokus framover. Evalueringen

hevder at næringssammensetningen av SNDs portefølje er god, og trekker fram at SND bør stå i mot presset om å investere kun i «nye» næringer.

Virkemiddelporteføljen som stilles til SNDs rådighet er ifølge evalueringen fleksibel nok til å sette sammen de nødvendige løsninger for næringslivet. SND selv har imidlertid for sterkt fokus på enkeltvirkemidler og enkeltøkna-der i stedet for mer helhetlige forretningsmessige problemstillinger. Det anbefales at man tester ut nye måter å utnytte virkemidlene på med sikte på å øke næringslivets innovasjonsevne.

Når det gjelder det distriktsrettede arbeidet peker evalueringen på at SND på en god måte bistår med finansiering, men at støtten i større grad bør vris mot bistand til å etablere næringsmiljøer og nettverk av bedrifter. Tilskudds-midler bør reserveres utviklingstiltak i bedrifter eller nettverk, mens fysiske investeringer heller bør finansieres med lån. Generelt bør SND ta høyere risiko i sine engasjementer.

Evalueringen trekker fram at SNDs distriktskontorer har et stort potensi-ale for å formidle virkemidler også fra andre hold enn SND selv. Her er særlig Norges forskningsråd og Norges Eksportråd relevante. SND bør utvikles til å bli næringslivets inngangsport til de offentlige virkemidlene, men det er mye som gjenstår før distriktskontorene håndterer dette på en god måte.

Evalueringen peker på at SND har ustabile budsjettmessige rammebetin-gelser, noe som rammer kundene direkte. Utvikling av nye produkter og pro-duksjonsprosesser tar lang tid, og det fordrer et SND som kan involvere seg med større grad av forutsigbarhet. SND vil kunne gjøre en bedre jobb hvis det tillates en lengre økonomisk planleggingshorisont.

Evalueringens anbefalinger setter fokus på SNDs arbeidsform. Det hev-des at SND bør utvikle en langt mer proaktiv arbeidsform og bli en diskusjons-partner for mindre bedrifter. SND bør trekke andre virkemiddelaktører med seg, og være en aktiv partner i å koble bedrifter og forskningsinstitusjoner sammen.

8.2 Departementets vurderinger

Nærings- og handelsdepartementet mener SND siden 1993 har håndtert sine virkemidler på en tilfredsstillende måte. I denne vurderingen legges det spe-sielt vekt på at porteføljen ser ut til å inneholde bedrifter med fokus på innova-sjon og nyskaping, samtidig som SNDs engasjement i stor grad er utløsende for at de aktuelle prosjektene settes i gang. Dette tyder på at den offentlige næringsutviklingsinnsatsen bidrar til å starte nyskapende prosjekter som ellers ikke ville blitt gjennomført. De endelige resultatene av prosjektene opp-står gjerne over lang tid og flere år etter at SNDs støtte ble tildelt. Det er van-skelig å vurdere slike resultater, men kombinasjonen av innovative bedrifter og høy utløsende effekt gir en pekepinn på at mange «riktige» prosjekter har en fødselshjelper i SND. Årsaken til at SNDs kundebedrifter er så innovative, er hovedsakelig at SND slipper slike bedrifter gjennom nåløyet. SNDs kunde-undersøkelser viser imidlertid også at SND til en viss grad bidrar til å heve inn-ovasjonsevnen i bedriftene.

SND er en viktig finansieringskilde for bedrifter i distriktene. Bruken av tilskudd og lån skal bidra til et variert, lønnsomt og framtidsrettet næringsliv i distriktene. Evalueringen av distriktsutviklingstilskuddet og de distriktsret-

tede risikolånene viste at SND har forvaltet disse ordningene i tråd med retningslinjene. Næringsutvikling i distriktene krever i større grad enn i sentrale strøk at SND aktivt arbeider inn mot aktuelle bedrifter og næringsmiljøer. Etableringen av distriktskontorene har gitt SND en mulighet til å ta et mer aktivt grep i næringsutviklingen lokalt enn tidligere. Det er departementets vurdering at SND bør videreutvikle og forsterke sin rolle som næringsutviklingsaktør særlig i distriktsfylkene.

Framveksten av nye teknologier brukes ofte som et argument for å satse på bedrifter innenfor IKT-næringen spesielt, og det hevdes gjerne at det er slike bedrifter som vil stå for mye av den framtidige verdiskapingen. Teknologiene bør imidlertid i større grad ses på som vekstimpulser for alle næringer, og virkemidlene må bidra til å gjøre ny teknologi tilgjengelig også for etablert næringsliv. SNDs BIT-program (Bransjerettet IT-utvikling) er et godt eksempel på dette, hvor bransjeforeninger, pilotbedrifter og IT-utviklere går sammen for å effektivisere logistiske løsninger innenfor en hel næring. Det er imidlertid en forutsetning for å lykkes med dette at landet også har en oppegående IT-næring som utvikler produkter, men det legges ikke opp til at SND skal prioritere denne næringen høyere enn andre næringer. Framveksten av ny teknologi vil i særlig grad kunne bidra til å utligne konkurranseulempen pga. lang vei til markedet for næringslivet i distriktene.

Boks 8.1 Bransjerettet IT

Bransjeorientert IT (BIT) -programmet har utviklet eller er i ferd med å utvikle 30 brukerorienterte IT-løsninger basert på standardløsninger som tilpasses behovene i de ulike bransjene. Målet er å effektivisere bedriftene innenfor elektronisk forretningsdrift. Programmet omfatter i dag 22 bransjer med 200 pilotbedrifter og 600 aktuelle spredningsbedrifter. Alle prosjekter i BIT-programmet er bedriftsstyrte. Det betyr at bransjens bedrifter bestemmer innhold og fokusområder, mens BIT stiller med metoder og finansiering. Erfaringene fra pilotbedriftene blir i etterkant spredt til andre bedrifter i bransjen. Engasjement fra de involverte bedriftene er helt avgjørende for at målene for BIT-programmet skal nås. I dag er BIT-programmet i ferd med å utvikle seg til et e-business program med fokus på verdikjede. Ni bransjer er i gang med å tilrettelegge bransjeløsningene for e-business. SND har ansvaret for utvikling av programkonseptet, erfaringsoverføring, kvalitetssikring og kompetanseutvikling, og delfinansierer prosjektene *Alsaker Fjordbruk AS*

Alsaker Fjordbruk AS er en middels stor aktør i norsk havbruksnæring, men en av de mest lønnsomme. Bedriften ble med i BIT- prosjektet i 1997. Mot slutten av 2000 produserte bedriften 8600 tonn og omsatte for 168 mill. kroner med en resultatgrad på 45,8 pst. Bedriften hadde ved utgangen av 2000 ca. 65 ansatte.

Alsaker Fjordbruk AS var pilotbedrift i Fiskeri og Havbruksnæringens Landsforening(FHL) sitt BIT-prosjekt for å finne en bransjeløsning innenfor havbruk. Alsaker Fjordbruk implementerte løsningen og gjennomførte nødvendige tilpasninger for å ha mulighet til å styre produksjonsprosessen effektivt i forhold til markedet. Dette gjør at bedriften nå er i stand til å levere riktige kvanta til riktig tid og med tilhørende doku-

mentasjon. IT-løsningen gjør det også mulig å holde oversikt over viktige faktorer som påvirker resultatet, såvel driftsmessig som økonomisk. Resultatene i Alsaker Fjordbruk AS er oppnådd gjennom gode totalintegreerte bransjeløsninger med blant annet endrede arbeidsprosesser. For Alsaker Fjordbruk AS har det vært sentralt å utnytte mulighetene bransjeløsningen gir ved:

- Styring av fôrfaktor og utfôring
- Sorteringsrutiner / sporing
- Sykdomsoppfølging
- Bedre planlegging
- Aktivitetsstyring er muliggjort på detaljnivå også med økonomiske størrelser.

I følge bedriften er detaljstyring rundt disse faktorene hovedårsaken til den positive resultatutviklingen.

Leverandøren av IT-løsningen, Superior System AS, er i dag en av verdens ledende programvareutviklere rettet mot havbruksnæringen. 70 pst. av næringen i Norge (ca 300 installasjoner) bruker i dag bransjeløsningen. Superior System er en av Norges ledende eksportører av programvare, og bransjeløsningen er solgt til 150 oppdrettsbedrifter over hele verden.

Både teoretisk og empirisk forskning tyder på at bedrifters tilknytning til kunder, leverandører og kompetansemiljøer øker i betydning. Nyskaping skjer oftest i samspill mellom flere miljøer. Innsatsen må fokusere på at bedrifter har lett tilgang til FoU-miljøer og at bedrifter selv er opptatt av å knytte til seg krevende kunder og leverandører. I samspill med disse utvikles sterke næringsmiljøer. SND skal i årene som kommer utvikle seg til å bli en partner og medspiller for næringslivet, og arbeide aktivt og utadrettet i denne rollen. SND skal bli en tydelig utviklingsaktør som bidrar til å heve små og mellomstore bedrifters evne til omstilling og nyskaping.

Departementet støtter evalueringens oppfatning om at SNDs samarbeidsavtaler med ulike institusjoner har vært hensiktsmessige skritt i retning av å bli bedriftenes inngangsport til virkemiddelapparatet. Utviklingen har bidratt til å skape mer helhet i virkemiddelkjeden og gi bedre informasjon til næringslivet om foreliggende muligheter. SND må videreføre dette arbeidet for å sikre at ulike virkemidler benyttes på måter som gir best mulig utbytte for landet. Samarbeidet med Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA er særlig viktig i denne sammenheng.

SND skal i sitt proaktive arbeid prioritere innovasjons- og kompetansemiljøer og kunnskapsbasert næringsliv. Man må imidlertid være oppmerksom på at dette vil føre til at enkelte næringer eller bedriftsansamlinger blir nedprioritert, og i den grad det skjer må man ha gode begrunnelser for dette. Det er ikke gitt at det offentlige virkemiddelapparatet er godt i stand til å plukke ut de mest lovende næringsmiljøene, og det er nødvendig å utvikle en mer proaktiv rolle med varsomhet.

Endringstakten i næringslivet øker. Departementet ser et behov for at virkemidlene som tilbys i større grad må kunne skreddersys de enkelte bedriftenes og næringsmiljøenes behov. SND må gis mulighet til å bli enda bedre på å sette sammen pakker av virkemidler som treffer de utfordringer den enkelte

kunde har, og derfor gis noe større frihet i virkemiddelutformingen enn det SND har i dag.

Departementet deler evaluerernes oppfatning av at den samlede virkemiddelporteføljen gir tilstrekkelige muligheter for SND til å delta i alle aktuelle prosjekter, gitt at bruken av virkemidlene kan bli noe mer fleksibel. Det er imidlertid behov for å se virkemidlene mer i sammenheng for å tilby næringslivet tilpassede løsninger. Videre er det behov for å gjennomføre visse forenklinger i den bevilgningstekniske praksisen.

Departementet deler evalueringens vurdering av behovet for mer langsiktige og forutsigbare rammebetingelser for SND. Økt vekt på langsiktighet og forutsigbarhet vil gi SND vesentlig bedre muligheter til å planlegge sin aktivitet og næringslivet større grad av påregnelighet med hensyn til SNDs engasjement.

8.3 Muligheter innenfor internasjonalt samarbeid

En av regjeringens målsettinger med videreutviklingen av virkemiddelapparatet er at man i større grad skal utnytte de muligheter som internasjonalt samarbeid gir. Gjennom EØS-avtalen har Norge tilgang til en rekke ulike fondsordninger og programmer for forskning, innovasjon og næringsutvikling. EUs rammeprogrammer er de mest omfattende. I tillegg er Norge fullverdig medlem av det europeiske forskningssamarbeidet EUREKA.

Det er to grunner til at SND bør spille en mer aktiv rolle i internasjonal sammenheng enn i dag. For det første trenger SND informasjon om virkemiddelutforming i andre land for å sikre at norske virkemidler kontinuerlig utvikles i takt med erfaringer gjort andre steder. For det andre er det viktig å sørge for at norske bedrifter kan benytte de muligheter som finnes innenfor ulike internasjonale samarbeidsordninger, og SND er en naturlig tilrettelegger på dette området. SNDs virkemidler skal i økende grad gjøre små og mellomstore bedrifter i stand til å utnytte det potensialet som ligger i internasjonalisering.

Norges forskningsråd har en mer aktiv rolle i internasjonalt samarbeid enn SND. Det er imidlertid naturlig at SND, som den sentrale virkemidelformidleren i Norge, inntar en aktiv holdning til samarbeidet under EØS-avtalen og til små og mellomstore bedrifters internasjonalisering generelt. SND bør finne sin plass i relevante internasjonale fora. Det er viktig at SND samarbeider med Norges forskningsråd og andre aktører slik at ressursene utnyttes best mulig på dette området.

8.4 Internasjonalt regelverk

EØS-avtalen forbyr i utgangspunktet konkurransevridende støtte til næringslivet. Det er imidlertid gitt en rekke unntak fra dette forbudet.

Det er satt en nedre terskel for hva som regnes som konkurransevridende støtte, såkalt bagatellmessig støtte. Når samlet støtte til et foretak ikke overstiger EURO 100 000 (ca NOK 877 000) over en tre års periode regnes den ikke som konkurransevridende. Den rammes dermed ikke av forbudet mot offentlig støtte i EØS-avtalen. Den er også fritatt for meldeplikten for godkjen-

ning av ESA. Det eksisterer flere sett retningslinjer basert på unntaksbestemmelsene fra forbudet mot støtte som regnes som konkurransevridende. Retningslinjene for støtte til små og mellomstore bedrifter (SMB), støtte til forskning og utvikling (FoU), regional støtte og støtte til miljøtiltak er blant de viktigste. Videre er unntaksbestemmelsene i EØS-reglene for statsstøtte utvidet i den senere tid til å gi støtte til opplæring. Dette er støtte som skal bidra til å heve kompetansenivået i næringslivet, og rasjonalet for støtten er at opplæring av ansatte gir fordeler for samfunnet utover det den enkelte bedrift kan oppnå.

I de ovennevnte retningslinjer er SMB gitt en særstilling ved at de maksimale støttesatsene er høyere enn for store bedrifter og visse former for støtte kan kun gis til SMB. SMB er definert som bedrifter:

- med høyst 250 ansatte / årsverk, og
- med en årsumsetning som ikke overstiger EURO 40 millioner (ca NOK 351 millioner) eller en total balanse som ikke overstiger EURO 27 millioner (ca NOK 237 millioner), og
- tilfredsstiller kravet om uavhengighet, dvs at en bedrift anses som uavhengig dersom mindre enn 25 pst. av kapitalen eller stemmerettene eies av ett eller flere foretak som faller utenom SMB-definisjonen.

Alle støtteordninger, så fremt ikke støtten kun gis i henhold til bagatellreglene, skal meldes til EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og kan ikke settes i verk før ESA har godkjent ordningen. ESA vurderer om vilkårene for støtte fra den enkelte ordning er i samsvar med en eller flere av unntaksbestemmelsene. Når ESA har godkjent en støtteordning kan det gis støtte fra denne uten godkjenning av enkelttildelinger. Dersom det planlegges å gi støtte til tiltak utenom eksisterende godkjent ordning, må saken meldes til og godkjennes av ESA selv om støtten er i samsvar med unntaksbestemmelsene.

EØS-reglene for støtte har særskilte krav for støtte til «sensitive sektorer». Dette gjelder for følgende sektorer: skipsbygging, stålindustri, motorvognindustri og transportsektoren.

Det er også gitt særskilte regler for beregning av støtte til offentlige foretak.

SNDs bedriftsrettede virkemidler har blitt gjennomgått av ESA. Det er på den bakgrunn blitt satt krav til tildeling av støtte fra SND som sikrer samsvar med EØS-avtalens regler for statlig støtte.

Virkeområdet for de distriktpolitiske virkemidlene som ligger til grunn for SNDs tildelinger under distriktsrettede ordninger er godkjent av ESA ihht. retningslinjer for regionalstøtte.

Særlig om fiskeri- og havbrukssektoren

På fiskeri- og havbrukssektoren stiller forholdene seg annerledes enn på de områdene hvor EUs regelverk er fullt ut innarbeidet i EØS-avtalen. Statsstøtte på fiskerisektoren er i forhold til EØS-avtalen omtalt i protokoll 9 og 13 med tilhørende felleserklæringer. I medhold av protokoll 9 skal partene gjøre sitt beste for å sikre konkurransevilkår som gjør det mulig for den annen part å avstå fra å anvende utjevningstoll.

Dette innebærer også at ESA ikke overvåker bruk av statsstøtte på fiskerisektoren, og at de retningslinjer og godkjenninger som er gitt av ESA ikke får anvendelse overfor fiskeri- og havbruksnæringen.

I laksesaken med EU innklaget skotske lakseoppdrettere norske oppdrettere for dumping og for å motta utjevningsberettigede subsidier, med den konsekvens at det skadet markedet. EU-kommisjonen fant på bakgrunn av undersøkelser at det, foruten dumping, forelå en utjevningsberettiget subsidiering på 3,8 pst. Av de 3,8 pst. utgjorde SNDs tilskuddsordning, låneordning og lånegarantiordning 1,96 pst. EU-kommisjonens vedtak bygger på subsidieforordningen som er utarbeidet i medhold av WTO-regelverket. Fra norsk side har en motsatt seg bruk av WTO-reglene og hevder at eventuell konkurransevridende statsstøtte må vurderes i forhold til EUs fiskeri- og strukturpolitiske regelverk. Det er derfor viktig at SNDs ordninger ikke går lenger enn EUs tilsvarende ordninger.

Utjevningsavgiften har ikke vært innkrevd som følge av lakseavtalen mellom Norge og EU. Avtalen utløper høsten 2002. Om de europeiske oppdrettere ber om en ny vurdering av laksesaken vil det bli vurdert om de utjevningsberettigede subsidieordningene er opphørt, om subsidieeffekten er opphørt eller om nye subsidieprogrammer er kommet til.

Tilsvarende foreligger det en utjevningsavgift på 2,3 pst. på eksport til USA. Denne avgiften ble forlenget i 5 år fra januar 2000.

8.5 Risikoevne

Risiko er et uttrykk for usikkerhet med hensyn til resultatet av et prosjekt. To prosjekter som på forhånd har samme forventede resultat kan ha svært ulik risiko. Jo høyere sannsynlighet for at resultatet blir langt fra det forventede, jo høyere risiko. Et prosjekt hvor man med høy sannsynlighet kan forutsi et resultat av en gitt størrelse, er et lite risikabelt prosjekt.

Det eksisterer ingen enkel beskrivelse av hva som er SNDs risikoprofil. SND skal ta risiko som private finansieringsinstitusjoner ikke er villig til å ta for å utløse iverksettelse av samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter. SND avlaster dermed risiko for bedriftseiere og finansieringsinstitusjoner.

SNDs engasjementer med norske bedrifter utgjør SNDs samlede portefølje. SND skal ta risiko som private aktører ikke tar, og den samlede usikkerheten i porteføljen er et uttrykk for risikonivået. På enkeltengasjementer både vil og skal SND forventes å oppleve tap. At man fra tid til annen mislykkes med enkeltengasjementer er ikke et uttrykk for at risikonivået som sådan er for høyt.

Det er stor forskjell på graden av risikoavlastning fra virkemiddel til virkemiddel. Lavrisikolån og grunnfinansieringslån gir økonomiske overskudd, og kan sammenlignes med lån som private finansieringsinstitusjoner tilbyr. Her er det relativt liten grad av risikoavlastning for næringslivet. Likevel kan disse virkemidlene være viktige fordi private banker kan vegre seg for å ta høy risiko i områder med lave panteverdier eller i spesielt konjunkturutsatte bransjer.

Risikolån skal betales tilbake av kunden i sin helhet, men det bevilges tapsfond som tilsvarer at 25 pst. av utlånene kan avskrives som tap. Disse lånene finansierer mer risikable prosjekter. Det kan knyttes betingelser til enkelte lån som gjør tilbakebetalingen avhengig av gitte resultatmål. Tilskudd gis til bedrifter uten krav om tilbakebetaling, og her er det høyest grad av risi-

koavlastning for bedriftene. Det en viss adgang til å kreve tilskudd tilbakebetalt dersom prosjektet oppnår på forhånd fastsatte mål. Tilskudd og lån kan også ytes til prosjekter med mindre risiko, men da til prosjekter som bidrar til oppnåelse av andre mål. Slike kan for eksempel være næringsvirksomhet i utkantstrøk eller ny aktivitet på gårdsbruk.

Den andelen av låneporteføljen som må avskrives som tap er et mål på risikoprofilen. Tapsomfanget er imidlertid forhåndsstipulert når årlige rammer bevilges, og vil normalt avvike fra faktiske konstaterte tap for en enkelt årgang. Når det gjelder tilskudd har man selvfølgelig ingen direkte tilbakemelding i form av tap på engasjementer, og man henvises til evalueringer av engasjementsporteføljen for å vurdere risikonivået.

SNDs trekk på tapsfondene for risikolåneordningene viser at man i stor grad har lagt seg på det risikonivå som er forutsatt. I dag dekkes tap utover 10 pst. over tapsfondene for hver årgang over statsbudsjettet. Tilsvarende tilbakeføres innsparinger til statskassen hvis SNDs tap er mer enn 10 pst. lavere enn tapsfondet for hver årgang. Det legges opp til at SND selv skal ta større del av ansvaret for å styre sin risikoeksponering framover. Dette vil gi en bedre incentivstruktur for forvaltning av låneporteføljen.

SNDs kundebedrifter har i følge evalueringen lavere sannsynlighet for å gå konkurs enn gjennomsnittet i norsk næringsliv. Dette kan henge sammen med at mange bedrifter som går overende er nystartede selskaper som ikke får i gang virksomhet før konkurs er et faktum. Slike bedrifter vil heller ikke ha kommet i kontakt med SND. Det kan også ha en årsak i at SND i sin prosjektvurdering plukker ut de beste prosjektene. Undersøkelser i evalueringen av SND viser at 96,5 pst. av SNDs engasjementsbedrifter er i live tre år etter at tilsagn er gitt. De av SNDs kunder som går konkurs er enten nyetablerte eller eldre bedrifter. Risikoen kan dermed se ut til å være plassert i nyskappingsprosjekter eller i modne bedrifter med behov for omstilling. De nyetablerte er mindre bedrifter, slik at et tap her i gjennomsnitt er mindre enn i omstillingsprosjektene.

Det er noen få store engasjementer som står for en stor del av tapene i perioden 1993-99. 20 pst. av tapsforetakene utgjør 85 pst. av tapene ifølge evalueringen av SND, og dette er i mange tilfeller store omstillingsprosjekter. Det er grunn til å peke på at disse tapene har redusert SNDs evne til å ta risiko i mange mindre bedrifter, og at man bør være varsom med å gå inn i enkeltingasjementer som utgjør en for stor del av porteføljen.

Evalueringen av SND anbefaler som nevnt over at tilskuddsmidler i distriktene i større grad bør brukes til tiltak som knytter bedrifter og andre aktører sammen i nettverk. Kommunal- og regionaldepartementet samt Nærings- og handelsdepartementet deler denne oppfatningen, og ønsker at SNDs distriktssrettede og landsdekkende tilskuddsmidler skal vris fra å ta risiko i enkeltbedrifter til en høyere andel prosjekter med betydning for flere bedrifter. Når det gis tilskudd til enkeltbedrifter skal de gjøres betingede i større grad enn i dag. Betingede tilskudd innebærer at det stilles krav om hel eller delvis tilbakebetaling dersom gitte resultatmål nås.

Når SND framover skal legge noe større vekt på å arbeide med nettverk av bedrifter og mot innovasjonssystemer enn tidligere, innebærer det mer at man tar en annen type risiko enn at risikonivået endres. I flerbedrifts-prosjek-

ter er det flere som kan ta ansvar for framdrift og kvalitet, og man er derfor ikke så sårbar for faktorer i en enkelt bedrift. Slik deling av risiko muliggjør at bedriftene kan sette i verk prosjekter med høyere risiko enn de ellers ville kunnet klare.

8.6 Arbeidsform

Næringslivet opplever i dag at tilgangen på kompetente ansatte og riktige partnere i form av krevende kunder, leverandører og FoU-institusjoner i mange tilfeller er vanskeligere enn tilgang på kapital. I den nye økonomien er landets samlede erfaring og kunnskap avgjørende. Ved å heve befolkningens kompetansenivå og evne til å arbeide sammen med andre legger man et godt grunnlag for framtidig verdiskaping. SNDs arbeidsform må gjenspeile dette ved at man i større grad tar ansvar for å identifisere og løse opp flaskehalser i næringsmiljøene. SND må bidra til at enkeltbedrifter stiller de riktige spørsmålene for sin egen utvikling. Det er krevende for en liten bedrift å holde seg oppdatert om teknologisk utvikling og hvilken kompetanse som er kritisk. SNDs arbeidsmåter må ta høyde for at en del bedrifter ikke har kompetanse til å etterspørre riktig kompetanse. SND skal bidra til å initiere strategi- og utviklingsprosesser i bedriftene, men skal ikke presentere svar på alle spørsmål som stilles. Ansvaret for dette er og blir bedriftens.

Dette bildet av økonomien krever at SND må utvikle nye måter å arbeide på i tillegg til de eksisterende. SND må i større grad finne gode prosjekter i samarbeid med andre og følge opp kundene bedre enn tilfellet er i dag. I en slik rolle må SND gjennom sine ansatte ha en god følelse med hva som er de mest lovende prosjektene og miljøene. Dette krever at SNDs organisasjon besitter høy formell kompetanse og medarbeidere med praktisk næringslivsbakgrunn. Det er en viktig utfordring å sørge for at man har den riktige sammensetningen av kompetente ansatte, og at disse gis anledning til å dele sine erfaringer i organisasjonen.

Det må vurderes på hvilke premisser SND skal arbeide proaktivt. Det er avgjørende at man fokuserer på de riktige bedriftene og nettverkene. Det er derfor behov for å lage kriterier som sikrer at man prioriterer de deler av næringslivet som har det største nyskappingspotensialet. Videre er det av stor betydning at SND har kapasitet til å vurdere og analysere aktuelle deler av næringslivet i denne prosessen.

En mer proaktiv arbeidsform er mer ressurskrevende enn en ren søknadsbasert. SNDs organisasjon må bruke tid på å tilegne seg kunnskap og ideer fra andre, og bidra med sine erfaringer i næringslivets nettverk. Dette er ikke gratis, og det er vanskelig å måle resultater av en slik arbeidsform. Det legges imidlertid opp til at de økte ressursene som en mer proaktiv arbeidsform krever skal dekkes innenfor SNDs eksisterende budsjettammer. En slik arbeidsform vil kaste mer av seg framover enn en tradisjonell måte å jobbe på, fordi bedriftene selv også fungerer mer i nettverk enn tidligere. I Statens Landbruksbank og fylkesmennenes landbruksavdelinger var arbeidsformen noe mer kjennetegnet av proaktivitet enn i SND, og det er viktig at gode erfaringer fra deres arbeid blir tatt med videre. SND kan imidlertid ikke arbeide proaktivt på alle fronter. Innsatsen må prioriteres slik at man gjør et godt arbeid der man satser. Det må løpende vurderes om eksisterende oppgaver skal nedskaleres

eller avsluttes for å rette innsatsen mot nye områder. Dette er en kontinuerlig prosess som både departementene, SNDs styre og ledelse må stå for på hver sitt nivå.

I dag utvikles nye virkemidler i stor grad i samarbeid mellom SND og departementene, før de settes ut i livet over hele landet på samme tid. Departementet mener det er nødvendig med en større tilpasning av virkemidler til lokale forhold enn i dag. Dette tilsier at SND bør basere seg mer på uttesting av nye ideer før implementering, noe som vil bidra til at man har større sikkerhet for at virkemidlene fungerer etter hensikten når de lanseres i nasjonal skala. Den økte endringstakten i næringslivet tilsier også en slik tilnærming til videreutvikling av virkemidlene. I boks 8.2 beskrives et eksempel på hvordan man har forsøkt å utvikle en mer proaktiv arbeidsform i Møre og Romsdal.

Boks 8.2 Innovasjon Møre

Møreforskning har i samarbeid med utvalgte fiskebåtrederier, en fiskeeksportør, Sunnmøre og Romsdal Fiskarlag, Fiskebåtredernes Forbund og SND, tatt initiativ til å få utarbeidet en treårig strategi- og handlingsplan for utnyttelse av dyphavsarter i Nord-Atlanteren. Målet er å:

–Utvikle et regulært, bærekraftig og lønnsomt norsk fiskeri basert på lite utnyttede dyphavsarter. I løpet av treårsperioden 2001 til 2003 tas det sikte på å omsette 6000 tonn (rundvekt) dyphavsarter til en førstehåndsverdi av minst 60 mill. kroner. Dette tilsvarer en eksportverdi på ca. 100 mill. kroner. Første året (2001) skal en omsette 2000 tonn dyphavsarter.

–Utvikle konsepter for maksimal verdiskaping basert på dyphavsarter gjennom effektivisering av fiske, foredling og markedsføring.

De tradisjonelle fiskeressursene i den norske fiskerisone er sterkt beskattet, og norske fiskere er interessert i å finne nye muligheter for kommersielt fiske. Interessen for å utnytte dyphavsressursene i Nord-Atlanteren har derfor blitt stadig større. De prosjekter som hittil har vært gjennomført for å utvikle kommersielt fiske etter dypvannsarter, har vært sporadiske og manglet en langsiktig plan. Videre har manglende engasjement og involvering av markedssiden svekket mulighetene for kommersialisering av nye fiskeslag.

Kommersialisering av dyphavsarter er en lang, tidkrevende og kostbar prosess, der en må utvikle kompetanse og løsninger i samspill langs hele verdikjeden fra fangst til marked om en skal lykkes. De største utfordringene er å lykkes med fangst-prosessen, kompetanseutvikling for fiskere og eksportører, stabilitet i leveransene, produktutvikling og kontinuitet i markedsarbeidet. Handlingsplanen omfatter derfor aktiviteter innenfor alle disse områdene, fra anvendt forskning, gjennom brukerstyrt forskning og utvikling, til næringsutvikling og konsulentbistand. Både bedrifter, kunnskaps- og FoU-institusjoner i regionen er involvert. Den offentlige medvirkningen inkluderer finansiering gjennom Norges forskningsråd, SND, FoU-avgiften og Eksportutvalget for fisk.

Utvikling av fiske etter dyphavsarter er eksempel på et av 16 innovasjonsprosjekter i marine og maritime næringer som gjennomføres i regi av Innovasjon Møre.

Innovasjon Møre gjennomføres av SND Møre og Romsdal i samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune, innenfor samarbeidsavtalen

som er inngått. Prosjektet er den klart tyngste satsingen i regi av samarbeidsavtalen mellom SND og Norges forskningsråd (SMB-Innovasjon) i forhold til å videreutvikle samarbeidet til også å omfatte nye arbeidsmodeller og tiltak rettet mot å styrke det regionale innovasjonssystemet.

8.7 De enkelte ordningene

De departementer SND får sine midler fra er av den oppfatning at virkeområdet for de budsjettposter man har i dag gir SND tilstrekkelig handlingsrom med hensyn til det praktiske arbeidet mot næringslivet. Det legges opp til at de fire departementene som i dag stiller midler til disposisjon for SND skal fortsette med det. Disse er Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet og Landbruksdepartementet. Nedenfor gis en oversikt over virkemiddelporteføljen på hvert departements ansvarsområde. Senere diskuteres forslag til omlegginger som berører flere virkemidler.

Omstillingstakten i næringslivet øker, og det stilles stadig større krav til at SND tilpasser sine finansielle løsninger til nye behov. Departementene legger opp til at det framover blir bedre mulighet til å sette sammen finansieringspakker med mer fleksible mekanismer. En slik utvikling må baseres på kundenes behov. Det er ønskelig at departementenes retningslinjer for de ulike ordninger kan justeres for å ta høyde for denne utviklingen. Endring i retningslinjer bør skje etter initiativ fra og i nært samarbeid med SND. Det er viktig å understreke at det skal stilles like strenge krav til oppfølging og kontroll av engasjementer som tidligere, og at ingen endringer kan gå på bekostning av dette.

Virkemiddelporteføljen skal settes sammen og benyttes på en slik måte at SND blir en aktiv pådriver for å integrere miljøhensyn i næringsutviklingen. Risiko i forhold til miljøfaktorer må hensyntas i prosjektvurderingen. På samme måte skal miljø som innovasjonsfaktor og konkurransefortrinn reflekteres. Virkemidlene skal være så fleksible at SND skal kunne bidra med kompetent kapital i miljørelaterte prosjekter både når det gjelder tilskudd, garantier og lån. SND har en egen miljøhandlingsplan som tar dette opp i seg. I denne fokuseres det på å formidle kunnskap og erfaringer om miljøstyring i små og mellomstore bedrifter i samarbeid blant annet med Statens forurensingstilsyn, Teknologisk institutt og GRIP-senteret. Bærekraftig ressursforvaltning og andre miljøhensyn er integrert i all saksbehandling, og dette systemet er under videreutvikling.

8.7.1 Nærings- og handelsdepartementet

Landsdekkende utviklingstilskudd

Landsdekkende utviklingstilskudd (kap. 2420/post 50) skal «fremme prosjekter og tiltak som kan bedre effektiviteten i norsk næringsliv» (sitert fra regelverket for ordningen). Små og mellomstore bedrifter skal prioriteres, det samme skal tiltak som bidrar til utvikling, nyetablering, omstilling, nettverksbygging og kompetanseutvikling. I 2001 er budsjettrammen for det landsdekkende utviklingstilskuddet på 161 mill. kroner. Ordningen kan nyttes for å øke

kvinnens yrkesdeltaking og fremme design i næringslivet. Ordningen delfinansierer bl.a. programmer som FRAM, BIT og FORNY.

Det landsdekkende utviklingstilskuddet finansierer mange av de viktigste tiltakene SND driver. De ovenfor nevnte programmene har betydning for et stort antall små og mellomstore bedrifter på områder som er kritiske for deres videre utvikling og lønnsomhet. Programmene går over flere år, noe som gjør langsiktighet i ressursrammene til en viktig suksessfaktor. De siste årene har budsjettene for det landsdekkende utviklingstilskuddet blitt redusert på kort varsel, og dette har vanskeliggjort en forutsigbar drift av programmene.

Det legges opp til at det i større grad enn i dag bør ytes betingede tilskudd i de tilfeller enkeltbedrifter gis tilsagn om utviklingstilskudd. Dette vil bedre SNDs involvering og oppfølging, samtidig som det gjør at midler kan tilbakeføres ordningen og benyttes til nye prosjekter. Betingelsene skal knyttes opp mot at hele eller deler av tilskuddet betales tilbake dersom gitte resultatomål nås.

Landsdekkende risikolån

Landsdekkende risikolån (kap. 2420/post 51) skal delfinansiere samfunnsøkonomisk lønnsomme utbyggings-, moderniserings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter i norsk næringsliv. Det er knyttet tapsfond til ordningen som gjør at man kan ta høyere risiko enn det som er mulig å finansiere i det private markedet. Tapsfondet er i dag på 25 pst. av utlånsrammen, dvs. at SND tillates å tape inntil 25 pst. av utlånene. I 2001 er rammen for et felles tapsfond for lån og garantier på 60 mill. kroner, noe som gir en samlet utlåns- og garantiramme på 240 mill. kroner.

Risikolån er en hensiktsmessig finansieringsform i mange nyskapende prosjekter, og ordningen er svært etterpurt. De senere årene har søknadsmassen vært flere ganger høyere enn utlånsrammen. Landsdekkende risikolån er viktig for kommersialisering av forskningsprosjekter, og Hervik-utvalget trakk i sin rapport fram at en økning av budsjettrammen for denne ordningen ville være et viktig bidrag for å styrke forskningsinnsatsen i næringslivet.

Landsdekkende garantier

Ordningen med landsdekkende garantier (kap. 2420/post 51/52) har hatt ulik utforming de siste årene. I 2001 kan SND yte garantier under en felles ramme for tapsfond for landsdekkende risikolån og garantier. Regjeringen er av den oppfatning at garantier som offentlig virkemiddel er velegnet for risikofinansiering, fordi det inviterer til større deltakelse av private kredittinstitusjoner.

Prosjektutviklingstilskudd

Prosjektutviklingstilskudd (kap. 2420/post 54) skal styrke mulighetene til å utvikle gode ideer med sikte på markedsintroduksjon. Tilskuddet brukes til prosjekter som har sitt utspring i forsknings- og utviklingsaktiviteter som finner sted ved forskningsinstituttene, i universitets- og høyskolemiljøene og i næringslivet. Ordningen er fire-årig, med en totalramme på 90 mill. kroner fram til og med 2002.

Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU)

Ordningene med forsknings- og utviklingskontrakter (kap. 923/post 70) har som formål å stimulere til FoU-samarbeid mellom en kundebedrift og en leverandørbedrift om utvikling av et nytt produkt, prosess, metode eller tjeneste. Gjennom virkemiddelet skal det stimuleres til industrielle nettverk og miljø som kan legge til rette for innovasjoner og utviklingen av konkurransedyktige produkter der norske små og mellomstore bedrifter spiller en sentral rolle.

Budsjettrammen for ordningene i 2001 er på 151 mill. kroner. Om lag 2/3 er øremerket de offentlige kontraktene. De siste årene har en sett en utvikling mot at antallet søknader er stigende (særlig for IFU), men at prosjekter det søkes støtte til er stadig mindre i størrelse. En ser en dalende interesse for OFU generelt, sannsynligvis fordi høykonjunkturen i norsk økonomi gjør at det er lite kapasitet i bedriftene til å drive utviklingsarbeid.

Arbeidet med dette virkemiddelet ble evaluert STEP-gruppen i 2000. Her slås blant annet fast at ordningen har en relativt høy formålseffektivitet, ordningen stimulerer i ønsket retning til nye produkter/tjenester og nye samarbeids-relasjoner, og har en betydelig utløsende effekt (høy addisjonalitet). Det antas videre at potensialet og mulighetene som ligger i ordningene ikke er utnyttet fullt ut.

Prosjekter i helsesektoren utgjør i dag den største bransjen i OFU-sammenheng. Dette kan særlig tilskrives et tettere samarbeid mellom Nærings- og handelsdepartementet og Sosial- og helsedepartementet. Bl.a. ble det i 1997 opprettet et nasjonalt senter for næringsutvikling og innovasjonsbistand i helsesektoren - Innomed. Ett av formålene til senteret er å utvikle møteplasser slik at norsk industri kan bedre sine muligheter som leverandør av produkter og løsninger til helsevesenet.

Boks 8.3 Lyng Motor: IFU-kontrakt på veien mot kommersialisering

Lyng Motor AS i Nord Trøndelag ble etablert i 1996. Bedriften utvikler og produserer en ny type saktegående, børsteløs elektrisk motor. I første omgang blir motoren nå anvendt på ventilaktuatorer, en innretning som betjener spjeld i rørinstallasjoner.

Bedriften signerte i 1999 Industriell forsknings og utviklings (IFU)-kontrakt for et samarbeid med Fosen Mekaniske Verksted. IFU er en avtale mellom en mindre leverandørbedrift og en større kundebedrift om utvikling av et produkt, prosess eller tjeneste med teknologisk nyhetsverdi og markedspotensial. Finansieringen er normalt 1/3 på hver av kontraktspartene, og 1/3 på SND. SND ga 1,775 mill. kroner i tilskudd til samarbeidet mellom Fosen og Lyng Motor, til en kontrakt for å utvikle ventiler tilpasset skip som skal produseres ved Fosen.

Motoren som Lyng Motor produserer gir høyt moment ved oppstart og ved lave turtall. Dessuten kan hastighet, styrke og posisjon reguleres kontinuerlig fra PC eller annet kontrollsystem. Siden den er børsteløs skaper motoren ingen gnister. Ventilaktuatorene er derfor godt egnet for eksplosjonsfarlige områder, som i offshorevirksomhet og på tankskip. I utviklingsårene i forkant av IFU-kontrakten med Fosen fikk Lyng Motor flere tilskudd og lån fra SND. Til sammen utgjorde dette 4 1/4 mill. kr i tilskudd og tre millioner i lån til drift og videreutvikling. I dag

kan Lyng Motor dokumentere at deres teknologi er velfungerende og lar seg produsere. Daglig mottas henvendelser fra interesserte bedrifter som tenker seg produkter hvor Lyng Motors motorkonstruksjon kan komme til anvendelse.

Ventilstyringer er montert blant annet på fiskefartøy, supplyskip og på landbaserte anlegg.

Lyng Motor AS er igang med sin markedsintroduksjon, og regner med å gå i balanse i 2002.

8.7.2 Kommunal- og regionaldepartementet

Distriktsutviklingstilskuddet og distriktsrettede risikolån

Distriktsutviklingstilskuddet og distriktsrettede risikolån (kap. 2425/post 51/53) skal bidra til å fremme utviklingen av et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv i distrikter med særlige sysselsettingsvansker og/eller et svakt utbygd næringsgrunnlag. Dette skal skje ved å stimulere til nyetableringer, til videreutvikling og omstilling av eksisterende bedrifter og til kompetanseheving i bedrifter. De to virkemidlene forvaltes i sin helhet av SND, men deler av virkemiddelpotten tildeles SNDs distriktskontorer via fylkeskommunene. Fylkeskommunene kan legge strategiske føringer på bruken av virkemidler ved SNDs distriktskontorer. Disse føringene tar utgangspunkt i de regionale utviklingsprogrammene. I 2001 er det bevilget 793 mill. kroner i distriktsutviklingstilskudd og det er gitt en låneramme på 385 mill. kroner for distriktsrettede risikolån.

Distriktsutviklingstilskuddet og distriktsrettede risikolån kan gis innenfor sone A, B og C av det distriktpolitiske virkeområdet. Støttesatsene er differensiert mellom de tre sonene og område A er høyest prioritert.

Distriktsutviklingstilskuddet og distriktsrettede risikolån er nylig evaluert av Nordlandsforskning (NF) og Norsk Institutt for by og regionforskning (NIBR). Evalueringen konkluderte med at bruken av distriktsutviklingstilskuddet og distriktsrettede risikolån er sentrale i forhold til arbeidet med å oppfylle de mål og direktiver som er nedfelt i SNDs satsing mot distriktene. Evalueringen viser at virkemidlene har bidratt til økt sysselsetting og vekst i næringslivet i distriktene. Til sammen er det beregnet at de to virkemidlene totalt har bidratt til 9700 arbeidsplasser årlig (inkludert ringvirkninger). Kostnad pr arbeidsplass var 110 000 kr. Det slås fast at det fortsatt er et stort behov for næringsrettede virkemidler som kan bidra til å utjamne ulikheter i næringsbetingelser mellom områder for å øke verdiskaping og bidra til å sikre bosetting.

En kombinasjon av tilskudd til investering og kompetansehevende tiltak gir best effekt for bedriftenes økonomiske utvikling, konkurranseevne, nytenkning, nettverksbygging og omstilling. Virkemidlene når i stor grad små og mellomstore bedrifter. Nesten en tredjedel av bedriftene som mottok støtte i 1997 hadde mindre enn 10 ansatte. En økende andel av virkemidlene rettes inn mot kompetansehevende prosjekter. I evalueringsperioden har det skjedd en næringsmessig forskyvning bort fra tradisjonell industri mot i første rekke forretningsmessig tjenesteyting. Samtidig er virkemidlene vridd fra støtte til fysiske investeringer til støtte til kompetansehevende tiltak.

Evalueringen vektlegger at det i de mest perifere kommuner med uttynningsproblemer kreves en mer målrettet virkemiddelbruk og en mer utadrettet aktivitet fra SNDs distriktskontorer for å redusere den sterke nedgangen i antall bedrifter og sysselsettingsgrunnlag i disse kommunene. Det anbefales at SND i større grad arbeider utadrettet med bredere bedrifts- og næringsutviklingsprosjekter i samarbeid med kommunene og andre næringsutviklingsorgan i regionene. SND kan i større grad enn i dag bidra med strategisk kompetanse og foreta en samordning av ressurser i utviklingen av de regionale utviklingsprogrammene.

Etablererstipendet

Formålet med Etablererstipendet (kap. 551/post 51) er å stimulere til økt etableringsvirksomhet. Blant de prosjektene som har potensiale for å skape flere varige og lønnsomme arbeidsplasser skal næringssvake områder, kvinner, ungdom, arbeidsledige og yrkeshemmede prioriteres. Etablererstipendet er en ordning for etablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i Distrikts-Norge. For 2001 er det bevilget 120 mill. kroner til ordningen med etablererstipend.

Etablererstipendet er nylig evaluert av Østlandsforskning og Telemarkforskning. Ordningen gis en positiv vurdering. Etablererstipendet har i perioden 1989-1999 bidratt til at anslagsvis 7000 arbeidsplasser er etablert. Evalueringen peker på flere forbedringspunkter ved forvaltningen, og Kommunal- og regionaldepartementet følger opp deler av evalueringens anbefalinger i stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikk.

I mange fylker har SND forvaltet etablererstipendet på vegne av fylkeskommunene, mens fylkeskommunene selv har stått for dette noen steder. Kommunal- og regionaldepartementet vurderer det som uheldig at det eksisterer flere forvaltningsmodeller, og går derfor inn for at forvaltningen av etablererstipendet overføres til SND i alle fylker. Dette vil gi mulighet til å se etablerersøknader i forhold til alle SNDs virkemidler. Denne endringen beskrives mer inngående i stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikk.

Omstillingsbevilgningen

For å styrke den regionale forankringen av omstillingsarbeidet er det fra 2001 gjennomført en endring i forvaltningen av omstillingsstøtten. Fra og med det tredje året av omstillingsperioden har fylkeskommunene fått overført ansvaret for saksbehandlingen, innebefattet beslutningsmyndighet om hvor stort beløp som skal benyttes i de respektive omstillingsområder. Kommunal- og regionaldepartementet vil fortsatt delta aktivt ved oppstarten av omstillingsarbeidet. For 2001 er det bevilget 79 mill. kroner over omstillingsbevilgningen.

SND er gitt en sentral rolle i kvalitetssikring av de statlige omstillingsmidlene og har ansvar for oppfølging og rådgivning. Denne rollen ivaretas i dag av SNDs hovedkontor. Det er viktig at SNDs distriktskontorer involveres sterkere i gjennomføringen av omstillingsarbeidet regionalt. Det bør vurderes om oppfølging/rådgivning som hovedregel bør overlates SNDs distriktskontor fra og med det tredje året av omstillingsperioden.

Boks 8.4 Omstillingsarbeidet i Bremanger

Etter at omstillingsarbeidet kom i gang i Bremanger i 1997 har det utviklet seg et stort engasjement og vilje til satsing i hele kommunen. Bedriftsledere er opptatt av å videreutvikle og utvide eksisterende virksomheter, og det blir stadig presentert forretningsideer som har potensiale til å skape nye arbeidsplasser i Bremanger. Igangsettingen av omstillingsprosjektet og etableringen av omstillingsorganisasjonen Bremanger VeKsT ansees i Bremanger som det viktigste strategiske tiltaket kommunen har gjort for lokal næringsutvikling noen gang.

Frem til i dag har omstillingsprosjektet bidratt til å skape ca. 35 nye arbeidsplasser, og en har grunnlag for å forvente at flere arbeidsplasser vil bli realisert fremover ut fra prosjekter som er i gang. Målet er å bidra med 100 nye arbeidsplasser innen utløpet av omstillingsperioden i 2003, og ledelsen i Bremanger VeKsT mener allerede å kunne se at målet vil bli nådd og vel så det. Ved inngangen til 2001 har Kommunal- og regionaldepartementet bevilget 8,9 mill. kroner til omstillingsarbeidet i Bremanger.

SND har etter oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet hatt ansvaret for å kvalitetssikre omstillingsprosjektet og være aktiv rådgiver for ledelsen og styret. Omstillingsprosjektet følger et mønster og en metodikk som er utviklet av SND og som bygger på erfaringene fra mange tidligere prosjekter.

8.7.3 Fiskeridepartementet*Tilskuddsordning til fornyelse og kapasitetstilpasning i fiskeflåten*

Tilskuddsordning til fornyelse og kapasitetstilpasning i fiskeflåten, (kap. 2415/post 72), er en koordinert støtteordning som fra og med 1999 erstattet ordningene for kontraherings- og kondemneringstilskudd. Ordningen ble utarbeidet av Fiskeridepartementet for å effektivisere og tilpasse virkemiddelbruken overfor fiskeflåten og stimulere til fornyelse av flåten, samtidig som hensynet til totalkapasiteten blir ivaretatt. Ordningen består av støtte til ren kondemnering, kombinert kondemnering, og støtte til fiskere som kontraherer nytt fartøy.

For år 2001 er det bevilget 35 mill kroner til denne ordningen. Disse vil trolig i sin helhet dekke tilsagn til tilskudd til fornyelse og kapasitetstilpasning i fiskeflåten gitt i år 2000. Det vil derfor ikke bli ny aktivitet gjennom denne ordningen i 2001.

Kondemneringsordning

Det er over fiskeriavtalen for 2001 (kap. 1040/post 70), avsatt 29 mill. kroner til kondemnering av fiskefartøy. Disse midlene forvaltes av SND.

8.7.4 Landbruksdepartementet

Tilskudd til langsiktige investeringer og næringstiltak i skogbruket

I Tilskudd til langsiktige investeringer og næringstiltak i skogbruket (kap. 1142/post 71), finner en bevilgningen til Verdiskapingsprogram for økt bruk og foredling av trevirke. Dette er et femårig program som ble satt i gang i 2. halvår 2000, og formålet er å medvirke til å øke skogsektorens bidrag til verdiskaping og til mer bærekraftig produksjon og forbruk.

Fondsavsetninger

Kap. 1150/post 50 omfatter både BU-midlene, Konkurransestrategimidlene og bevilgningen til Verdiskapingsprogram for norsk matproduksjon.

BU-midlene skal bidra til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. Midlene kan nyttes til investeringer i tradisjonelt landbruk og til utviklingstiltak og næringsutvikling knyttet til landbruket. Det gis rammer for hvert fylke og i tillegg en ramme for sentrale midler. De sentrale BU-midlene nyttes til prosjekttrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter, og i hovedsak til kunnskapsutvikling og FoU-rettede tiltak.

Konkurransestrategimidlene for norsk mat består av program og tiltak for kvalitetsutvikling og økt konkurransekraft i norsk matproduksjon. Strategiene består av Kvalitetssystemer i landbruket, Produkt- og bedriftsutviklingsprogram, Merkeordningen Godt Norsk og Eksportprogrammet for norske landbruksprodukter. Konkurransestrategimidlene ble lagt til ordningen med virkning fra og med 2001 (tidligere post 77.15). Den delen av disse midlene som SND tar hånd om går fra og med 2001 inn i finansieringen av Verdiskapingsprogrammet for norsk matproduksjon. Verdiskapingsprogrammet er et femårig program som er operativt fra og med 2001. Formålet er høyere verdiskaping gjennom å stimulere til økt utnyttelse av markedsmulighetene både innen primærproduksjon og foredling.

Viktige føringer for hele dette kapittelet legges i jordbruksoppgjøret.

Særlig om BU-midlene

Både rammen og innretningen på BU-ordningen er gjenstand for forhandlinger mellom staten og jordbruksorganisasjonene i jordbruksoppgjøret. Midlene går i hovedsak til nye tiltak på gårdsbruk. Det er ønskelig at BU-midlene benyttes til mer nyskapende prosjekter enn tilfellet er i dag. Det er derfor nødvendig å se på om innretningen på BU-midlene bør legges noe om. Regjeringen ser at slike omlegginger bør gjøres i to retninger.

For det første vil landbrukets framtid avhenge av at man klarer å videreutvikle produktene i takt med endringer i forbrukermarkedene og den teknologiske utviklingen. Genteknologi har et stort potensiale bl.a. innenfor helsesektoren, og landbruket har sammen med marin sektor en særstilling som næringer hvor produktene er organisk materiale. En forsterket satsing på forskning vil bidra til å styrke landbrukets verdiskaping og framtidige lønnsomhet, og det legges derfor opp til at BU-midlene i noen utstrekning skal kunne anvendes med en innretning mot forskning.

For det andre er samordning av ulike virkemidler viktig. Reiselivsprosjekter er for eksempel viktige for å skape ny virksomhet knyttet til landbruk. BU-midlene spiller en betydelig rolle i dette arbeidet. Det er viktig at alle offentlige midler som ytes til et geografisk område kan vurderes på tvers av næringer. Utbygging av infrastruktur i reiselivsnæringen kan i mange tilfeller gjøres mer lønnsomt ved for eksempel å se alle slike prosjekter i en kommune i sammenheng. Regjeringen ønsker derfor at BU-midlene i større grad kan benyttes til å utvide næringsgrunnlaget på steder som i dag er svært avhengige av landbruket. Dette vil komme norsk økonomi generelt og landbruksbygdene spesielt til gode.

8.7.5 Miljøverndepartementet

SND forvalter Statens miljøfond på vegne av Miljøverndepartementet. Statens miljøfond finansierer en låneordning som skal stimulere bedrifter til å ta i bruk mer miljøeffektiv teknologi. Hovedformålet for fondet er å bidra til reduksjoner i utslipp av klimagasser og andre miljøskadelige utslipp. Utlånsrammen er på i alt 250 mill. kroner, og det er avsatt 50 mill. kroner i tapsfond. Det er gitt tilsagn på hele fondets utlånsramme. Rammen ble ikke utvidet i 2001 og det kan dermed ikke gis nye tilsagn under ordningen. Hensynet til miljø skal integreres og videreføres i hele SNDs virksomhet, jf. omtale i Nærings- og handelsdepartementets St. prp. nr. 1 (2000-2001) del 1, kapittel 10.

8.7.6 Programmer

I dette avsnittet gis en beskrivelse av de viktigste programmene SND opererer, enten selvstendig eller i samarbeid med andre. Programmene finansieres hovedsaklig over Nærings- og handelsdepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets budsjetter.

FRAM er et ledelses- og strategiutviklingsprogram for små og mellomstore bedrifter. I perioden 1992-99 har over 1900 bedrifter fra hele landet deltatt i programmet. Undersøkelser viser at mer enn 3/4 av deltakerbedriftene når målene for strategisk utvikling og lønnsomhetsvekst. FRAM er lagt opp som en kombinasjon av individuelt arbeid og samlinger hvor bedriftene i samme prosjekt møtes. Programmet går over 15 måneder og forutsetter aktiv deltakelse fra daglig leder og andre nøkkelpersoner i bedriften.

BIT-programmet fokuserer på utvikling av IT-løsninger som fungerer i en verdikjede. Programmet er i dag operativt i 21 bransjer. Programmet omfatter:

- Utvikling av integrerte IT-løsninger tilpasset bedriftenes behov i den enkelte bransje
- Effektiv anvendelse av nye IT-løsninger gjennom kompetanse og organisasjonsutvikling
- Utvikling av integrerte forretningsprosesser gjennom e-handel.

Utviklingen av bransjeløsningen skjer i samarbeid mellom bransjeforening, bedrifter og programvareleverandører.

FORNY er et nyskappingsprogram som skal stimulere til økt kommersialisering av forskningsresultater. Programmet er et samarbeidsprogram mellom Norges forskningsråd og SND. Programmet kan finansiere infrastruktur for idestimulering og kommersialisering av gode idéer som er oppstått i forsknings- og undervisningsmiljøer. FORNY bidrar til å utvikle idéene frem til et

salgbart produkt. FORNY er landsomfattende, og det er etablert regionale støtteapparat for Østlandet, Midt-Norge og Nord-Norge. Formålet med programmet er å utnytte resultater fra forskningsinstitusjoner til lønnsom forretningsvirksomhet, enten ved etablering av nye bedrifter eller ved lisensavtale med eksisterende bedrifter.

NT-programmet (Nyskappings- og teknologiprogrammet i Nord-Norge) finansieres via SND. Programmet gir bistand til utvikling av produkter og/eller produksjonsmetoder. Prosjektene skal være teknologisk avanserte og ha et stort markedspotensial. I tillegg finnes også fadderordninger som er et samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og nordnorske bedrifter.

I budsjett for år 2000 ble 30 mill. kroner satt av til et *program rettet mot verftsindustrien*. Programmet er iverksatt for å motvirke de negative effekter økt arbeidsgiveravgift har for næringen. SND har hovedansvaret for gjennomføringen av programmet, som i første omgang skal gå over en periode på 3 til 4 år. Midlene benyttes til tiltak som bedrer lønnsomheten i næringen.

Det ble i 1999 igangsatt en ekstrasatsing i fem pilotfylker for å fremme etablering av *kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting* (KIFT) i distriktene. Disse bedriftene har en stor strategisk betydning for næringslivet, og arbeidet med KIFT-programmet har identifisert et potensiale for vekst av denne typen næringer i distriktene. Programmet er fra 2001 utvidet til å gjelde for hele det distriktpolitiske virkeområdet. Rapportering fra 1999 viser at programmet i stor grad har nådd kvinner, ungdom, nyetablerte bedrifter og næringshage-prosjekter. Halvparten av midlene gikk til prosjekter med nyskaping som formål.

I tabell 8.1 gis en oversikt over rammene for og finansieringen av de programmene som er beskrevet over.

Tabell 8.1: Rammer for programmer i 2000 over SNDs budsjetter, mill. kroner

Program/ departement	Nærings- og handelsdepartementet	Kommunal- og regionaldepartementet	Sum
FRAM	22	13	35
BIT	27	13	40
FORNY	16	12	28
NT-programmet	0	22	22
Program mot verftsindustrien	0	30	30
KIFT	0	8	8
Sum	65	98	163

I løpet av 2001 inntar SND en sentral rolle i to nye programmer, rettet henholdsvis mot elektronisk handel og utvikling av den marine næringen. Begge disse programmene fokuserer på områder med stort potensiale for framtidig verdiskaping. *Programmet for elektronisk handel* skal særlig fokusere på å gi små og mellomstore bedrifter muligheten til å utnytte de muligheter den elektroniske markedsplassen gir. Programmet skal bidra til å utvikle høyere bevissthet og kompetanse om elektronisk handel og forretningsdrift, og med bistand fra programmet skal bedriftene kunne få gjennomført strategiutviklingsprosesser med fokus på e-strategier. Programmet skal bidra til en koor-

dinert og målrettet innsats for å bedre rammevilkårene og forutsetningene for elektronisk handel og forretningsdrift i norsk næringsliv.

Nyskappingsprogrammet for kommersialisering av marine ressurser skal fokusere på prosjekter hvor det eksisterende virkemiddelapparat ikke fullt ut dekker de utfordringer en voksende fiskeri- og havbruksnæring står overfor. Prioriterte områder vil blant annet være videre utvikling av marine arter i oppdrett, og prosjekter i overgangen mellom oppdrett og havbeite. Programmet er rettet inn mot eliminering av flaskehalser for etablering av næringsvirksomhet i marin sektor. Prosjekter i overgangen mellom forskning og næringsutvikling skal prioriteres og satsingen kan ha spesielt høy risikoprofil.

Verdiskapingsprogrammene for norsk matproduksjon og økt bruk og foredling av trevirke omtales under Landbruksdepartementets ordninger ovenfor.

SND forvalter en rekke programmer på selvstendig grunnlag eller i ulike typer samarbeid med andre. Organiseringen av programmene må ta utgangspunkt i de målsettinger hvert program har og de samarbeidspartnere som er involvert. En må sikre at ansvar og myndighet er klart definert i organisasjonsmodellen for hvert program, slik at de organer som har beslutningsfullmakter også må ta det reelle ansvaret for resultatene som oppnås.

Det er nødvendig med en løpende vurdering av antall programmer og hvilket innhold de skal ha for å sikre at man fokuserer på de riktige målsettingene og for at midlene skal benyttes så effektivt som mulig.

8.7.7 Lavrisikolåneordninger

Fram til 1997 forvaltet SND en landsdekkende grunnfinansieringsordning. Ved behandlingen av St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond ble det avgjort å øke risikonivået i denne ordningen for å redusere konkurranseflatene mot det private bankvesen. Dette samstemte med at bankene på det tidspunkt hadde økt sin risikotagning siden SND ble etablert i 1993. Ordningen fikk fra 1997 navnet Lavrisikolåneordningen.

Lavrisiko- og grunnfinansieringslån benyttes til å delfinansiere bedriftsøkonomisk lønnsom nyskaping, utvikling, etablering og omstilling. Lån gis på kommersielle vilkår. SND forvalter to slike ordninger; én rettet mot fiskeflåten og én overfor andre næringer.

Låneordningen som tidligere ble forvaltet av Statens Landbruksbank ble integrert i den landsdekkende lavrisikoordningen fom. 2001, jf. St. prp. nr. 1 Till. nr. 10 (2000-2001). Regjeringen tar sikte på å samordne de ulike formålene for den sammenslåtte ordningen ytterligere, men det er viktig at den landsdekkende ordningen ivaretar de finansieringsbehov som norsk landbruk har. Med integreringen av de to ordningene har man nå bedre mulighet til å se landbruk og øvrig næringsvirksomhet i sammenheng. Dette vil bidra til å utvikle et bredere næringsgrunnlag i distrikter som i dag er svært avhengige av landbruk.

Tilbudet om lån til boligformål på landbrukseiendom ble vedtatt videreført i SND ved behandlingen av St.prp. nr. 1 Till. 10 (2000-2001). Det samme gjelder tilbudet om byggelån.

Innenfor den landsdekkende lavrisikoordningen skal det særlig tas hensyn til behovene for kvinnelige etablerere.

Den landsdekkende lavrisikordningen skal drives slik at den for SND går i økonomisk balanse på lang sikt. Departementet er av den oppfatning at man bør tilstrebe å finansiere prosjekter med noe høyere risiko enn i dag innenfor kravet om langsiktig balanse. Lånenes rentebetingelser skal fastsettes i henhold til risikoen i hvert enkelt prosjekt. 75 pst. av årlige overskudd skal tilbakeføres Nærings- og handelsdepartementet som utbytte. Det årlige utbyttet er i dag begrenset oppad til grunnkapitalen multiplisert med statens innlånsrente, og dette taket videreføres.

Grunnfinansieringsordningen for fiskeriformål

Grunnfinansieringsordningen for fiskeflåten ble overført til SND i forbindelse med at Statens Fiskarbank ble integrert i SND i 1997. Fram til i dag har rammen derfor kun vært brukt til finansiering av fiskefartøy. Renten er markeds-tilpasset. Utlånsrammen har gradvis økt og var i 2000 på 800 millioner kroner. Fra 1997 til 1999 har lånerammen vært benyttet i sin helhet. Imidlertid er etterspørselen etter lån til finansiering av fiskefartøy redusert. Dette skyldes blant annet at det har vært en periode med relativt høy grad av fartøyfornyelse i årene 1995- 2000, samt at en har endret bruken av tilskudd mot kapasitetsreducerende tiltak. Rammen for 2000 ble derfor ikke fullt ut utnyttet.

Regjeringen går inn for at rammen kan benyttes også til andre fiskeriformål enn flåtefinansiering. Dette blant annet som følge av dagens overkapasitet i fiskeflåten, og behov for kapital til marin næringsutvikling.

Regjeringen foreslår derfor at grunnfinansieringsordningen til fiskeriformål kan benyttes til prosjekter som fremmer marin næringsutvikling, herunder finansiering av fiskefartøy.

8.8 Nye ordninger for innovasjon og nyskaping

I dette avsnittet drøftes den videre utviklingen av SNDs virkemidler. Med en så omfattende virkemiddelportefølje vil det alltid være behov for å vurdere hvordan bevilgningssystemet og budsjettstrukturen fungerer og hvordan man kan forenkle systemene for å redusere de administrative kostnadene. Endringene som foreslås har alle sin prinsipielle begrunnelse i de roller Regjeringen mener SND skal fylle. Disse er beskrevet i kapittel 5. Det legges opp til at departementene skal fokusere på færre målsettinger enn tidligere. SND bør ha flere frihetsgrader enn i dag, samtidig som det må være mulig å benytte budsjettet til å fremme politiske prioriteringer. Det er en målsetning at budsjettstrukturen skal være mest mulig lik for de forskjellige departementene.

8.8.1 En ny ordning for lån, garantier og tilskudd

I dag spesifiseres størrelsen på flere ulike låne- og tilskuddsordninger separat i det årlige statsbudsjettet. Det betyr at SND må benytte akkurat de bevilgede rammer for hver enkelt type tilskudd og lån i løpet av ett budsjettår. I tillegg øremerkes gjerne deler av de enkelte rammene til spesielle formål, noe som gjør SNDs eget handlingsrom svært lite. SND må i enkelte tilfeller tilby dårligere finansieringsløsninger enn nødvendig fordi de spesifiserte rammene ikke gir anledning til annet, selv om det totalt sett finnes nok midler på budsjettet.

De prosjekter og bedrifter SND finansierer blir stadig mer komplekse, og behovet for å sette sammen finansieringsløsninger med ulike elementer av tilskudd, lån og garantier øker. I tillegg samarbeider SND stadig mer med private banker, hvor SND gjerne tar toppfinansieringen for å avlaste risiko. Departementet mener at midlene som bevilges til næringsutvikling over SNDs budsjetter vil bli bedre utnyttet dersom SND selv i større grad kan velge ulike løsninger tilpasset kundenes behov. Kundenes behov varierer. Det er for eksempel slik at kvinnelige etablerere gjennomsnittlig tar mindre risiko enn sine mannlige kolleger, men at de samtidig driver sine nye bedrifter mer nøkternt og derfor har lavere kostnader. Slike forskjeller må fanges opp i SNDs vurdering av enkeltprosjekter. Det vil bli vurdert om dette også bør innebære at SNDs tapsprofil for landsdekkende risikolån kan gjøres mer fleksibel i forhold til dagens fastsatte tapsandel på 25 pst. For distriktsrettede risikolån har SND allerede en viss adgang til å ta en tapsandel opptil 40 pst. på deler av lånerammen ved å gi betingede lån.

Det foreslås derfor at noen låne-, tilskudds- og garantiordninger innenfor henholdsvis landsdekkende og distriktsrettede ordninger slås sammen til én budsjettpost pr. departement. Innenfor denne posten kan SND yte tilskudd og gi risikolån og garantier med en gitt totalramme. Stortinget må bevilge denne rammen årlig, men det vil i større grad enn i dag være opp til SND selv å utnytte rammen på best mulig måte. En slik løsning vil gi Stortinget anledning til å tenke mer strategisk mht. næringsutviklingsinnsatsen. Stortinget kan i større grad vurdere den samlede rammen for risikofinansiering gjennom SND opp mot andre formål. SND vil kunne tilpasse sitt tilbud bedre til bedriftenes behov, og distriktskontorene får et bredere spillerom i sine regionale næringsmiljøer.

I tillegg til at det opprettes en slik ny budsjettpost som beskrevet, foreslås det å etablere en ny budsjettpost for SNDs programaktiviteter på Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Programmene er i sin natur slik at de benyttes overfor en rekke bedrifter for å svare på nasjonale prioriteringer, og det er naturlig at det kan legges sterkere grad av politiske føringer på bruken av slike midler.

En landsdekkende innovasjonsordning

Regjeringen foreslår at de landsdekkende ordningene for utviklingstilskudd (kap. 2420/post 50), risikolån (kap. 2420/post 51) og garantier (kap. 2420/post 52) og slås sammen til én budsjettpost. Navnet på den nye ordningen foreslås å være «Den landsdekkende innovasjonsordningen». Formålet skal være å heve innovasjonsevnen blant små og mellomstore bedrifter. Det må utformes et eget regelverk for ordningen hvor både formål, målgrupper og rapporteringsordninger med mer skal spesifiseres.

En ordning for bedrifts- og næringsutvikling i distriktene

Det er behov for å gjøre virkemiddelbruken mer fleksibel også for de distriktsrettede ordningene. Med de samme argumenter som nevnt over, foreslår derfor Regjeringen at distriktsutviklingstilskuddet og tapsfond for distriktsrettede risikolån slås sammen til en bevilgning. Den nye ordningen kalles

«Bedrifts- og næringsutvikling i distriktene ». Navnet gjenspeiler at den distriktsrettede har noe bredere målsettinger enn den landsdekkende ordningen.

8.8.2 En ny bevilgning for programvirksomhet

Som nevnt over er det ønskelig med sterkere politisk styring av programvirksomheten enn de midlene som er rettet mot enkeltbedrifter. Det forelås derfor å opprette en egen post på Nærings- og handelsdepartementets budsjett hvor alle departementets midler til programmer bevilges. Som for den nye Innovasjonsordningen kan denne posten bestå av både tilskudd, lån og garantier, men alle midler er øremerket spesifikke programmer. På denne posten er det naturlig å øremerke midler til enkeltprogrammer i den grad det er ønskelig. I dag vil programmer som FRAM, BIT, FORNY, ehandels-programmet og programmet for marin næringsutvikling være sentrale i en bevilgning som denne.

For 2001 er det øremerket om lag 110 mill. kroner til landsdekkende programmer.

8.8.3 En forsterket satsing på gründere

Det er særlig vanskelig å få finansiert nye prosjekter i en tidlig fase fordi risikoen da er stor. Gründere har behov for en viss stabilitet for å utvikle sine ideer, og god finansiering er derfor viktig under produktutviklingen.

Regjeringen ønsker derfor å bedre finansieringsordningene for gründere. En bør kunne tilby både tilskudd og lån, alt etter kundens egne behov. Gründere som har prosjektet som sin hovedbeskjeftigelse bør prioriteres, slik at SNDs midler benyttes i prosjekter som har god framdrift.

Satsingen må dekkes innenfor rammene for Nærings- og handelsdepartementets landsdekkende virkemidler, og må tilpasses dagens virkemidler. Det vil være naturlig å komme tilbake til dette i budsjettprosessen for 2002.

8.8.4 Tapsfond

Det er knyttet tapsfond til ordningene med risikolån og garantier. Tapsfondene avsettes årlig, og er en bevilgning som skal dekke de tap SND får på sine engasjementer. Tapsfondene har de siste årene vært på 25 pst. av utlånsrammen, dvs. at SND i sin virksomhet skal ta høyde for at rundt 25 pst. av utlånene ikke blir betalt tilbake. Dette gjør at SND kan ta risiko og bidra til å få i gang prosjekter som er for risikable for privatpersoner, men som samfunnet som sådan er tjent med blir startet.

De årlige utlånsrammene er mye mindre enn etterpørselen etter risikolån. Dette gjelder særlig landsdekkende risikolån. Videre er antallet engasjementer for hver årgang for lite til at SND får en god risikospredning. Dersom man må ta tap på store engasjementer overskrider rammene for tapsfondet raskt. Dette reduserer SNDs evne til å finansiere risikable prosjekter. Det vil være naturlig om SND kan se alle årganger av lån i sammenheng, ved at de årlige tapsfondene slås sammen etter hvert som de bevilges. SND vil da få betydelig bedre mulighet til å spre risiko og dermed kunne finansiere interessante framfor sikre prosjekter. Regjeringen legger på denne bakgrunn opp til at alle tidligere tapsfond skal slås sammen fra og med 2002 innenfor henholdsvis landsdekkende og distriktsrettede risikolån. Dette vil i tillegg til de fordeler som

allerede er nevnt, gi administrative lettelser i form av en enklere bevilgningsstruktur. Med dagens opplegg må hvert års tapsfond gjøres opp for seg, noe som medfører en rekke bevilgninger på statsbudsjettet. Ved å slå alle års tapsfond sammen unngår man dette.

I dag dekker SND tap inntil 10 pst. utover avsatt årlig tapsfond, og kan disponere inntil 10 pst. av tapsfondet dersom tapene blir lavere enn anslått. Statskassen dekker eller disponerer det overskytende. Dette har gitt et minimum av fleksibilitet i ordningen til nå. Med det skisserte opplegget hvor tapsfond for alle årganger slås sammen bortfaller behovet for denne regelen. Dette vil gi SND et langt større ansvar for selv å vurdere tapspotensialet i sin portefølje ved at statskassen ikke vil gå inn og dekke tap utover et visst nivå. Dersom tapene i en periode skulle overstige det beregnede nivå, må SND selv håndtere dette innenfor sin portefølje.

Kredittilsynets regler for avsetninger for tap har vært lagt til grunn i SNDs regnskapsføring til nå. Dette skal fortsatt være tilfelle når tapsfondsordningen legges om til å bli flerårig.

Argumentene gjelder tilsvarende for både landsdekkende og distriktsrettede risikolån, og endringene foreslås å gjelde for begge ordningene.

Det vil fortsatt bli tapsfond knyttet til risikolån og garantier innenfor de nye ordningene som forelås ovenfor, og innenfor disse skal tapsfond behandles som en flerårig portefølje som det framkommer ovenfor.

8.8.5 Innlån

SND finansierer sine utlån med låneopptak i statskassen. Det heter i § 8 i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond at «Fondet skaffer seg midler til virksomheten ved lån og tilskudd fra staten». Departementet er av den oppfatning at denne ordningen fungerer bra og bør fortsette.

Låneordningen i tidligere Statens Landbruksbank ble finansiert med direkte trekk fra statskassen. Fra og med 2001 er denne ordningen slått sammen med ordningen for landsdekkende lavrisikolån, og finansieres med innlån fra Norges Bank som for de øvrige låneordninger. Det vises for øvrig til St. prp. nr. 1 Tillegg nr 10 (2000-2001).

8.9 Konsistens mellom virkemidlene

SNDs arbeidsfelt er nå forholdsvis vidt. Institusjonen har målsettinger relatert til innovasjon og utviklingsoppgaver, kompetanseheving, nettverksbygging, næringslivet i distriktene, miljø, ungdom og kvinner i næringslivet, samtidig som det skal tas spesielt ansvar for fiskeflåten og landbruk. En slik bredde gir et stort potensiale for å samordne innsats og få maksimalt ut av den samlede virkemiddelporteføljen, men medfører også en fare for at målsettingene blir så spredte at man mister fokus på de viktigste.

Evalueringen av SND trekker fram at de mange omorganiseringene siden etableringen har tatt oppmerksomhet vekk fra videreutvikling av virkemiddelporteføljen. Dette er i tråd med erfaringene fra tilsvarende prosesser i andre organisasjoner. Regjeringen mener det nå er viktig å sørge for at alle virkemidlene blir utformet og forvaltet på en slik måte at de samlet bidrar til å nå de overordnede mål som er satt for SND på en mest mulig effektiv måte.

De virkemidler som i dag er øremerket landbruk bør i større grad kunne benyttes til nyskappingsaktivitet i landbruksbaserte lokalsamfunn. Det vil styrke disse samfunnenes levedyktighet dersom noe av midlene kan bidra til at man får flere ben å stå på, og dette vil igjen bedre overlevelsesmulighetene i tradisjonelt landbruk. En slik vinkling understøtter regionalpolitikkenes målsettinger om å bidra til et bredere tilbud av arbeidsplasser. Regjeringen legger derfor opp til at budsjettmidlene som er øremerket landbruk i større grad skal kunne nyttes til generell næringsutvikling i de samfunn som i dag har et smalt, landbruksbasert næringsgrunnlag.

Landbruket vil spille en betydelig rolle innenfor bioteknologi i årene som kommer. Forskning og annen innovasjonsaktivitet kan bidra til at næringen får økt verdiskaping og nye lønnsomme produkter framover. Innenfor denne sektoren er det et uutnyttet potensiale for samarbeid mellom landbruks- og fiskerinæringen. SND kan sammen med andre virkemiddelaktører bidra til å virkeliggjøre dette potensialet. SND arbeider mot næringene som sådan, men med sin kompetanse og sine nettverk blir SND en viktig aktør i å koble ulike miljøer. For å klare dette er det et mål at en større del av de landbruksrettede midlene innenfor SNDs budsjetter kan kanaliseres mot prosjekter som har et nyskappingspotensiale basert på forskning.

De midlene SND tildeles følges av en rekke føringer og øremerkinger fra Stortinget og departementene. Evalueringen av SND fant at det totale antallet er om lag 180 pr år. Føringene er resultat av politiske målsettinger på viktige områder som bl.a. kompetanseheving, utkantsatsing, kvinner og ungdom. Dette skal fortsatt være felter med en tung innsats fra SND, men må i større grad bli en integrert del av hele SNDs arbeidsfelt. Regjeringen mener at målene vil nås bedre dersom SND selv i større grad tar hensyn til kundenes egne behov og arbeider sammen med lokale partnere, enn om innholdet i disse satsingene i detalj skal utformes på sentralt hold.

Dagens mengde av øremerkinger gjør styringssignalene lite oversiktlige og håndterbare for SNDs styre og ledelse. Videre vanskeliggjør det en god oppfølging av SND fra de enkelte departementene. Regjeringen vil derfor gå inn for å redusere det samlede omfang av øremerkinger.

8.10 Økonomiske rammer og målsettinger

I tabell 8.2 vises bevilgninger til SND for 1999, 2000 og 2001 fordelt på departementenes ulike ordninger. Administrasjonskostnader til de fleste av ordningene bevilges på en egen post over NHDs budsjett. Disse kostnadene er ikke inkludert i tabellen. Tabellen viser at landsdekkende ordninger får 20,8 pst. av bevilgningene i 2001, distriktsrettede 44,1 pst., fiskerirettede 4,7 pst. og landbruksrettede 30,4 pst. I tillegg til bevilgningene kommer lånerammene for de kommersielle låneordningene.

Tabell 8.2: Oversikt over absolutte og relative bevilgninger 1999-2001

Kap./ post	Betegnelse	Bevilg- ning 1999	Bevilg- ning 2000	Gjel- dende bevilg- ning 2001	pst.-andel av total, 2001
Nærings- og handelsdepartementet:					

Tabell 8.2: Oversikt over absolutte og relative bevilgninger 1999-2001

923/70	Tilskudd, forsknings- og utviklingskontrakter	137,8	151,0	151,0	7,5
2420/50	Utviklingstilskudd, fond	176,1	175,0	161,0	7,9
2420/51	Tapsfond for lån innvilget i budsjetterminen	40,0	0	60,0	3,0
2420/51	Felles tapsfond for lån og garantier innvilget i budsjetterminen		45,0	0	0
2420/53	Tapsfond, såkornkapitalfond	40,0	7,5	0	0
2420/54	Prosjektutviklingstilskudd	25,0	15,0	25,0	1,2
2420/71	Tilskudd til deking av tap på eldre lån og garantier	9,8		0,8	0
2420/72	Tilskudd til dekning av tap på risikolån		42,6		
2420/75	Tilskudd til omstilling		52,0	24,0	1,2
Sum Nærings- og handelsdepartementet:		428,7	488,1	421,8	20,8
Kommunal- og regionaldepartementet:					
2425/51	Distriktsutviklingstilskudd, fond	783,5	780,0	793,4	39,1
2425/53	Tilskudd til dekning av tap på lån	116,0	100,0	100,0	5,0
2425/74	Dekning av tap på risikolån og garantier	24,1	4,0		
Sum Kommunal- og regionaldepartementet:		923,6	884,0	893,4	44,1
Fiskeridepartementet:					
1040/70	Fiskeriavtalen, kondemnering av fiskefartøy	18,0	30,0	30,0	1,5
2415/71	Tilskudd til nybygging og kjøp av brukte fiskefartøyer til Finnmark	10,0	0		
2415/72	Tilskudd til fornyelse og kapasitetstilpasning i fiskeflåten	50,0	30,0	35,0	1,7
2415/73	Rentestøtte stønadslån	2,5	2,0	2,0	0
2415/74	Tilskudd til næringsutvikling i marin sektor			30,0	1,5
Sum Fiskeridepartementet:		80,5	62,0	97,0	4,7
Sum for de dept. som har bevilget midler alle tre år		1 432,8	1 434,1	1 412,2	69,6
Landbruksdepartementet (nye oppgaver):					
1142/71	Miljø- og næringstiltak i skogbruket		19,0	25,0	1,2
1150/50	Jordbruksavtalen, tilskudd til bygdeutvikling og verdiskaping		513,0	585,0	28,9
1150/77	Jordbruksavtalen, utviklingstiltak		49,0		
2411/50	Tilskudd til tapsfond, lån til landbruksformål		6,0	6,0	0,3
2411/71	Rentestøtte		0,5	0,5	0
Sum Landbruksdepartementet:			587,5	616,5	30,4
Sum bevilgninger		1 432,8	2 021,6	2 028,7	100,0

Størrelsen på og forholdet mellom de samlede landsdekkende, distrikts-, fiskeri- og landbruksrettede rammer må vurderes kontinuerlig. Fordelingen

av SNDs budsjetter må tilpasses norsk økonomi og hvor man finner det største potensialet for framtidig verdiskaping og utifra hvordan man på en mest mulig effektiv måte kan nå de mål som er gitt for SNDs virksomhet. Regjeringen ser at effekten av SNDs nasjonale programmer har vært svært god. Med de reduksjoner på budsjettene som særlig det landsdekkende utviklingstilskuddet har sett de senere år, har finansieringen av programmene blitt vanskelig. Dette kan illustreres ved at BIT-programmet har fått redusert omfang i 2001. På denne bakgrunn kan det være det ønskelig å revurdere den relative fordelingen av midler mellom SNDs ulike ordninger.

8.11 Driftskostnader

8.11.1 Forhold som påvirker driftskostnadene

SNDs drift finansieres i dag på flere måter. For det første bevilges det midler på en egen post over Nærings- og handelsdepartementets budsjett, kap. 2420 post 70 Administrasjon. Denne bevilgningen dekker administrasjon av tilskuddsordningene i tillegg til flere andre oppgaver, og er i 2001 på 183,2 mill. kroner. For det andre dekkes driftskostnadene gjennom de renter og gebyrer som kundene betaler på sine lån. Fra og med 2001 finansieres administrasjonskostnadene for alle låneordninger gjennom rentemarginen på respektive ordning. For det tredje gis det innenfor noen ordninger anledning til å dekke driftskostnader over ordningens bevilgning. Dette gjelder for eksempel deler av OFU/IFU-ordningen og SNDs arbeid med regional omstilling. Den fjerde finansieringskilden er at andre virkemiddelaktører som Norges forskningsråd og Norges Eksportråd bidrar med midler for at SND skal være en kanal for å formidle deres tjenester.

SNDs administrasjonsbudsjett går i stor grad til utadrettet arbeid mot små og mellomstore bedrifter i tillegg til administrasjon i tradisjonell forstand. Administrasjonskostnadene blir lavere jo mindre ressurser som brukes på proaktivt arbeid. Departementets oppfatning er likevel at effektene på verdiskapingen vil bli bedre dersom SND øker ressursanvendelsen til dette formålet. Administrasjonsbudsjettet skal brukes til kunderettet arbeid, og er derfor et direkte bidrag til å nå de nærings- og distriktspolitiske mål som er satt for SND.

SND har gått gjennom mange omorganiseringsprosesser siden etableringen. Den mest omfattende av disse har vært opprettelsen av distriktskontorene og den påfølgende overføringen av ansatte fra fylkeskommunene. Den desentraliserte strukturen medfører høyere driftskostnader, men departementet er som tidligere nevnt av den oppfatning at denne prosessen i betydelig grad har bidratt til å bedre næringslivets tilgang til virkemidlene.

Når budsjetttrammene har gått ned de senere årene medfører ikke det nødvendigvis mindre arbeidsmengde. Søknadsomfanget har ikke gått ned tilsvarende rammene, og det er dermed flere som får avslag enn før. Det kan være like ressurskrevende å behandle søknader der det blir gitt avslag som de som innvilges.

Utover dette har den gjennomsnittlige størrelsen pr. tilsagn gått ned. Det er ikke nødvendigvis billigere å behandle en liten enn en stor sak. Denne utviklingen er et resultat av en bevisst satsing på mindre og nyere bedrifter,

og som det vises i kapittel 4 har SNDs fokus på denne kundegruppen blitt sterkere i løpet av de siste årene. Ved innlemmelsen av tidligere Statens Landbruksbank tok SND over en låneportefølje med mer enn 40 000 engasjementer, hvor den gjennomsnittlige størrelsen på engasjementene var betydelig lavere enn lån overfor øvrige næringer.

Statens Fiskarbank ble innlemmet i SND i 1997, og Statens Landbruksbank i 2000. Det var først ved integreringen av Landbruksbanken at det ble satt konkrete krav om kostnadsreduksjoner. Departementet mener det også i framtiden vil være aktuelt å stille konkrete, beløpsmessige krav om effektiviseringsgevinster i administrasjonen ved omorganiseringsprosesser.

Det er fulgt en politikk hvor oppsigelser har vært uaktuelt, og det har dermed vært vanskelig å redusere kostnadene tilsvarende endring i arbeidsoppgavene. Effektiviseringsgevinster kommer ikke så raskt i det offentlige som i det private, delvis fordi det offentlige stiller andre personalpolitiske virkemidler til rådighet. I kapittel 9 drøftes disse spørsmålene på mer generelt grunnlag.

Saksbehandlingstiden i SND er redusert med rundt en tredel fra 1993 til 1999. Det er vanskelig å sammenligne med private banker, i og med at SND har en annen type saker enn disse, men det bør fremdeles være mulig å forbedre service på dette punktet. Dette gjelder for tradisjonell søknadsbehandling.

Departementet mener at SNDs behandlingstid for søknader som utelukkende gjelder lavrisikofinansiering ikke bør være vesentlig lengre enn i private banker. De ressurser som frigjøres bør i stor grad kanaliseres over til å følge opp engasjementene i større grad og arbeide mer utadrettet mot ulike næringsmiljøer.

Boks 8.5 Proaktiv arbeidsform innenfor OFU/IFU-ordningen

Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter

OFU- og IFU-ordningene er basert på et samarbeide om produktutvikling. Samarbeidet inngås mellom leverandør og en krevende kunde, og SND bidrar med risikoavlastning i utviklingsprosessen.

SND skal være samtalepartner og veileder i forberedelsene. I tillegg skal SND identifisere og bidra til å minimalisere risiko, være med på å møte høyere ambisjoner enn partene kan hver for seg, eller sammen, og avlaste økonomisk risiko ved bruk av lån eller tilskudd.

Suksessfaktorene er knyttet til at kontraktene inngås i et markedsstyrt utviklingssamarbeid der man forsøker å identifisere vinn-vinn situasjoner gjennom markedsdrevet innovasjon. Deltakerne må ha økonomisk evne til å utnytte markedsmulighetene og ha en rimelig og omforent deling av risiko og potensial.

SNDs driftskostnader dekkes over ordningens budsjett, og et eget Senter for utviklingskontrakter står for arbeidet. OFU/IFU-ordningen er en av de ordninger der SND i dag kan opptre proaktivt, noe som gir klare resultater i form av forpliktende samarbeid om krevende oppgaver. Erfaring viser at SND på denne måten kan gi merverdi til utviklingsprosesser som bedrifter og etater har hovedansvaret for.

Et eksempel

I 1993 inngikk Telenor AS (Telenor Nett) en utviklingsavtale basert på en OFU - kontrakt med selskapet Alcatel Telettra Norway AS. Telettra ble overtatt av Alcatel Telecom Norway AS i 1993, og hadde på denne tiden 83 ansatte. Selskapet produserte ulike typer transmisjonssutstyr for telefonnettet og hadde mange års erfaring på leveranser av utstyr til abonnentlinjesystemet. Telettra var i 1993 i en situasjon med relativt svake driftsresultater og for svak omsetningsøkning. I tillegg hadde bedriften store internasjonale konkurrenter.

Telenor stod på sin side foran store investeringer for å yte mer moderne teletjenester til det norske marked. Blant investeringene var fiberkabler for høyhastighets samband til abonnentnettet. Telenor satte strenge krav til pris og funksjonalitet og hadde vanskelig for å finne utstyr som tilfredsstilte disse.

Avtalen

På dette grunnlaget inngikk Telenor og Telettra en avtale der Telettra skulle utvikle et bredbåndprodukt som tilfredsstilte Telenors behov. De totale utviklingskostnadene for produktet var ca. 4 mill. NOK. Av dette var 1,2 millioner kr OFU-tilskudd fra SND.

Resultatet

Virkning var at Telenor i 1997 satt med et skreddersydd høyhastighet abonnentlinjesystem for det norske marked, samt at Alcatel gjennomførte et vellykket utviklingsprosjekt og senere leveranser til Telenor. Som følge av OFU-kontrakten fikk Alcatel Telettra et betydelig teknologisk forsprang på sine konkurrenter. Det medførte sterk vekst på eksportsiden. British Telecom inngikk avtaler basert på den norske utviklingen og nye løsninger for over 925 millioner kroner. I 1997 var eksportandelen på 70 pst., og 90 pst. av utvikling og produksjon skjedde i Norge. Veksten gjenspeilte seg også i antall ansatte som i perioden 1993-97 ble mer enn fordoblet.

8.12 Oppsummering

Regjeringen legger opp til at SND skal bli istand til å tilpasse virkemiddelbruken bedre til de enkelte kundenes behov. Dette er en naturlig og nødvendig oppfølging av de roller SND skal ha, og som er beskrevet i kapittel 5. Den forsterkede satsingen på forskning, høyere omstillingshastighet i næringslivet og økte krav til skreddersydde løsninger ligger bak de ulike forslagene i dette kapitlet. Forslagene kan oppsummeres slik:

- Det opprettes to nye ordninger, en landsdekkende innovasjonsordning og en distriktsrettet ordning for bedrifts- og næringsutvikling. Innenfor disse ordningene kan det ytes tilskudd og settes av midler til et felles tapsfond for risikolån og garantier fra samme budsjettpost. Dette vil bedre SNDs evne til å tilby ulike finansieringsløsninger ut fra bedriftenes egne behov.
- Det opprettes en egen budsjettpost for nasjonale programmer på Nærings-

og handelsdepartementets budsjett hvor det kan ytes tilskudd, lån og garantier. Programmene vinkles særlig mot kompetanseheving, kommersialisering av forskning og teknologispredning. Denne budsjettposten vil forsterke fokuset på politisk prioriterte områder.

- Det foreslås en forsterket satsing på gründere med sikte på å lette forholdene for enkeltpersoner som ønsker å utvikle sine ideer til levedyktig virksomhet.
- SND skal arbeide mer proaktivt enn tidligere og fokusere mer på nettverk av bedrifter og andre aktører. Dette støtter opp under at innovasjon ofte foregår mellom flere bedrifter i fellesskap.
- I distriktene skal en større del av tilskuddsmidlene fokusere på samarbeid mellom bedrifter. En slik vinkling vil bidra til å skape sterkere næringsmiljøer.
- Forvaltningen av etablererstipendet overføres til SND i alle fylker.
- Virkemidlene rettet mot fiskeri og landbruk skal få utvidede virkeområder for å understøtte bredere næringsgrunnlag og høyere innovasjonsaktivitet.
- Det legges opp til at alle årganger av tapsfond for hver av de to risikolåneordningene skal slås sammen slik at tapsnivået ses i forhold til en løpende portefølje i stedet for en enkelt årgang.
- Det legges opp til økt bruk av betingede tilskudd for å kunne tilbakeføre noe tilskuddsmidler til nye prosjekter.
- Det innføres et krav om at lavrisikordningen skal gå i balanse på lang sikt. Ordningen bør benyttes til å finansiere noe mer risikable prosjekter enn i dag.

9 SNDs organisasjon

9.1 SNDs organisasjon siden 1993

I kapittel 2 gis det en skjematisk oversikt over enkeltstående organisatoriske hendelser i SNDs historie. I dette kapitlet drøftes viktige aspekter i relasjon til organisasjonsutformingen framover.

9.1.1 Bakgrunn

Ved etableringen i 1993 var SND resultatet av en sammenslåing av Distriktenes Utbyggingsfond, Småbedriftsfondet, Industrifondet og Den Norske Industribank AS. Virkemidlene i de fire institusjonene ble videreført, og i tillegg ble det opprettet et eget instrument for å styrke egenkapitalen primært i små og mellomstore bedrifter (nåværende SND Invest AS). Hensikten med sammenslåingen var todelt: ønsket om en effektivisering av virkemiddelapparatet og enklere tilgang til virkemidlene for næringslivet.

Effektiviseringen skulle skje ved å ta ut synergieffekter i form av lavere administrasjonskostnader. Denne tanken var medvirkende til at Statens Fiskarbank og Statens Landbruksbank senere ble lagt inn under SND-paraplyen. Perioden etter 1993 har for SND vært preget av stadige organisasjonsendringer. Ved årsskiftet 2000/2001 ble det utført 512 årsverk i virksomheten.

Ønsket om enklere tilgang til virkemidlene for brukerne har hovedsakelig vært fulgt opp gjennom to ulike strategier. Den viktigste har vært opprettelsen av distriktskontorer i alle fylker. Dette har bidratt til at bedriftene nå har langt større nærhet til SND enn før. For små og mellomstore bedrifter kan dette utgjøre viktige besparelser i tid og andre kostnader. Distriktskontorene tar nå beslutninger i mer enn 95 pst. av de sakene SND behandler, og det er kun større foretak i Oslo og Akershus som håndteres direkte fra hovedkontoret.

Den andre strategien har bestått i å inngå samarbeidsavtaler med øvrige deler av virkemiddelapparatet for å gjøre deres virkemidler tilgjengelig gjennom SNDs kontorer. Det er inngått en rekke slike avtaler, og de viktigste er med Norges forskningsråd, Norges Eksportråd og SIVA. Innledningen på samarbeidet besto i ren formidling, men omfanget er senere utvidet til et dypere samarbeid om utvikling og igangsetting av programmer og andre tiltak. Det er betydelige fordeler som kan oppnås ved å se virkemidler innenfor områdene forskning, internasjonalisering og næringsutvikling i sammenheng.

9.1.2 Evalueringen

Evalueringsens hovedkonklusjon er at SND har klart å håndtere betydelige endringer i virkemiddelapparatet siden etableringen i 1993, og at man nå er i en prosess for å videreutvikle det regionale apparatet. Det pekes på at større institusjonelle endringer i virkemiddelapparatet har høye kostnader, og at det må eksistere et betydelig potensiale for bedring før slike prosesser iverksettes.

Evaluererne mener at SND har et potensiale for å utvikle en mer lærende organisasjon i form av bedre kompetansedeling, hvor noe kompetanse må finnes så nær kundene som mulig og noe bør sentraliseres i større grad. En god analyseenhet er viktig og må ha en viss kritisk masse for å fungere optimalt.

Evalueringen peker også på utfordringer i forhold til å utvikle premissleverandørrollen, både overfor departementene og fylkeskommunene.

9.1.3 SNDs virkeområde og organisering

SND har blitt tillagt mange nye oppgaver og virkemidler siden etableringen i 1993. Dette er delvis forårsaket av den generelle trenden mot samordning i offentlig sektor, men også av at SND har vist seg å være en effektiv forvalter av offentlige ordninger for næringsutvikling. SNDs virksomhet spenner derfor over et vidt område, hvor både kommersialisering av høyteknologiprojekter fra universitetsmiljøene, særskilte tiltak mot fiskeflåten, næringsutviklings i distriktene og utvikling av småskala-virksomhet på gårdsbruk inngår.

SNDs organisasjon må kjennetegnes ved at man har et balansert fokus på viktige og mindre viktige oppgaver, at man har spisskompetanse på hovedområdene og at den er omstillingsdyktig. SND vil gjennomgå sin organisering med sikte på å utforme den slik at den på best mulig måte kan ta tak i hovedutfordringene som skisseres i denne meldingen. I kapittel 5 drøftes de roller Regjeringen ser at SND bør ha. Disse må være førende for organisasjonsutformingen framover på en slik måte at SND gjennom de ulike rollene bidrar til å nå de overordnede målene for virksomheten.

9.2 Viktige utfordringer

Det er Regjeringens oppfatning at SNDs styre må ha den nødvendige frihet til å foreta en løpende organisasjonstilpasning i forhold til de oppgaver SND skal ivareta. Det er Stortingets og Regjeringens oppgaver å fastsette de overordnede mål og rammer for SND, mens SNDs styre må sørge for at organisasjonen til enhver tid er i stand til å arbeide mot disse målene på en så god måte som mulig.

SND skal være et kraftsentrum for næringsutvikling i Norge. Dette setter store krav på flere felter. SNDs medarbeidere må ha svært høy kompetanse på sine felt. SND må ha en virkemiddelportefølje som gjør at de kan bidra til å møte bedriftenes utfordringer på en måte som er best mulig tilpasset den enkelte kunde og de omgivelser hun har rundt seg. Videre må SND arbeide på måter som gjør at de finner gode projekter med høyt nyskapingspotensiale og makter å følge dem opp. SND selv må knytte seg opp mot og finne samarbeidsmønstre med viktige partnere.

Styret har en svært viktig rolle i å trekke opp de langsiktige strategiske linjer for SND som helhet. SNDs langsiktige utfordringer gjenspeiler norsk økonomi som sådan, og det er viktig at styrets strategiske fokus tar utgangspunkt i situasjonen og utviklingen i økonomien.

De konkrete utfordringene som drøftes nedenfor er sentrale når SNDs organisasjon skal ha en mer proaktiv innretning enn før. Både kundefokus, intern kompetanse, desentralisering og omstillingsevne er sentrale aspekter

for å lykkes som bedriftenes utviklingspartner og forvalter av kompetent kapital.

9.2.1 Kundefokus

Alle undersøkelser tyder på at opprettelsen av distriktskontorer er den enkeltfaktor som i størst grad har endret SNDs nærhet til kundene, og det i positiv retning. Dette gjelder særlig i distriktene, hvor næringslivet peker på at tilgangen til virkemiddelapparatet er enklere når kontoret ligger geografisk nærmere. Det krever store ressurser å drive en desentralisert organisasjon, og balansen mellom kostnader og gevinster må være til løpende vurdering.

Det er behov for å arbeide videre med å gjøre SND til en smidigere organisasjon. Særlig mindre bedrifter kan ha vanskeligheter med å håndtere tunge administrative prosesser, og når kundemassen i større grad enn tidligere består av små bedrifter blir dette enda viktigere enn før.

I takt med videreutviklingen av distriktskontorene og nedbygging av hovedkontoret, oppstår det store utfordringer i å dele kompetanse mellom de enkelte enhetene. Alle kontorer kan ikke ha kompetanse på alt, og SND har en utfordring i å etablere et bedre system for arbeidsdeling basert på kompetanse og kapasitet. Etter at etableringen av alle distriktskontorene var gjennomført startet man på en prosess for å gjøre SND til en lærende organisasjon. Det er avgjørende at kundene får tilgang til best mulig kompetanse hos SND, og at denne kompetansen kan utnyttes uavhengig av hvilket kontor nøkkelpersoner er tilknyttet. God utnyttelse av informasjons- og kommunikasjons-teknologi er helt sentralt i dette arbeidet. Kundene må ha tilgang til kompetanse på en rekke ulike områder, for eksempel knyttet til bransjer, innovasjonssystemer, internasjonalisering, risikokapital, kvinner i næringslivet, miljø og mange andre. I det å utvikle SND som næringslivets inngangsport til virkemiddelapparatet ligger at bedriftene må kunne ha tilgang til all den kompetanse SND selv besitter og kan formidle.

Evalueringen av SND peker på at kundene i en del tilfeller oppfatter at SND er «tilbøyelige til å fokusere på enkeltsøknader og på ett enkelt virkemiddel i stedet for på mer overordnede forretningsmessige problemstillinger i bedriften». Videre oppfattes ikke SND å bidra tilstrekkelig i forhold til bedriftenes utfordringer. Dette er viktige felter for SND i arbeidet med å sette kunden i fokus, selv om det kan være slik at bedriftene i spørreundersøkelser vil svare på denne måten. Bedriftene vil alltid ønske mer bistand, særlig dersom bistanden ikke prissettes.

SND lanserte 12. mars 2001 en ny internett-løsning. Med denne er tilgjengeligheten for kundene og samarbeidspartnere klart forbedret, blant annet ved at alle rapporter, analyser og annet stoff som SND produserer kan lastes ned fra internett. Det er også lagt ut hjelp og veiledning for nyskapere, med alt som trengs til å lage en ferdig forretningsplan med budsjett, og en mulighet til å teste sin idé med 24-timers responsservice fra SND.

9.2.2 Intern kompetanse

SNDs egen kompetanse er av avgjørende betydning både for de resultater man kan oppnå med virkemidlene og den grad av kundefokus man har. Kompetansen må finnes på mange felter, fra bedriftsøkonomiske problemstillinger

til regional utvikling, bransjeanalyse og nasjonal politikkutforming. SND er i en unik posisjon til å besitte kunnskap om norsk næringsliv, og ikke minst til å kanalisere denne inn til regionale og nasjonale myndigheter.

Kunnskap og holdninger har betydning for den innsats som legges i kvinnesatsingen fra virkemiddelapparatets side, og dermed for hvilke resultater som oppnås. SND må sørge for å ha god kompetanse på dette feltet.

I SNDs miljøhandlingsplan er kompetanseheving i SND et viktig punkt. SNDs medarbeidere skal ha nødvendig kunnskap om miljørelaterte forhold og vurderinger, og slik kunnskap skal være lett tilgjengelig.

Arbeidet med et kompetanseforvaltningssystem må forsterkes i SND. Et slikt system er kritisk for en organisasjon som spenner over et så bredt virkefelt og samtidig står overfor klare begrensninger når det gjelder bemanning og administrative kostnader. Kompetanseforvaltning innebærer at den kompetansen organisasjonen besitter må kunne deles, både ved effektiv bruk av IT-systemer og ved at det eksisterer velfungerende nettverk hvor mennesker møtes.

SND besitter høy og verdifull kompetanse på mange ulike fagfelt. Dette er både et resultat av de mange offentlige organisasjoner som har blitt innlemmet i virksomheten og den kontinuerlige læringen som finner sted internt i SND. Endringstakten i næringslivet har økt betraktelig i løpet av 90-åra, og dette stiller store krav til at SNDs kompetanse videreutvikles. SND arbeider på to fronter, bedriftene og deres omgivelser på den ene siden, og myndighetene på den andre. Nedbemanningen i løpet av 90-tallet har ført til at det ikke er rekruttert mange ansatte utenfra. I en organisasjon med SNDs utfordringer må rekruttering av nyansatte være et ledd i å sørge for at organisasjonens samlede kunnskaps- og erfaringsbakgrunn reflekterer de oppgaver som skal løses over hele landet. De ansattes bakgrunn bør være så bred som mulig, og en god fordeling mellom kvinner og menn er viktig. Det er av særlig betydning at SND legger vekt på å rekruttere kvinnelige ledere.

SNDs hovedkontor vil som utviklings- og ressurscenter bistå distriktskontorene aktivt i dette kompetansehevingsarbeidet og være en katalysator, koordinator og veileder i SNDs utviklingsrettede arbeid. Senteret skal operere med et høyt faglig nivå på prioriterte områder, gode nettverk og utvikle og utprøve nye konsepter med høy kvalitet og resultatoppnåelse.

9.2.3 Desentralisering

Desentralisering av virksomhet og beslutninger har vært svært sentralt i SNDs organisasjonsutviklingsarbeid de siste årene. Gjennom opprettelsen av distriktskontorene har så godt som all saksbehandlig blitt flyttet ut fra hovedkontoret, og de aller fleste beslutninger om tilsagn tas også der. Denne prosessen har først og fremst gjort SND mer tilgjengelig for kundene, men i tillegg bidrar distriktskontorenes forsterkede rolle til høyere kompetansenivå i de aktuelle lokalsamfunnene også.

Arbeidet med desentralisering skal videreføres. Internt i SNDs organisasjon kan dette nå skje ved at det opprettes velfungerende kompetansenettverk, slik at organisasjonens samlede erfaring og kunnskap blir tilgjengelig for alle ansatte, uansett hvor i landet de befinner seg. I slike nettverk blir den geografiske plassering av menneskene av mindre betydning enn før, og

dette gir et potensiale for at ytterligere funksjoner kan flyttes ut av Oslo. Dette er en utfordring SND må ta tak i, samtidig som man må sørge for at de analytiske ressursene ikke blir for fragmentert. Spisskompetansen som SND selv må besitte skal være lokalisert og organisert slik at den kan fungere best mulig som kompetansesenter for de kunderettede delene av SND og som premissleverandør overfor myndighetene.

Distriktskontorenes rolle som næringslivets inngangsport til virkemiddelapparatet skal forsterkes. Dette innebærer at virkemidler fra andre aktører enn SND selv også må kunne formidles gjennom SNDs kontorer og at beslutninger bør tas nærmere kundene enn i dag. Dette krever at SND-kontorene forsterker sin kompetanse i forhold til i dag. I det britiske systemet for næringsutvikling har man såkalte «Business links» hvor bedriftene får tilgang til ressurser med både bedriftsutviklings- og teknologikompetanse. SND kan sammen med Norges forskningsråd og Norges Eksportråd sette i verk prøveprosjekter for å finne gode modeller for ytterligere desentralisering av det kunderettede arbeidet.

9.2.4 Organisasjonens omstillingsevne

I takt med den økende omstillingshastigheten i næringslivet og de nye roller SND skal innta, vil kravet om SNDs egen fleksibilitet også øke.

Saksbehandlingstiden kan fortsatt reduseres på en del områder. Det var en positiv trend i saksbehandlingstid i 1999. Dette skyldes trolig at effektene av desentraliseringsprosessen begynner å komme. For å oppnå kortere saksbehandlingstid må beslutningssystemene være slik at vedtak kan fattes raskt, og at saksbehandlingstiden er forutsigbar. I SND er det investert i et nytt saksbehandlingsverktøy som vil bidra til å redusere saksbehandlingstiden og det er utarbeidet en ny service-erklæring hvor forutsigbar behandlingstid er et moment. Organisasjonen må innrettes slik at dette kombineres med fortsatt fullt forsvarlig forvaltning av offentlige midler.

SNDs medarbeidere må være skolerte og motiverte for endring. Endring kan komme utenfra i form av politiske vedtak eller den økonomiske utviklingen, eller innenfra i form av styrte organisatoriske prosesser.

Størrelsen på organisasjonen bør løpende kunne tilpasses de oppgaver man skal løse. Gjennom integreringen av Statens Landbruksbank i SND fra og med 2000 har man hatt ulike tiltak for å redusere bemanningen. Tilbudene til de ansatte inkluderte utdanningspermisjon, liberale permisjonsordninger for å prøve seg i ny jobb, støtte ved etablering av egen virksomhet og flyttetilskudd. Det ble også tilbudt førtidspensjon i forbindelse med nedbemanningsprosessen. Det er imidlertid et mål at alle som ønsker det skal kunne stå i arbeid så lenge som mulig, og førtidspensjon bør derfor ikke være et prioritert virkemiddel i SND. Tiltak for nedbemanning er viktige for å skaffe rom for å tiltrekke seg ny kompetanse fra andre hold. Dette behovet er økende for SND som skal betjene et stadig mer dynamisk næringsliv. SND må kontinuerlig vurdere hensiktsmessige virkemidler for å tilpasse størrelsen på og sammenstillingen av organisasjonen ut fra de oppgaver som skal løses.

9.3 Habilitet

Det er avgjørende for SNDs evne til å oppnå resultater at organisasjonen nyter tillit i samfunnet generelt og blant sine kunder spesielt. SNDs ansatte og styremedlemmer skal opptre på en slik måte at det ikke stilles spørsmål ved deres habilitet eller om SNDs uavhengighet.

Med begrepet habilitet forstås i denne sammenheng «å opptre uten egeninteresse». Man kan være inhabil til å fatte beslutninger pga. nærhet til saken og beslutningen bl.a. gjennom slektskap, bekjentskap, formelt eller uformelt eierskap.

9.3.1 Habilitet i juridisk forstand

Kundeansvarlig kan komme i en posisjon hvor kravet til uhildethet og distanse til prosjektet eller kunden objektivt sett gjør at vedkommende kan tenkes å ta utenforliggende hensyn i sin beslutning. SND-lovens § 23 inneholder den formelle bestemmelse om habilitet. Bestemmelsen skal sikre en objektiv vurdering, slik at kunden verken forfordeles eller diskrimineres i forhold til andre kunder eller i forhold til SNDs prinsipper og retningslinjer. Bestemmelsen er også et vern mot at noen medarbeider (eller dennes nærstående) oppnår personlige fordeler i en sak.

Lovens bestemmelser er slik formulert at inhabilitet inntreffer når en sak har framtreddende økonomisk særinteresse for en kunde og som medarbeideren i SND må anses knyttet til. Eier, tillitsvalgte (styre, bedriftsforsamling og representantskap), ansatte og revisor vil normalt bli ansett som knyttet til bedriften. Det samme gjelder store aksjonærer og engasjerte rådgivere. Felles for disse grupper er at det foreligger en formalisert tilknytning av en viss varighet og fasthet, og en form for avhengighet. Det må være en relativt klar tilknytning til en bedrift eller kunde før inhabilitet inntreffer.

Dette formelle utgangspunkt er ikke til hinder for at SND kan fastsette en strengere norm i forhold til inhabilitet enn det som følger av lovteksten. Grunner for det kan være å sikre beslutninger spesielt der rådgivningsfunksjonen går langt og for å sikre at SND nyter den nødvendige tillit der den offentlige oppfatning av habilitetsspørsmålet er strengere enn det som følger av vanlig rettsoppfatning.

I SNDs styre har mange av medlemmene privat forretningsvirksomhet som hel- eller deltids beskjeftigelse. Det er helt nødvendig for SND å ha en slik kompetanse i sine styre for å kunne trekke opp strategier som fokuserer på næringslivets egne utfordringer. I en del tilfeller er det imidlertid slik at deres private forretningsvirksomheter, med eller uten det aktuelle styremedlemmets aktive medvirkning, søker om finansiering fra SND. I slike saker fratrer styremedlemmet behandlingen som inhabil dersom saken legges fram for styret.

Departementet og SND har foretatt en vurdering av hvordan saker hvor styremedlemmer er inhabile skal håndteres. Man har kommet fram til at det vil være hensiktsmessig om styrene, både hovedstyret og de regionale styrene, selv behandler alle saker hvor styremedlemmer er inhabile. Det inhabile medlemmet fratrer ved behandling av den aktuelle saken, og det øvrige styret fatter en beslutning. På denne måten sikres at styrene er fullt orientert om hvilke engasjementer de enkelte styremedlemmer har. Fram til i dag har

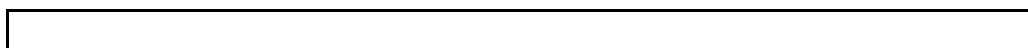
administrasjonen avgjort saker som har ligget innenfor dens fullmaktsgrenser. Inntil de regionale styrene gis vedtaksfullmakt vil saker med inhabilitet i de regionale styrene avgjøres av administrerende direktør. Den nye måten å håndtere denne type saker på sikrer større grad av informasjon til styremedlemmene om saker der styremedlemmer har næringsinteresser. Det vil også hindre spekulasjoner om at administrasjonen kan ta utenforliggende hensyn ved beslutninger hvor et styremedlem er knyttet til søker. SNDs hovedstyre vedtok disse endringene i desember 2000. Informasjonen til offentligheten om slike saker vil også bli bedre i og med at saker som styrebehandles oftere vil være gjenstand for omtale i media. SND omfattes fra 1. april 2001 av offentlighetsloven, noe som sikrer allmennheten økt tilgang til informasjon om de tilsagn SND gir.

9.3.2 En proaktiv arbeidsform og habilitet

Den andre spørsmålstillingen som en mer proaktiv rolle vil medføre er hvor langt medarbeidere kan gå i sin proaktivitet sett i forhold til det ansvar overfor kundene rådgivning kan innebære. Skal SND være mer aktiv i å finne og følge opp prosjekter må en kunne gi råd. Det vil være vanskelig å fylle en slik rolle og ikke minst å utøve den, ved å si at man utelukkende gir veiledning. Skal SND gi råd må man erkjenne og ta det ansvar som følger med. Utfordringen blir å legge ambisjonene på et nivå hvor organisasjonen har de tilstrekkelige kunnskaper og en arbeidsform som bidrar til at det gis gode råd. Det må også understrekes at SND aldri i noen grad skal overta bedriftens eget ansvar for sin utvikling.

På rådgivningssiden og i SNDs proaktive rolle vil det i alminnelighet være mye som skal til før SNDs medarbeidere vil være inhabile så lenge de ikke tiltar seg rollen som prosjektdriver eller konsulent. Det må aldri være tvil om at det er bedriften som er prosjektets eier. Rådgiverfunksjonen må ikke gå over til å bli kundens mann. SND skal kunne fungere som diskusjonspartner innenfor forretningsstrategiske spørsmål i relasjon til det finansielle engasjement SND har eller kan få. SND selv skal aldri være rådgiver når det gjelder valg mellom SND og andre finansieringsinstitusjoner eller utviklingspartnere.

I praksis er det særlig i forbindelse med prosjektfordeling i forkant av en eventuell finansieringssøknad at habilitetsspørsmål kan bli reist. Så lenge SND opererer med én kundeansvarlig for hver kunde, vil det jevnlig kunne reises spørsmål om habilitet i enkeltsaker. SND prøver for tiden ut organisasjonsformer på flere distriktskontorer hvor det settes sammen kundeteam. En slik organisering har flere klare fordeler, deriblant at habilitet blir et mindre problem når flere saksbehandlere arbeider sammen på samme sak. I en proaktiv rolle er det ikke de juridiske grensene som vil være de vanskeligste, men hensynet til å opprettholde tillit. Dette krever at habilitet jevnlig diskuteres i organisasjonen og mellom ansatte, og at de ansattes egen vurderingevne er høy. Kommer man inn i gråsoner bør SND være føre var og følge en svært forsiktig linje.

Boks 9.1 Proaktivitet og habilitet

Eksempel på håndtering av habilitet

SND kan som bedriftenes inngangsport til virkemiddelapparatet ha et nettverk av konsulenter eller mentorer hvor idèhavere kan henvises for å få en diskusjonspartner i utformingen av prosjektideen. Når de riktige spørsmålene er stilt, kan SND kontaktes. Idèhaveren får så tildelt sakbehandlere med riktig kompetanse. Idèhaveren kan gjerne ha truffet SND gjennom deres proaktive arbeid i første instans, men bruken av uavhengige konsulenter sikrer at SND ikke selv får eierskap til prosjektene.

9.3.3 Det private konsulentmarkedet

SND skal ikke konkurrere med det private konsulentmarkedet. Det er av stor betydning for norske bedrifter at det finnes et bredt tilbud av ulike konsulent-tjenester, og utviklingen av dette markedet må ikke begrenses av at offentlige institusjoner fungerer som en etableringsbarriere for private.

Støtten til Bedriftenes rådgivningstjeneste på statsbudsjettet ble tatt ut fra og med 1998. Enkelte fylkeskommuner har videreført et tilbud innenfor bedriftsrettet rådgivning. Departementet vurderer det slik at det eksisterer en viss markedssvikt med hensyn til rådgivning over for små og mellomstore bedrifter i enkelte distrikter. Særlig gjelder dette enmannsforetak og entreprenører. Dette er imidlertid ikke av et slikt omfang at man finner det hensiktsmessig å gjeninnføre en statlig finansiert, landsomfattende rådgivningstjeneste. Det vil være naturlig om SND har en noe mer rådgivende arbeidsform på slike områder enn der det finnes et velfungerende marked med private konsulenter.

Som en mer proaktiv medspiller enn i dag vil SND komme opp i situasjoner der man gjør en jobb som private også kunne tatt på seg. Her skal SND vise forsiktighet, men i mange tilfeller vil det være hensiktsmessig at SND, bedriftene og private konsulenter sammen videreforedler interessante prosjekter.

9.4 Kontroll med virksomheten

I en virksomhet som formidler mellom 3 og 4 mrd. kroner av statlige midler hvert år er det påkrevet med et kontrollapparat som alle parter har tillit til. Både Stortinget og Regjeringen, ansatte og ledelse i SND og næringslivet må kunne stole på at midlene håndteres i henhold til etablert lov- og regelverk. De interne prosessene må være betryggende, og habilitetsspørsmål må behandles slik at verken juridiske eller andre forhold kan føre til at SNDs integritet trekkes i tvil.

9.4.1 Kontroll med bevilgninger og regnskap

SNDs system for bevilgningskontroll beskrives i boks 9.2.

Boks 9.2 Bevilgningskontroll i SND

Styret i SND har delegert til adm. direktør beslutningsfullmakter i bevilgningssaker og myndighet til å delegere disse fullmakter videre i SNDs administrasjon. Adm. direktør har delegert sine beslutningsfullmakter til kredittdirektør. Videre har adm. direktør delegert beslutningsfullmakter til divisjonsdirektør for næringsdivisjonen og divisjonsdirektør for Russland- og Øst-Europadivisjonen, samt direktørene for distriktskontorene. Alle beslutningsfullmakter i SND er personlige og tildelt skriftlig.

Ingen medarbeider som utarbeider innstilling i en bevilgningssak kan foreta beslutning i samme sak, noe som sikrer at minst to personer alltid gjennomgår kredittsaker. Regelen om «delt saksbehandling og beslutningsmyndighet» bygger først og fremst på behovet for en betryggende administrativ kvalitetssikring.

Virkemidlene behandles i samsvar med de retningslinjer som de respektive departementer fastsetter. Administrasjonen bygger i sine vurderinger på de retningslinjer som styret trekker opp. SNDs etiske retningslinjer som bl.a. omhandler regler om habilitet og taushetsplikt (jf SND-lovens §§ 23 og 25), gjelder ved utøvelsen av den enkeltes beslutningsfullmakt. SNDs etiske retningslinjer er vedtatt av styret og er retningsgivende for god adferd.

SND har en egen enhet for kredittpolicy og risikostyring, ledet av en kredittdirektør. Hensikten er å få et klart skille mellom bevilgning og saksutarbeidelse/innstilling. Enheten har bl.a. det overordnede ansvar for all kredittgiving (omfatter både lån, garantier og tilskudd) og kontroll av bevilgninger på alle nivåer.

Internrevisjonen i SND rapporterer direkte til administrerende direktør. Revisjonen utøves som enkeltprosjekter rettet mot utvalgte områder. Det legges til grunn en risikostyrt innsats ved valg av arbeidsoppgaver innenfor et år.

I tillegg til bevilgningskontrollen har SND også etablert internkontrollrutiner knyttet til utbetalinger, anvendelse av virkemidlene, overholdelse av retningslinjer generelt og vedtakskontroll.

SND avlegger årsregnskap i henhold til regnskapsloven. Dette innebærer at virksomheten revideres av revisor som velges av foretaksmøtet, dvs. Nærings- og handelsministeren. I §32 i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond stilles det krav om at revisor skal være statsautorisert. Revisjonen gjennomføres i henhold til revisorloven og god revisjonsskikk.

Som en statlig virksomhet har Riksrevisjonen et ansvar for å sørge for at SND forvalter sitt ansvar på en betryggende og forskriftsmessig måte. Riksrevisjonens rett til å «kreve de opplysninger den finner påkrevd for sin kontroll» er fastslått i § 34 i Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond.

Siden SND ble etablert i 1993 har det ikke vært påpekt klanderverdige forhold fra ekstern revisor eller Riksrevisjonen.

Både ekstern revisor og Riksrevisjonen møter på det årlige foretaksmøtet.

9.4.2 Tilsyn og kontroll

Departementet mener det er behov for å endre systemene for tilsyn og kontroll med SND. Det vil bli utredet hvorvidt et eget eksternt tilsynsorgan bør ha ansvar for å følge virksomheten. Dette blir også sett i sammenheng med tilsvarende ordninger for øvrige statsbanker. Vurderingene tar utgangspunkt både i de generelle krav som bør stilles til forvaltning av offentlige midler og de ulike bankenes spesifikke rolle.

Det har ved flere anledning vært vurdert å benytte Kredittilsynet som tilsynsorgan for SND. På bakgrunn av at Kredittilsynets formål er tilsyn med finansmarkedene har man så langt ikke funnet det hensiktsmessig å gå inn på en slik løsning. Kredittilsynet har som kjerneoppgave å føre tilsyn med finansinstitusjoner i Norge for å sikre solide institusjoner, stabile finansmarkeder og en velordnet verdipapiromsetning.

SND forvalter betydelige midler fra offentlige budsjetter, og regelverk for saksbehandling og beslutningstaking bør sammen med ulike kontroll- og tilsynsmekanismer derfor vurderes med jevne mellomrom. Slike vurderinger bør ta utgangspunkt i at forvaltningen av offentlige midler skal skje på en betryggende måte. I tillegg til interne rutiner har ekstern revisor i dag et ansvar for å revidere virksomheten etter revisorlovens krav, og Riksrevisjonen et ansvar for å sørge for at SND forvalter sitt ansvar på en betryggende og forskriftsmessig måte. Departementet går inn for et forsterket tilsyn med SNDs virksomhet, og vil utrede hvordan dette best kan organiseres. Ulike løsninger kan komme i betraktning, og det tas sikte på å komme tilbake til Stortinget med saken.

9.5 Integrasjonen med Statens Fiskarbank

---

1. januar 1997 ble Statens Fiskarbank integrert i SND. Dette innebar at de landsdekkende og distriktsrettede låne- og tilskuddsordningene under Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet sine budsjetter, som forvaltes av SND, fra da av kunne benyttes overfor fiskeflåten i tråd med gjeldende retningslinjer for ordningene. Integrasjonen av Statens Fiskarbank i SND resulterte i at flåten ble behandlet på lik linje med øvrig næringsvirksomhet ved at den fikk tilgang på det generelle nærings- og distriktpolitiske virkemiddelapparatet.

Hovedtrekkene i finansieringsordningene for fiskeflåten er blitt videreført med kondemnerings- og kontraheringstilskudd og lån som hovedelementene, men renten er nå markedstilpasset og ikke lenger politisk bestemt.

Bruken av låne- og tilskuddsordninger i SND skal være i tråd med Fiskeridepartementets overordnede fiskeripolitiske retningslinjer om virkemiddelbruken overfor fiskeri- og havbruksnæringen. I disse retningslinjene har det de siste årene blitt vist til at SND skal være tilbakeholden med å støtte prosjekt som øker kapasiteten i fiskeflåten vesentlig.

Prosessen med å integrere Statens Fiskarbank i SND har i ettertid vist seg å ha gått relativt problemfritt. De ansatte i Statens Fiskarbank ble overført til SNDs distriktskontorer og kundene fortsatte å få hjelp av de samme personene de fleste stedene.

Formålet med integrasjonen må i stor grad kunne sies å være oppnådd. Kostnadene ved å forvalte ordningene er redusert blant annet som følge av at

administrasjonen i Statens Fiskarbank er blitt slått sammen med SNDs administrasjon, og kundene har fått tilgang til de generelle nærings- og distriktpolitiske virkemidlene på lik linje med øvrig næringsvirksomhet.

9.6 Integrasjonen med Statens Landbruksbank

Tidligere Statens landbruksbank (SLB) og deler av virksomheten under fylkesmennenes landbruksavdelinger (FMLA) ble fra 1. januar 2000 integrert i SND, jf. omtale i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (1999-2000). Bakgrunnen for avviklingen av SLB som egen virksomhet og en overføring av oppgaver og ressurser til SND er Stortingets vedtak i forbindelse med behandlingen Innst. S. nr. 89 (1998-99). Næringskomiteens flertall pekte i sin begrunnelse på at «det er viktig at landbruksnæringen ses i sammenheng med øvrig næringsliv, der landbruk og annet næringsliv i sum gir tilstrekkelig levegrunnlag». Intensjonene og formålet bak sammenslåingen er å samle de viktigste virkemidlene rettet mot næringsutvikling slik at disse kan ses mer i sammenheng. Samtidig vil en kunne oppnå synergieffekter og mer effektiv ressursbruk.

9.6.1 Integrering av ordninger/virkemidler

Ved integreringen ble oppgaver knyttet til SLBs utlånsvirksomhet, SLBs formidlings- og kompetansesenterfunksjon og forvaltningen av de sentrale bygdeutviklingsmidlene og de fylkesvise, bedriftsrettede bygdeutviklingsmidlene overført SND. Med dette får SND en bredere kompetanse, arbeider innenfor større deler av verdikjedene og kan generelt samordne virkemidlene på en bedre måte.

SND får sine styringssignaler for de landbrukspolitiske virkemidlene fra Landbruksdepartementet gjennom St.prp. nr. 1, St.prp. om Jordbruksoppgjøret, tildelingsbrev og forskrifter for ordningene.

SND skal kunne bidra som en aktiv støttespiller for enkeltpersoner og være i stand til å gjøre prioriteringer av lokal næringsutvikling i forhold til nasjonal jordbrukspolitikk. For å oppnå dette er det nødvendig at SND bygger opp tilstrekkelig kompetanse om landbruk og landbrukstilknyttet næringsvirksomhet, både på sentralt og regionalt nivå. En stor del av BU-midlene tildeles kvinner. De erfaringene man gjør seg her må også komme resten av SNDs organisasjon til gode, slik at satsingen på kvinnelig deltakelse i andre deler av næringslivet kan nyte godt av den kompetansen som er bygd opp på landbrukssiden.

Ordningen med lån til landbruksformål ble fra 1. januar 2001 samordnet SNDs øvrige lånesystemer. En forutsetning for harmoniseringen var at SLBs kunder skulle komme ut om lag likt og at driften skulle effektiviseres. Utlånsvirksomheten som tidligere ble finansiert ved trekk over statskassen ble erstattes med innlån fra staten, tilsvarende de øvrige låneordningene i SND. Lån til landbruksformål som er gitt til og med 2000 blir administrert av SND til samme vilkår som før, dvs. til rentevilkår som til enhver tid gjelder i Husbanken. Utgifter til administrasjon, låneprovisjon til staten, tapsavsetninger og rentesubsidier for denne porteføljen av landbrukslån blir som tidligere dekt over statsbudsjettet. Nye lån til bolig- og næringsformål i landbruket ble fra og

med 2001 integrert i SNDs lavrisikolåneordning og tilbys til samme vilkår som øvrige næringslån.

9.6.2 Integrering av SLB/FMLA som organisasjon

Oppgaver og ansatte ved SLBs avdelingskontorer i Bergen, Trondheim og Tromsø og FMLA er overført SNDs distriktskontorer. Tilsvarende er SLBs hovedkontor integrert med SNDs hovedkontor i Oslo. Det er bevilget 76 mill. kroner til omstillingsarbeid knyttet til ulike system- og personaltiltak. Dette er et omfattende og ressurskrevende arbeid som berører de fleste ansatte og arbeidsfelter. På systemsiden påløper det kostnader framover knyttet til samordning av IT, arkivfunksjoner, depot, opplærings-, kompetanseheving og samlokalisering både sentralt og lokalt. Her er det fortsatt utfordringer som gjør at de forventede effektene ennå ikke er tatt ut i full skala. Det ble overført i alt 151 årsverk fra landbruksforvaltningen til SND. Ved integreringen ble det anslått en mulig effektivisering på om lag 46 årsverk. Pr. 1. januar 2001 er det tatt ut en samordningsgevinst på til sammen 47 årverk, hvorav om lag 37 årsverk ved hovedkontoret. Reduksjonen består hovedsakelig av administrative funksjoner. Dette har skjedd ved en kombinert bruk av personalmessige stimulerings tiltak og det er arbeidet aktivt for omstilling til annet arbeid. Integreringen innebærer derfor ytterligere styrking av SND på regionalt nivå. Det er forventet en langsiktig årlig besparelse på minst 15 mill. kroner som følge av sammenslåingen. Det er lagt opp til at denne besparelsen tas ut i løpet av 3-årsperioden 2000-02. I denne perioden er det lagt til grunn en besparelse på 3,5 mill. kroner i 2000, 5 mill. kroner i 2001 og 6,5 mill. kroner i 2002. Videre er det bevilget 6 mill. kroner til lønnsharmonisering mellom ansatte i SND og tidligere ansatte i SLB og FMLA, jf. St.prp. nr. 61 og Innst. S. nr. 220 (1999-2000).

9.7 Offentlighet

I Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr 97 heter det i § 6 at Offentlighetsloven ikke gjelder for SND. I Ot prp nr 56 (1999-2000) Om lov om endringer i offentlighetsloven og enkelte andre lover foreslo Regjeringen at Offentlighetsloven skulle gjelde for SND under visse vilkår. Stortinget sluttet seg til dette ved behandlingen av proposisjonen.

Stortingets vedtak innebærer at offentlighetsloven gjelder for SND fra 1. april 2001. Søknader om støtte og journalsførsler om slike skal imidlertid unntas fra offentlighet av hensyn til bedriftenes behov for beskyttelse av informasjon om forretningsforhold. Videre kan avslag på søknader også unntas offentlighet.

I henhold til Offentlighetsloven skal overordnet forvaltningsorgan være klageinstans for avslag på søknad om innsyn. I henhold til forskrift om offentlighetslovens anvendelse på Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 2. mars 2001 er Nærings- og handelsdepartementet klageinstans i slike saker for SNDs vedkommende.

Endringene i Offentlighetsloven tilpasser SND til de krav om åpenhet og innsyn som offentlig sektor bør preges av. Samtidig er kundenes behov for konfidensialitet ivarettatt.

10 SNDs styringssystem

10.1 Bakgrunn

For å sikre at politiske vedtak blir fulgt opp på en effektiv måte er det nødvendig med et godt styringssystem. Verktøyet skal bidra til at mål blir operasjonalisert og meddelt dem som skal ta seg av oppgaven. I tillegg må det bidra til at det kanaliseres pålitelig informasjon tilbake til politiske myndigheter om hvilke resultater som er oppnådd.

For at slike systemer skal fungere godt er det nødvendig at det eksisterer ryddige rutiner for kommunikasjon mellom de ulike aktørene som bør være involvert. I tillegg bør at alle involverte kjenne og akseptere systemet.

SND er en relativt kompleks organisasjon med kompliserte omgivelser rent forvaltningsmessig. Organisasjonen mottar styringssignaler fra fem departementer og har 17 distriktskontorer som hver seg balanserer i forhold til sentralt gitte føringer fra de fem departementer, distriktskontorstyret og fylkeskommunen.

I dette kapitlet vil dagens styringssystem gjennomgås og det vil foreslås flere konkrete tiltak for at SND i tiden fremover skal kunne være et effektivt virkemiddel for å bidra til et konkurransedyktig næringsliv i hele landet. Det krever et effektivt system for å formidle styringssignaler fra bevilgende myndigheter, god kommunikasjon på tvers til andre offentlige aktører, og et godt system for tilbakerapportering.

10.2 Styringssystemet mellom departementene og SND

10.2.1 Historikk

Ved etableringen av SND ble det lagt vekt på å utvikle et mål- og resultatrapporteringssystem som kunne få den nye institusjonen til å utvikle seg på en enhetlig måte. Etter et grundig arbeid ble det i 1994 iverksatt et system som både skulle måle effekter, aktivitet og produktivitet. Dette systemet omfattet i prinsippet alle virkemidlene SND forvaltet. Imidlertid var fylkeskommunenes forvaltning av bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidler under gitte fullmaktsgrenser også underlagt et eget mål- og resultatstyringssystem. Dette systemet var ikke sammenfallende med det generelle resultatrapporteringssystemet for SND. Dermed eksisterte det to ulike styringssystemer for forvaltningen av SND-virkemidler.

Egenkapitalordningen og lavrisikordningen ble fra starten av styrt gjennom avkastningskrav.

I St.meld. nr. 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond ble det pekt på at det var behov for å revidere det eksisterende mål- og resultatstyringssystemet. Behovet skyldtes dels eksistensen av to ulike systemer, enkelte metodiske svakheter i systemene og at SND hadde endret seg vesentlig som følge av innlemming av Fiskarbanken og etablering av et landsdekkende distriktskontornett.

10.2.2 Dagens styringssystem

SND er etablert ved egen lov som ligger nært opp til statsforetaksmodellen. Statens eierskap ivaretas gjennom foretaksmøtet. Departementet utøver den øverste myndighet i fondet i foretaksmøtet, og denne myndigheten kan ikke utøves utenom foretaksmøtet.

SNDs styre står ansvarlig overfor nærings- og handelsministeren for SNDs virksomhet. Nærings- og handelsministeren har det konstitusjonelle ansvar for SND. SNDs styre delegerer fullmakter videre til administrasjonen. Beslutninger fattes i linjen styre - adm.dir. - distriktskontordirektør. På fylkesnivå er det et eget styre med rådgivende myndighet som oppnevnes av fylkeskommunene i henhold til samarbeidsavtalene. Dette styret har beslutningsfullmakt i saker som finansieres av midler over jordbruksavtalen.

For å få en effektiv styring av SND med hensyn til forvaltningen av de årlige budsjettvedtak, er det etablert en styringsdialog mellom SND og departementene i tillegg til foretaksmøtet.

SND mottar årlig tildelings- eller disposisjonsbrev fra hvert av departementene som nytter SND til å forvalte midler. Det innebærer at SND mottar fire ulike tildelingsbrev med føringer. Tildelings-/disposisjonsbrevene er de viktigste dokumentene for å formidle styringssignaler årlig om hvordan Stortingets budsjettvedtak vedrørende SND skal følges opp av fondet. Tildelingsbrevene skal ta utgangspunkt i fagproposisjonen og være et virkemiddel for departementet i å klargjøre, utdype og operasjonalisere de føringene som ligger i budsjettproposisjonen.

De viktigste møteplassene i tillegg til foretaksmøtet er halvårslige kontaktmøter mellom det bevilgende departement og SND. I tillegg til dette rapporterer SND skriftlig til departementene i henhold til en oppsatt plan.

I tråd med signalene fra St.meld. nr 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond utviklet Nærings- og handelsdepartementet i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeridepartementet og Miljøverndepartementet et nytt resultatrapporteringssystem for SND. Systemet ble innført fra 2000.

Systemet består av resultatmål fordelt på

- aktivitetsindikatorer, dvs. tilsagn gitt etter ulike kriterier (for eksempel til distrikter, kompetanse, små bedrifter osv.),
- effektindikatorer, dvs. virkemidlenes effekt på overordnede målsettinger,
- produktivitetsindikatorer, dvs. effektiviteten i SNDs organisasjon og
- kundetilfredshet.

Systemet skal i størst mulig grad samordne rapporteringen til de enkelte departementene, men det gis også rom for særskilt rapportering til hvert departement på deres spesifikke behov.

10.2.3 Evalueringen

Evalueringen hevder at målhierarkiet er blitt så stort og omfattende at det mer hemmer enn fremmer en positiv utvikling av SND. Det bør tas initiativ til å forenkle målstrukturen i departementene. Utgangspunkt bør være de mål som er skissert i det nye mål- og resultatrapporteringssystemet som er utarbeidet av departementene og SND i fellesskap.

Tildelings-/disposisjonsbrevene må koordineres mellom departementene i større grad enn i dag. Departementene bør styrke og videreutvikle koordineringen i forhold til SND i mål- og resultatstyringsprosessen.

For å utvikle og vedlikeholde et godt resultatrapporteringssystem er det nødvendig å bygge opp og videreutvikle denne kompetansen i departementene og SND. Videre bør det være en felles styringskultur mellom de involverte departementene og SND.

Evalueringen peker på at det bør vurderes å utvikle et bedre styringssystem med utgangspunkt i departementsvise SND-resultatkontrakter, konkrete endringsmål for SND og såkalte SMARTE mål, dvs. mål som er spesifikke, målbare, ambisiøse, realistiske, tidfestede og etterprøvbare. Dette innebærer et mer systematisk fokus på helheten så vel som på de viktigste målsettingene.

10.2.4 Departementets vurderinger

Departementet ser at SND i dag må foreta en siling av alle krav som mottas fra departementene, slik at institusjonen ved sin forvaltning av virkemidlene tar hensyn til de målsettingene som anses som viktigst. Dermed overlater en i praksis mye av ansvaret for målutformingen til SND.

I takt med at flere departementer stiller midler til rådighet for SND må SND forholde seg til flere ulike styringskulturer. Ulike styringskulturer har utviklet seg tosidig mellom SND og det enkelte departement. Det er nå behov for å samordne styringssignalene bedre enn før. Antallet målsettinger og føringer er for stort til at de gir SND hensiktsmessige rammebetingelser. Det er ulik grad av involvering i SNDs virksomhet fra departement til departement. Dagens styringssystem mellom departementene og SND er ikke godt nok samordnet til å gjøre SND til en så fleksibel og handlingsdyktig organisasjon som ønskelig.

Etter regjeringens vurdering er det behov for en revisjon av SNDs målstruktur. Det er behov for å ha en enklere målstruktur med basis i formålsparagrafen som kan sikre effektiv oppnåelse av de viktigste hensynene som SND skal ivareta. De overordnede målsettingene er diskutert i kapittel 5. Likevel må SND leve i en verden hvor ikke alle mål er helt konsistente. For eksempel vil det kunne være avvik mellom velferdsmessige målsettinger og målsettinger som kun tar sikte på økonomisk effektivitet. SND bør imidlertid ha større frihet enn i dag til å velge hvordan man vil nå de ulike målene. Dette arbeidet er allerede iverksatt, og både innenfor landbruk og fiskeri er en del sentrale føringer overfor SND kuttet ut i løpet av det siste året.

Dette innebærer at i den grad SND skal pålegges ytterligere presiseringer, må de være konsistente i forhold til hovedmålene og strategiene for fondet.

Nærings- og handelsdepartementets koordineringsrolle i forhold til andre departementer i saker som vedrører SND må styrkes. Det innebærer bl.a. at budsjettprosessen samordnes bedre enn i dag og at disposisjons-/tildelingsbrevene samordnes med sikte på å oppnå bedre konsistens.

Regjeringen vil ta initiativ til at det opprettes en arbeidsgruppe som får i oppgave å videreutvikle modellen for styring av SND. Dette arbeidet kan ta utgangspunkt i det eksisterende resultatrapporteringssystemet for SND. Det er imidlertid nødvendig å gå gjennom målstrukturen med sikte på sanering av

mange underordnede målsettinger og oppnå en konsistent struktur innenfor de ytre rammer som er satt for SNDs virksomhet. Det bør også drøftes hvordan det kan etableres mekanismer som sikrer en god styringsdialog mellom alle involverte parter.

10.2.5 SNDs hovedstyre

Lov om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond av 3. juli 1992 nr. 97 slår fast at «SND ledes av et styre og en administrerende direktør». Styret rapporterer til nærings- og handelsministeren.

Styret oppnevnes av Kongen. Ved behandling av administrative saker suppleres styret med to styremedlemmer som velges av og blant de ansatte. Styrets leder og nestleder velges av foretaksmøtet.

Forvaltningen av SND tilligger styret. Styret har videre ansvaret for en tilfredsstillende organisering av virksomheten. Styret har ansvaret for å ansette administrerende direktør, som forestår den daglige ledelse av fondet.

Styret i SND har et betydelig ansvar, og det er svært viktig at dets medlemmer samlet sett har en erfaringsbakgrunn og kompetanse som gjør det godt skikket til å ivareta ansvaret. Styrets sammensetning må reflektere de utfordringer norsk næringsliv står overfor og de oppgaver SND er tillagt innenfor nærings- og distriktpolitikken. Regjeringen legger opp til at styret skal ha stor grad av frihet til å utforme strategier for å nå de overordnede politiske mål, og at styret blir fulgt opp på hvorvidt målene nås heller enn hvordan de nås.

10.3 Styring av SND på regionalt nivå

10.3.1 Bakgrunn

SND har et tett samarbeid med fylkeskommunene. Fylkeskommunenes planer er førende for SND, og SND er en viktig bidragsyter i utarbeidelsen av planene.

Regjeringen går inn for at fylkeskommunen fortsatt skal være det folkevalgte regionale nivået. SND må samarbeide tett med fylkeskommunen gjennom distriktskontorene. Antall distriktskontorer må vurderes både ut fra landets administrative inndeling, næringsmessige og andre relevante forhold.

SND skal være en regional utviklingsaktør med ansvar for bedriftsrettede virkemidler og for å bidra til å bygge gode næringsmiljøer og innovasjonssystemer. Fylkeskommunenes strategier vil fortsatt være førende for SNDs distriktskontorer innenfor nasjonal politikk.

10.3.2 Det styringsmessige forholdet mellom det regionale nivået og SND

SND og fylkeskommunene har i dag et tett forhold hvor selve næringsutviklingsarbeidet beskrives i de regionale utviklingsplanene (RUP) og det organisasjonsmessige gjennom egne tosidige samarbeidsavtaler.

Innenfor nasjonale mål og føringer er RUPene førende for SNDs virksomhet i vedkommende fylke. RUPene legger strategier for det regionale næringsutviklingsarbeidet, og utarbeidelsen av planene skjer i et tett samarbeid mel-

lom fylkeskommunene og andre aktører. SND er en viktig medspiller i dette arbeidet, og bidrar aktivt til å utforme planer for næringsutvikling.

Samarbeidsavtalene mellom SND og den enkelte fylkeskommune ble inngått ved opprettelsen av distriktskontorene i perioden 1996-99. Avtalene regulerer viktige forhold ved samarbeidet, deriblant det regionale styrets rolle. En videreutvikling av de regionale styrenes rolle diskuteres nedenfor.

Det er et mål at samarbeidet mellom SND og fylkeskommunen skal forsterkes. Regjeringen fremmer i sin stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikk forslag om ytterligere delegering fra statlig til regionalt nivå på mange områder. En slik politikk legger til rette for at RUPene kan gi mer reelle styringssignaler enn i dag ved at føringene fra statlig nivå på flere felter blir færre og mindre detaljerte. Det åpnes derfor muligheter for større grad av skreddersøm i de regionale planene. Dette forsterker betydningen av samarbeidet mellom SND og fylkeskommunen, både ved at SNDs rolle som regional premissleverandør blir mer reell i utarbeidelsen av planer og ved at planenes innhold får større betydning i SNDs forvaltning av virkemidlene.

Med økt grad av regionalisering vil fylkeskommunene selv bli bedre i stand til å utvikle egne mål. Dette forsterker betydningen av SNDs nasjonale rolle, fordi organisasjonen vil kunne være en arena for erfaringsoverføring og læring mellom ulike deler av landet. Økt regionalisering gjør derfor SND som lærende organisasjon med et kompetent og samordnende hovedkontor enda viktigere enn i dag.

10.3.3 De regionale styrenes rolle i dag

Ved opprettelsen av SNDs distriktskontorer ble det opprettet rådgivende styrever ved hvert kontor. I St. meld. nr 51 (1996-97) Om Statens nærings- og distriktsutviklingsfond heter det: «Fylkesoppnevnte styrever skal påse at distriktskontorenes virksomhet er i tråd med fylkenes strategiske næringsplaner, gitt at disse ikke strider mot nasjonale mål i nærings- og distriktpolitikken. Styrene sikres reell innflytelse bl.a. ved at de får uttale seg om større og prinsipielt viktige saker. Lederne av distriktskontorene utøver sine personlige fullmakter gjennom de lokale styrene og har avgjørelsesmyndighet i alle enkeltsakene innenfor gitte fullmakter.» Styrenes størrelse og sammensetning varierte fra fylke til fylke, men de fleste hadde 7-9 medlemmer og flertall av politikere. Dette opplegget var i funksjon til og med 1999.

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2000 sluttet Stortinget seg til følgende innstilling fra Næringskomiteen : «*Komiteen mener (også) at man i stortingsmeldingen (om SND, vår merknad) bør legge opp til at SND-styrene i fylkene får vedtaksfullmakt i alle saker.*»

Stortinget uttalte seg klart og konkret om hvordan styrene for distriktskontorene skulle settes sammen. Den nye sammensetningen gjaldt fra 01.01.2000.

Sammensetningen av styrene på fylkesnivå er som følger:

- Hvert fylkesting velger det antall politisk oppnevnte styremedlemmer som er skissert i avtalen mellom SND og den enkelte fylkeskommune.
- LO og NHO har én representant hver i alle fylkestyrene.
- Norges Bondelag og Norges Bonde- og Småbrukarlag har én representant hver i alle fylkestyrene.
- Norges Skogeierforbund har én representant i de fylker hvor det er natur-

- lig.
- Norges Fiskarlag har én representant i de fylker hvor det er naturlig.

I dag har styrene rådgivende myndighet i alle saker, unntatt saker vedrørende Bygdeutviklingsmidlene (BU-midlene). Disse avtales i jordbruksoppgjøret, og ble overført SND etter integreringen av Statens Landbruksbank i 2000. På dette området har styrene vedtaksfullmakt. Vedtak i øvrige saker fattes av distriktskontorets leder, og disse får sine fullmakter fra adm. direktør i SND. Styrene består etter den nye ordningen fra og med 2000 av 12-15 medlemmer i hvert fylke.

I den modell som Stortinget vedtok i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2000 har representantene fra de ulike organisasjonene ulik grad av innflytelse ved at noen har stemmerett i alle saker mens andre har stemmerett bare i noen saker.

Stortingets vedtak om styrenes sammensetning, rolle og arbeidsform ble implementert fra og med 2000 som forutsatt.

10.3.4 Noen prinsipper for styrenes rolle

Kompetanse

For SND-styrene som på alle andre felter i samfunnet vil kompetansen bli mer og mer avgjørende for hvor god jobb man gjør. Styrene bør arbeide som et kollegium hvor beslutningen tas i fellesskap etter gode prosesser. Det er derfor medlemmenes samlede kompetanse som betyr noe for kvaliteten i styrets arbeid, og det tilsier rekruttering fra flere miljøer enn i dag. Det er særlig viktig å bringe inn personer med erfaring fra FoU-arbeid, internasjonal virksomhet og nyskaping.

Representativitet

Styrene må være representative i den forstand at viktige samfunnsgrupper føler seg komfortable med sammensetningen. I dag er det å representere en interessegruppe en svært viktig og helt nødvendig forutsetning for å bli valgt til styremedlem. Regjeringen mener dette hensynet må tones ned til fordel for styrenes samlede kompetanse.

Ansvarsforhold

Det er svært viktig, i både prinsipiell og praktisk forstand, at den som har beslutningsmyndighet også må ta ansvaret for de beslutninger som fattes. I dag er det en klar linje fra statsråden i Nærings- og handelsdepartementet til SNDs hovedstyre og videre ned til direktørene for distriktskontorene. I denne linjen delegeres myndighet og ansvar følges opp. Dersom distriktsstyrene skal gis vedtaksfullmakt, må styrene også få det reelle ansvar for resultatene av det som beslutes. Styret må kollektivt ta ansvaret, og det organ som utnevner styret må også ha reell mulighet til å velge styremedlemmene og ta de nødvendige tiltak dersom resultatene er for dårlige.

Størrelse

Styrene har i dag 12-15 medlemmer. Dette er etter departementets oppfatning i overkant av det ønskelige dersom styrene skal fungere tilfredsstillende med beslutningsmyndighet. Et styre med beslutningsfullmakt må kunne arbeide mer effektivt enn et rådgivende, og antallet styremedlemmer bør derfor reduseres. En sammensetning med 9 medlemmer vil gi mulighet til å få en tilfredsstillende bredde i sammensetningen samtidig som styret ikke blir for stort til kunne arbeide effektivt.

10.3.5 Forslag til ny modell for de regionale styrene

Vedtaksfullmakt

Stortinget la ved behandlingen av B.innst. S. nr. 8 (1999-2000) opp til at «SND-styrene i fylkene får vedtaksfullmakt i alle saker». Departementet mener det er av stor betydning at SNDs beslutninger på regionalt nivå er godt forankret i fylkeskommunene så vel som i andre miljøer. Ved å overføre beslutningsfullmakt til styrer med bred representasjon vil denne forankringen styrkes. Tiden fra en bedrift leverer søknad til beslutning fattes vil imidlertid kunne bli noe lengre enn i dag når styret skal involveres i enkeltsaker. Dette kan avhjelpes ved at styret delegerer myndighet til lederen for distriktskontoret. Det legges på denne bakgrunn opp til at de fylkesvise styrene får beslutningsfullmakt i alle saker.

Departementet ser det som viktig at styrene opptrer som kollegier hvor alle medlemmene har samme status. Det er derfor ønskelig å legge om dagens praksis med differensiert stemmerett til et system hvor alle medlemmer har tale-, forslags- og stemmerett i alle saker.

Styrenes størrelse

Næringskomiteen pekte i sin innstilling på at man «er klar over at en svakhet med det system som skisseres er at SNDs fylkesstyrer i enkelte fylker blir store, og at dette kan være praktisk og økonomisk uhensiktsmessig». Departementet mener at styrer med beslutningsfullmakt bør være mindre enn rådgivende styrer fordi man må komme fram til konkrete beslutninger i mange flere saker. Dette tilsier kortere og mer fokuserte diskusjoner, og dermed at styrene bør bli mindre enn i dag. Et styre med 9 medlemmer anses som hensiktsmessig, samtidig som en slik størrelse vil gi muligheter for at styrene samlet besitter bred erfaringsbakgrunn. Regjeringen ser det som en fordel at alle styrer har samme antall medlemmer.

Styrenes sammensetning

Regjeringen mener at dagens sammensetning av styrene ikke gir tilstrekkelig rom for å kunne ha medlemmer med erfaring fra nyskaping, forskning eller internasjonal næringsvirksomhet. Det er behov for flere med denne kompetansen, samtidig som den relative tyngden av medlemmer med bakgrunn fra politiske organer og primærnæringene er for stor. Det er videre viktig at styrene i hvert enkelt fylke kan settes sammen på en slik måte at medlemmenes kompetanse gjenspeiler de oppgaver SND står overfor og næringslivets utfordringer i den enkelte region. Dette vil gi rom for økt regional tilpassing, og det

bør derfor ikke fastsettes på nasjonalt nivå at alle styrene skal ha identisk sammensetning.

Styrene må være sammensatt slik at de har medlemmer med politisk -, administrativ - og næringslivserfaring. Noen nærings- og arbeidslivsorganisasjoner bør være representert slik at store deler av næringslivet har et talerør i styrene. Videre må det være rom for representanter uten organisasjonsmessig tilknytning, men som i kraft av sin kompetanse kan gi viktige bidrag i styrets arbeid.

På denne bakgrunn ønsker Regjeringen at hvert av SNDs fylkesstyrer skal ha følgende sammensetning:

- Det utnevnes to medlemmer med politisk tilknytning.
- Det utnevnes ett medlem etter forslag fra LO og ett medlem etter forslag fra NHO.
- Det utnevnes to medlemmer fra primærnæringene etter forslag fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Fiskarlag.
- Det utnevnes tre frie medlemmer.

Som parter i jordbruksavtalen bør begge landbruksorganisasjonene delta i behandlingen av saker over avtalen. I styrer der bare den ene av landbruksorganisasjonene er fast representert, bør den andre landbruksorganisasjonen tiltre styret ved behandlingen av slike saker. Styret får dermed 10 medlemmer når det behandler saker over jordbruksavtalen.

Forslagsrett til styremedlemmer

For å sikre at det utnevnes styremedlemmer med bred erfaringsbakgrunn og riktig kompetanse er det viktig at ulike instanser får forslagsrett overfor SNDs hovedstyre. Det er naturlig at fylkeskommunene får forslagsrett til de to medlemmene med politisk tilknytning. Videre utnevnes to medlemmer etter forslag fra henholdsvis NHO og LO. I dag er fire ulike organisasjoner fra primærnærings siden representert i flere av SNDs styrer. Regjeringen foreslår, som det framgår ovenfor, at det for framtiden utnevnes to medlemmer til sammen fra primærnæringene landbruk og fiskeri. Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Fiskarlag gis forslagsrett til disse medlemmene.

For de frie medlemmene er det viktig at det er et bredt tilfang av forslag. Fylkeskommunene bør ha forslagsrett til disse kandidatene for å styrke den regionale innflytelsen i systemet. Videre mener departementet at både Norges forskningsråd og Norges Eksportråd har viktige nettverk i distriktene som bør benyttes i denne sammenheng. Disse to organisasjonene bør derfor gis forslagsrett til de frie medlemmene i hvert styre. Forslagsretten innebærer ikke at ansatte i Norges forskningsråd eller Norges Eksportråd kan sitte i SNDs styrer selv, men at de gis rett til å foreslå kandidater til styrene.

I tillegg skal SNDs hovedstyre på fritt grunnlag selv kunne finne aktuelle kandidater til styrene.

Utnevnelse

Nærings- og handelsministeren står i siste instans ansvarlig for de resultater SND oppnår. SNDs hovedstyre rapporterer til nærings- og handelsministeren, og står også ansvarlig for hele SNDs virksomhet. Som det framgår av tidligere drøftinger er det viktig at de som må ta ansvar også har reell innflytelse over

de organer som har beslutningsmyndighet på lavere nivå, det være seg enkeltpersoner eller styrever.

Det legges derfor opp til at SNDs hovedstyre skal utnevne de regionale styrene, og at de regionale styrene rapporterer til SNDs hovedstyre. Uten en slik forbindelseslinje vil SNDs hovedstyre og nærings- og handelsministeren få ansvar for beslutninger tatt i organer de ikke har innflytelse over. De styremedlemmene som er utnevnt på bakgrunn av politisk eller organisasjonsmessig tilhørighet har en naturlig forbindelseslinje dit, men styret som kollektivt organ står ansvarlig overfor SNDs hovedstyre.

På bakgrunn av innkomne forslag skal SNDs hovedstyre utnevne fylkestyrene i henhold til føringene under overskriften «Styrenes sammensetning» ovenfor.

11 Økonomiske og administrative konsekvenser

I denne stortingsmeldingen trekkes det opp langsiktige linjer for SNDs virksomhet, både for institusjonen selv og i relasjon til en helhetlig utvikling av det samlede virkemiddelapparatet i nærings- og distriktspolitikken. Det presenteres forslag som er av generell karakter og andre som har konkrete administrative og økonomiske konsekvenser.

I meldingen legges det vekt på at virkemiddelapparatet skal fungere godt sammen, slik at virkemidlene står i sammenheng med hverandre og på en slik måte at det skal være enkelt for næringslivet å henvende seg til virkemiddelaktørene. Dette vil bidra til å redusere bedriftenes kostnader ved å ta kontakt med virkemiddelapparatet, og opplegget er et ledd i regjeringens arbeid for en mer effektiv offentlig sektor.

En mer proaktiv arbeidsform for SND vil være mer ressurskrevende enn idag. Det legges opp til at kostnadsøkningen skal dekkes innenfor SNDs eksisterende rammer.

Det foreslås å redusere størrelsen på de regionale styrene. Dette vil føre til lavere kostnader tilknyttet styremøter og annen administrasjon rundt drift av styrene.

Departementet går inn for å forenkle poststrukturen på kapittel 2420 Statens nærings- og distriktsutviklingsfond over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Videre foreslås det å se tapsfond for risikolån som en portefølje over flere år. Disse forslagene vil redusere de administrative kostnadene for departementene tilknyttet budsjettopplegget.

Det innføres et krav om at Lavrisikordningen skal gå i balanse på lang sikt. Dette kravet skal sikre at ordningen ikke går med underskudd, et krav man ikke har i dag.

Nærings- og handelsdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Nærings- og handelsdepartementet av 6. april 2001 om SND: Ny giv, ny vekst, nytt næringsliv blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1

Statistikk

Tabell 1.3 er hentet fra Hauknes, Broch, Smith 2000. Kilde for øvrige tabeller er SND.

Tabell 1.1: Brutto tilsagn pr ordning fordelt på år

Beløp i 1000 kr	Virkemidler fra Nærings- og handelsdepartementet							
År	Grunnf. lån	Lavrisi- kolån	Landsd. risikolån	Landsd. garanti	Utv. til- skudd (ekskl. BUS**)	BUS**	OFU	IFU
1993	1 094 734		467 981	15 527	115 014		143 004	
1994	2 047 073		403 595	38 503	175 497	75 529	121 239	23 449
1995	1 887 129		416 785	46 894	306 863	77 065	148 397	37 481
1996	2 126 488		549 982	19 529	195 455	89 092	152 913	38 017
1997	399 898	299 968	279 594	39 973	211 822	60 730	154 565	38 309
1998		399 939	234 608	39 994	122 260	53 504	104 020	55 146
1999		800 000	159 982		121 480	52 620	96 129	71 228
2000*)		800 000	140 000	40 000	174 000		102 000	51 500
Sum	7 555 322	2 299 907	2 652 527	240 420	1 422 391	408 540	1 022 267	315 130

Beløp i 1000 kr	Virkemidler fra Kommunal- og regionaldepartementet						
År	Distrikts- rettet risi- kolån	Distrikts- rettet garanti	Investe- rings- til- skudd	Bedriftsut- viklings- tilskudd	Omst. og ny-ska- ping	Nasj. progr. for nærings- utv.	Etablerer- stipend
1993	500 524	82 449	507 916	491 421	69 174	27 650	72 179
1994	426 450	87 885	595 434	307 639	56 471	47 346	108 496
1995	439 245	47 418	598 621	237 155	50 425	37 492	115 682
1996	381 288	47 249	556 286	296 432	59 619	37 998	114 553
1997	486 521		540 110	186 017	57 612	37 793	116 995
1998	308 136		481 227	183 891	62 200	35 000	98 839
1999	460 899		484 628	252 070	58 100	34 848	114 765
2000*)	400 000		726 000		40 000	35 000	101 000
Sum	3 403 063	265 001	4 490 222	1 954 625	453 601	293 127	842 509

Beløp i 1000 kr	Virkem. fra Miljø- vern- dept.	Virkemidler fra Fiskerideparte- mentet		Virkemidler fra Landbruksdeparte- mentet				Sum alle dept. pr. år
År	Miljølån	Grunnf. lån til fis- kerifor- mål	Kontra- herings- tilskudd	Lån til land- bruks- formål	Fylkes- vise BU- midler	Sentrale BU-mid- ler	Konkurranses- trategi for norsk mat	

1993								3 587 573
1994								4 514 606
1995								4 446 652
1996								4 664 901
1997		406 574	91 880					3 408 361
1998	47 707	501 932	74 996					2 803 399
1999	103 087	799 773	81 483					3 691 092
2000*)	99 000	800 000	95 000	400 000	463 000	50 000	49 000	4 565 500
Sum	249 794	2 508 279	343 359	400 000	463 000	50 000	49 000	31 682 084

*) Rammer

**) Bedriftsutviklingstilskudd i sentrale strøk

Tabell 1.2: Brutto tilsagn 1994-99 fordelt på fylker

Beløp i 1000 kr Fylke	Sum tilsagn
Østfold	589 058
Akershus	809 918
Oslo	1 157 478
Hedmark	942 640
Oppland	844 346
Buskerud	1 165 914
Vestfold	861 797
Telemark	1 136 228
Aust-Agder	401 177
Vest-Agder	672 888
Rogaland	834 161
Hordaland	1 246 464
Sogn og Fjordane	1 162 571
Møre og Romsdal	3 155 269
Sør-Trøndelag	1 265 848
Nord-Trøndelag	689 690
Nordland	2 918 899
Troms	1 622 787
Finnmark	1 417 602
Svalbard	41 530
Uspesifisert	592 745
Sum	23 529 010

Tabell 1.3: Netto tilsagn pr innbygger fordelt på fylker, 1994-99

	Netto tilsagn*	Andel av tilsagn	Andel av befolkning	Andel tilsagn/ andel befolkning
	557,2			

Tabell 1.3: Netto tilsagn pr innbygger fordelt på fylker, 1994-99

Østfold	293,7	2,5 pst.	5,5 pst.	0,45
Akershus	555,0	4,7 pst.	9,9 pst.	0,47
Oslo	812,5	6,8 pst.	11,3 pst.	0,60
Hedmark	549,0	4,6 pst.	4,3 pst.	1,08
Oppland	398,4	3,3 pst.	4,2 pst.	0,80
Buskerud	387,9	3,3 pst.	5,3 pst.	0,62
Vestfold	335,6	2,8 pst.	4,7 pst.	0,60
Telemark	568,8	4,8 pst.	3,7 pst.	1,28
Aust-Agder	144,6	1,2 pst.	2,3 pst.	0,53
Vest-Agder	291,2	2,4 pst.	3,5 pst.	0,71
Rogaland	357,2	3,0 pst.	8,2 pst.	0,36
Hordaland	711,7	6,0 pst.	9,7 pst.	0,62
Sogn og Fjordane	710,1	6,0 pst.	2,5 pst.	2,42
Møre og Romsdal	983,4	8,3 pst.	5,5 pst.	1,50
Sør-Trøndelag	730,4	6,1 pst.	5,9 pst.	1,04
Nord-Trøndelag	422,0	3,5 pst.	2,9 pst.	1,22
Nordland	1568,8	13,2 pst.	5,5 pst.	2,40
Troms	809,4	6,8 pst.	3,5 pst.	1,97
Finnmark	723,9	6,1 pst.	1,7 pst.	3,52
Sum	11 910,8	100,0 pst.	100,0 pst.	1,00

* Ekskl. kommersielle ordninger (grunnfinansierings- og lavrisikolån)

Tabell 1.4: Brutto tilsagn 1994-99 fordelt på næring og formål

Beløp i 1000 kr	1994-96			1997-99			Sum hele perioden		
Næring	Totalt	Herav nyskaping, omstilling og etablering	Herav kompetanse-tiltak	Totalt	Herav nyskaping, omstilling og etablering	Herav kompetanse-tiltak	Totalt	Herav nyskaping, omstilling og etablering	Herav kompetanse-tiltak
Jord/skog-bruk	70 687	27,5 pst.	2,1 pst.	31 952	81,2 pst.	11,9 pst.	102 639	44 pst.	5 pst.
Fiske/fiskeoppdrett	245 830	37,0 pst.	6,8 pst.	2 536 966	53,3 pst.	2,2 pst.	2 782 796	52 pst.	3 pst.
Bergverksdrift/utvinning	240 283	48,0 pst.	5,9 pst.	217 636	28,1 pst.	10,3 pst.	457 919	39 pst.	8 pst.
Industri	8 842 430	33,3 pst.	14,4 pst.	4 433 258	54,5 pst.	23,1 pst.	13 275 688	40 pst.	17 pst.
Kraft/vannforsyning	25 133	49,2 pst.	48,3 pst.	45 746	88,6 pst.	19,3 pst.	70 879	75 pst.	30 pst.
Bygg-/anleggsvirksomhet	199 068	30,8 pst.	17,9 pst.	109 955	47,6 pst.	17,9 pst.	309 023	37 pst.	18 pst.

Tabell 1.4: Brutto tilsagn 1994-99 fordelt på næring og formål

Varehandel/ rep.av kjø- reøyter/hus- holdn.app	240 423	38,8 pst.	10,9 pst.	181 162	53,3 pst.	22,1 pst.	421 585	45 pst.	16 pst.
Hotell/ restaurant	924 594	31,8 pst.	4,0 pst.	360 862	53,7 pst.	5,8 pst.	1 285 456	38 pst.	5 pst.
Transport/ kommunika- sjon	245 640	48,7 pst.	26,4 pst.	186 635	52,0 pst.	22,2 pst.	432 275	50 pst.	25 pst.
Finansiell og forr.messig tj.yting/eien- domsdrift				987 056	52,7 pst.	30,4 pst.	2 251 931	42 pst.	29 pst.
Annet/uspe- sifisert	1 327 196	29,5 pst.	23,4 pst.	811 623	39,8 pst.	36,1 pst.	2 138 819	33 pst.	28 pst.
Sum	13 626 159	33,6 pst.	15,7 pst.	9 902 851	52,3 pst.	18,4 pst.	23 529 010	41 pst.	17 pst.

Tabell 1.5: Brutto tilsagn 1994-99 fordelt på bedriftsstørrelse

Antall ansatte	Antall tilsagn 1994-99	Andel tilsagn 1994-99	Andel tilsagn 1994-96	Andel tilsagn 1997-99
0-19	13 942	74 pst.	73 pst.	75 pst.
20-99	3 927	21 pst.	21 pst.	20 pst.
100-249	667	4 pst.	4 pst.	3 pst.
250-	334	1 pst.	2 pst.	2 pst.
Sum	18 870	100 pst.	100 pst.	100 pst.

Tabell 1.6: Tilsagn fordelt på formål 1994-99

Formål	Sum
Tradisjonell nyetablering	12,4 pst.
Nyetablering med nyskaping	7,4 pst.
Nyskaping i eksisterende foretak	13,9 pst.
Omstilling	10,4 pst.
Knoppskyting	0,7 pst.
Sum innovasjon 1)	44,8 pst.
Flytting	0,5 pst.
Kapasitetsutvidelse	13,8 pst.
Rasjonalisering	5,5 pst.
Strukturtilpasning	2,2 pst.
Videreutvikling av bedriftsfunksjoner	12,0 pst.
Kapitalstyrking	14,7 pst.
Miljøforbedring	0,4 pst.
Lokal/regional næringsutvikling	1,9 pst.
Utredning	0,7 pst.

Tabell 1.6: Tilsagn fordelt på formål 1994-99

Annet	3,7 pst.
Sum	100,0 pst.
Sum beløp	23 529 005 057

¹⁾ Innovasjon omfatter nyskaping, omstilling og etablering, som definert i resultatrapporteringssystemet

Tabell 1.7: Tilsagn fordelt på ulike kjennetegn for enkelte ordninger i 1999. Prosent av innvilget beløp

Ordning	IT	Miljø	Design	Kvinnerettet	Internasjonalisering
Lavrisikolån	4,6	12,4	5,7	3,6	22,8
Landsd.risikolån	20,1	15,1	5,9	6,8	24,4
Utviklingstilskudd ekskl BUS*	31,6	8,2	3,7	8,9	14,1
BUS*	17,7	10,7	8,9	5,3	32
OFU	44,3	8	15,9	6,6	30
IFU	29,1	20,5	12,6	I.t.	44,5
Distr.risikolån	3,1	11,2	4,1	7	18,7
Inv.tilskudd	2,4	9,6	1,3	7,4	12,2
Bedr.utv.tilskudd	21,2	10,8	8,7	9,8	20,4
Miljølån	2	91,4	I.t.	I.t.	5,8

* Bedriftsutviklingstilskudd i sentrale strøk

I.t. = ikke tilgjengelig

Tabell 1.8: Ubenyttede tilsagn 1993-98 for landsdekkende og distriktsrettede ordninger

Beløp i 1000 kr	Grunnfinsieringslån	Lavrisikolån	Landsdekkende risikolån	Landsdekkende garanti	Utviklingstilskudd (ekskl. BUS)	BUS	OFU	IFU
1993	27 096		176 599	4 973	13 284	0	5 894	0
1994	173 441		158 337	12 270	17 171	8 512	6 275	494
1995	589 749		184 606	8 375	36 153	7 136	19 149	2 601
1996	538 351		166 356	825	15 622	12 651	19 586	3 470
1997*)		47 238	12 888	1 225	9 621	1 983	6 130	0
1998*)		850	8 067	2 913	462	736	483	425
Sum ubenyttede tilsagn	1 328 637	48 088	706 853	30 581	92 313	31 018	57 517	6 990
Totale tilsagn	7 555 322	699 907	2 352 545	200 420	1 126 911	355 920	824 138	192 402
Andel ubenyttede tilsagn	18 pst.	7 pst.	30 pst.	15 pst.	8 pst.	9 pst.	7 pst.	4 pst.

	Distrikts- rettet risi- kolån	Distrikts- rettet garanti	Investe- ringstil- skudd	Bedrifts- utvi- klingstils- kudd	Omstil- ling og nyska- ping	Nasjo- nale pro- gram for nærin- gsut- vikling	Etable- rer sti- pend	Sum alle ordnin- ger
1993	160 912	16 615	36 281	38 606	3 653	4 893	3 372	492 178
1994	134 857	7 175	48 790	31 632	3 488	1 587	4 299	608 328
1995	96 323	5 783	33 589	19 996	0	506	6 322	1 010 288
1996	128 964	3 943	36 780	24 616	8 990	7 341	5 238	972 733
1997*)	47 623		12 493	3 839	1	0	1 451	144 492
1998*)	20 419		7 187	2 141	531	0	918	45 132
Sum ube- nyttede tilsagn	589 098	33 516	175 120	120 830	16 663	14 327	21 600	3 273 151
Totale til- sagn	3 403 063	265 001	3 279 594	1 702 555	355 501	223 279	626 744	23 163 302
Andel ubenyttede til- sagn	17 pst.	13 pst.	5 pst.	7 pst.	5 pst.	6 pst.	3 pst.	14 pst.

*) For årene 1997 og 1998: Foreløpige tall for annulleringer.

Tabell 1.9: Bokførte tap på risikolån

Tilsag- nsår	1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997*)		1998*)		1999*)	
Låneord- ning	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån		Dis trik tsr ett et risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån	La nds de kk en de risi kol ån	Dis trik tsr ett et risi kol ån
Taps- fond	67 689	64 190	111 044	114 611	94 879	25 056	73 717	58 987	56 925	62 716	95 936	45 017	69 898	121 576	58 652	77 034	39 995	115 225

Tabell 1.9: Bokførte tap på risikolån

Bokførte tap i prosent av tapsfond	1991	0	0															
	1992	21	16	2	2													
	1993	16	36	18	14	0	0											
	1994	3	21	10	10	8	2	0	0									
	1995	15	-4	10	4	2	7	6	25	6	0							
	1996	5	3	7	9	11	25	3	3	0	0	0	0					
	1997	28	0	4	25	50	23	4	55	15	59	47	4	0	0			
	1998	1	0	1	3	12	18	8	0	13	2	26	0	1	0	1	0	
	1999	5	1	3	0	0	5	6	1	10	2	7	0	15	2	3	0	0
	Sum	94	73	55	67	83	80	27	84	44	63	80	4	16	2	4	0	0
Sum bokførte tap		63 524	47 302	61 231	74 425	78 131	20 058	20 553	49 784	24 923	36 690	76 356	1 563	11 165	2 917	2 078	0	0
Tapsavsetn. pr. 31.12.99		2 195	783	28 453	12 395	17 856	1 803	11 682	14 662	25 967	33 793	71 728	7 282	29 608	55 144	52 788	21 761	7 008
Tilbake på tapsfond		1 970	16 105	21 360	27 791	-1 108	3 195	41 482	-5 459	6 040	-10 767	-52 148	36 172	29 125	63 515	3 786	55 273	32 987
																		103 938

Alle beløp i kroner

*) Årgangene ikke oppgjort og ytterligere utbetalinger kan foretas

**) Netto innvilget beløp

Tabell 1.10: Geografisk fordeling av SND Invests porteføljebedrifter

	Antall porteføljebedrifter SND Invest	Andel porteføljebedrifter pst.	Antall bedrifter totalt i Norge	Andel bedrifter totalt pst.
Østfold	21	3,1	6.605	4,8
Akershus	59	8,6	13.983	10,3
Oslo	75	10,9	26.362	19,3
Hedmark	37	5,4	4.145	3,0
Oppland	17	2,5	3.993	2,9
Buskerud	30	4,4	7.114	5,2
Vestfold	23	3,4	6.618	4,8

Tabell 1.10: Geografisk fordeling av SND Invests porteføljebedrifter

Telemark	23	3,4	4.174	3,1
Aust-Agder	11	1,6	2.557	1,9
Vest-Agder	19	2,8	4.358	3,2
Rogaland	37	5,4	10.547	7,7
Hordaland	62	9,1	12.616	9,3
Sogn og Fjordane	31	4,5	2.884	2,1
Møre og Romsdal	45	6,5	7.469	5,5
Sør-Trøndelag	46	6,7	7.272	5,3
Nord-Trøndelag	25	3,6	3.071	2,3
Nordland	50	7,3	6.440	4,7
Troms	29	4,2	4.138	3,0
Finnmark	45	6,6	2.099	1,5
Sum	685	100,0	136.345	100,0

Tabell 1.11: Antall ansatte i SND Invests porteføljebedrifter

	Antall ansatte porteføljeedr. SND Invest	Andel ansatte pr. fylke SND Invest pst.	Andel av ansatte totalt i Norge pst.
Østfold	464	2,3	4,9
Akershus	2432	12,2	10,0
Oslo	2276	11,5	20,5
Hedmark	1357	6,8	2,9
Oppland	656	3,3	3,0
Buskerud	864	4,4	4,8
Vestfold	989	5,0	4,3
Telemark	707	3,6	3,2
Aust-Agder	192	1,0	1,9
Vest-Agder	1075	5,4	3,2
Rogaland	1804	9,1	9,7
Hordaland	1274	6,4	9,8
Sogn og Fjordane	469	2,4	2,0
Møre og Romsdal	883	4,4	5,0
Sør-Trøndelag	642	3,2	5,2
Nord-Trøndelag	354	1,8	1,9
Nordland	690	3,5	3,8
Troms	1217	6,1	2,6
Finnmark	1527	7,7	1,1
Samlet	19.872	100,0	100,0